

6

HİCRET RESİMLERİ

Mustafa Oğuz

HİCRET RESİMLERİ
Mustafa OĞUZ

HİCRET
RESİMLERİ

Mustafa Oğuz

HİCRET RESİMLERİ

Editör
Hasan Hayri DEMİREL

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Mizanpaj
Cafer DERELİ

ISBN
975-8775-89-8

Yayın Numarası
173

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası / İZMİR Tel: (0232) 252 20 96
Temmuz 2006

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Alayköşkü Cad. No: 12 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 519 39 33 Faks: (0212) 519 39 01

Kaynak Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20
www.kaynakyayinlari.com.tr

İÇİNDEKİLER

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ERBİL'DEN BAHÇESARAY'A

Ben, Kazakistan bozkırlarında iken
Hakk'ın rahmetine kavuşan babama,
Rabbimden sonsuz rahmet dileklerimle…

YERYÜZÜ KARDEŞLİĞİNİN DESTANINA DOĞRU

Bugün takvimler 2006'yı gösterirken ne vakit Afrika'ya, Amerika'ya, Orta Asya'ya gitmeye niyetlensem kalbim genişliyor.

Her nereye gitsem havaalanındaki taksiciler -adresi tam vermesem de- beni götürecekleri yerleri biliyorlar.

Beş kıtada açılmış okullardaki çocuklar, renkleri sarı, siyah, beyaz, esmer olmuş fark etmiyor, "merhaba", "hoş geldiniz" demesini biliyor. Gözleri ve yüzleri gülüyor.

Yıl 2006 olmuş, dünya küçülmüş. Dünya, dünyayı kucaklamış. Mesafeleri kısaltmış ve dünya, çiçeğe durmuş.

Destanlar devrinin çok çok gerilerde kaldığı sanılırken yepyeni bir destana kucak açmış dünya...

Öyle bir destan ki milleti yok.

Öyle bir destan ki sınırları yok.

Anadolu'nun en küçük esnafı da bu destanın sahibi, Sibirya'nın Yakut Türkleri, Afrika'nın zencileri de…

Yeryüzü kardeşliğinin destanı, bu.

Yeryüzü destanı, bu.

15 sene olmadı bu yeryüzü destanı oluşumuna ilk adım atılalı.

Bir gece rüyamda Antartika kıtasında görüyorum kendimi bir arkadaşımla. Soruyoruz kendimize: "Burada ne yapacağız?" Cevabı buluyoruz hemen: "Biz buraya geldiysek burada insan vardır. Onları arayıp bulalım." Yolculuğa yürüyerek devam ediyoruz.

Evet, yolculuğumuzun temelinde bu var: İnsan arayışı. İnsana uzanmak, onun elinden tutmak, düşmüşse kaldırmak, yaralıysa yarasını sarmak, açsa elimizdeki lokmayı paylaşmak, kısacası insana insan resmini sunmak…

1992 yazında Balkanlardan Moğolistan'a, geniş bir coğrafyaya yayılan bir avuç gönül insanı arasında bulunma bahtiyarlığına sahip olmuştum. Birkaç yıldır gündemimize iyice giren Türklük coğrafyasının kapıları açılmış, asırlık buluşmalar için ilk adımlar atılmış, okullar öğrenci almaya başlamıştı ya da başlayacaktı. Bu açılıma yeni açılımlar kazandırmak için bir avuç öğretmen, bizleri ışığı gösteren insanın yanındaydık ve bizlere hedef göstermesini bekliyorduk.

Dualarla beliriyordu yerlerimiz.

Muhterem Fethullah Gülen Hocaefendi o anı bir sohbetinde şöyle anlatır:

"Dünyanın dört bir yanına dağılırken kuralara ellerini attılar. Emsalleri yoktu onların. Daha önce gitmiş de yol, şerha haline gelmiş değildi. İlk defa gidiyorlardı. Üniversite bitirmişlerdi. Çiçekleri burunlarındaydı. Ordan kurayı çektiler ve çekti gittiler.

Nereye gidiyordu?

Tuva'ya gidiyordu.

Moldovya'ya gidiyordu.

Moğolistan'a gidiyordu.

Hiç itiraz etmeden gittiler.

O gidiş dünyada bir ses, soluk oldu."[1]

Bu satırların yazarının kalbinden Orta Asya'nın tarihî şehirleri Semerkand, Buhara gibi şehirler geçse de kuradan Tiran çıkmıştı.

Üzülmüş müydüm?

---

1 Var mısınız Buzullara Hicrete? www.herkul.org/bamteli 11.06.2005

Evet, yolculuğumuzun temelinde bu var: İnsan arayışı. İnsana uzanmak, onun elinden tutmak, düşmüşse kaldırmak, yaralıysa yarasını sarmak, açsa elimizdeki lokmayı paylaşmak, kısacası insana insan resmini sunmak…

1992 yazında Balkanlardan Moğolistan'a, geniş bir coğrafyaya yayılan bir avuç gönül insanı arasında bulunma bahtiyarlığına sahip olmuştum. Birkaç yıldır gündemimize iyice giren Türklük coğrafyasının kapıları açılmış, asırlık buluşmalar için ilk adımlar atılmış, okullar öğrenci almaya başlamıştı ya da başlayacaktı. Bu açılıma yeni açılımlar kazandırmak için bir avuç öğretmen, bizleri ışığı gösteren insanın yanındaydık ve bizlere hedef göstermesini bekliyorduk.

Dualarla beliriyordu yerlerimiz.

Muhterem Fethullah Gülen Hocaefendi o anı bir sohbetinde şöyle anlatır:

"Dünyanın dört bir yanına dağılırken kuralara ellerini attılar. Emsalleri yoktu onların. Daha önce gitmiş de yol, şerha haline gelmiş değildi. İlk defa gidiyorlardı. Üniversite bitirmişlerdi. Çiçekleri burunlarındaydı. Ordan kurayı çektiler ve çekti gittiler.

Nereye gidiyordu?

Tuva'ya gidiyordu.

Moldovya'ya gidiyordu.

Moğolistan'a gidiyordu.

Hiç itiraz etmeden gittiler.

O gidiş dünyada bir ses, soluk oldu."[1]

Bu satırların yazarının kalbinden Orta Asya'nın tarihî şehirleri Semerkand, Buhara gibi şehirler geçse de kuradan Tiran çıkmıştı.

Üzülmüş müydüm?

---

1 Var mısınız Buzullara Hicrete? www.herkul.org/bamteli 11.06.2005

Hayır.

Her tarafın aynı olduğu bilinciyle toplanmıştık orada.

Tiran'a (Arnavutluk) gitmek için gün sayarken aldığımız yeni bir haberle istikametimiz Kazakistan'ın Türkistan şehri oluyordu ve hem de birkaç gün içinde harekete geçmemiz, uçağa atlayıp soluğu orada almamız gerekiyordu.

Ne mutlu, ne kutlu bir haberdi bu.

Birkaç gün sonra Kazakistan'a ayak basmak nasip oldu. Dört yıl geçti Kazakistan'da. Bu dört yılda Özbekistan'ı da dolaştım. Ardından üç yıl Dağıstan'da görev yaptım. Türkiye'ye döndükten sonra Kuzey Irak ve Kırım'a kısa süreli yolculuklarım oldu.

Hicret Resimleri adı altında bu bahsettiğim yerleri dolaşırken aldığım notları kitaplaştırdım ve yaşananları mümkün olduğu kadar gerçekçi bir dille anlatmayı hedefledim.

O günlerde benim yaşadıklarımı birçok arkadaş değişik yerlerde yaşadı ve halen yaşamaya devam edenler vardır. O günlere bir ışık tutması adına "Hicret Resimleri"ni sunuyorum.

Bugün tarihe mâl olan o günlere bir nebze ışık tutmaktır amacım.

Bu çalışmanın, yeni kitapların yazılmasına da teşvikçi olmasını diliyor, dünyanın kalbini tutan isimsiz süvarilerin kalemlerine karşı borçlu olduklarını ve yaşadıklarını yazarak borçlarını ödemeleri gerektiğini düşünüyorum.

Mustafa Oğuz
Üsküdar / İstanbul

BİRİNCİ BÖLÜM

ORTA ASYA’NIN KALBİNDE

ANDOLSUN ASRA

Karanlığa uzağa denizaşırı yerlere
Fırlatılıyordu çerağlar
Işık erleri
Tutuşmuş kalpleriyle
Sırtlarında çantaları
Gidiyorlardı
Almatı'ya Semarkant'a
Tiran'a Bakü'ye
Kazan'a
Asya'ya Avrupa'ya Avrasya'ya

Asra ve zamana andolsun ki
Yaktık bütün gemilerimizi
Soyunup bütünüyle mâsivâdan
Öylece geldik bu topraklara
Öylece
Tertemiz bir kalple
Arınmış bir mümin olarak

Andolsun zamana ki
Dönmek silindi kitabımızdan
Sılamız oldu çerağ düşen yurdumuz
Analarımız babalarımız

Kardeşlerimiz oldu oralarda
Önümüzde ardımızda yanımızda
Işığımızı koruyan kollayan
Kardeşlerimiz oldu
Ev kurduk duman tüttürdük
Kanımız bir oldu oralarda

HÜLYALARIN UFKUNA

Birkaç haftadır Kazakistan bozkırlarının güneyine düşen Türkistan şehrindeyim. Oğuz Türklerinden bu yana devam eden bir tarihe sahip, küçük bir Anadolu şehri izlenimi oluşturan şehrin eski adı, Yesi. Bağrında Hoca Ahmed Yesevi'yi yetiştirmiş manevî başkent. Kazaklara göre ise ikinci Mekke.

Park denilebilecek bir yerde zamanı eritiyorum. Eskiden ne çok kuşlarım vardı benim, bir de deniz aşırı hayallerim. Onları omuz başıma yükler, bir mektupla konuverirdim bir dostun masasına. Güller açar mıydı, çöl unutur muydu güneşi o an, bilmezdim. Hep gülümser, uzak yolculuklara soyunurdum. Çünkü benim için yaratılmıştı dünya. Bana imtihan meydanı kılınmıştı dünya. Bunu idrak ettiğim gün, bana gülümseyenler kitaplar ve yollardı.

Çocukluğum, bilhassa yaz tatillerim, Toros dağlarının yüksek yaylalarında geçmişti. İki dağın arasına sıkışmış, küçük bir vadideki köyümüzde, benim için en büyük merak dağların arkasıydı. Dış dünyayı bilmiyordum ve hayalimdeki dış dünya bu dağların arkasındaydı.

Şükrü Karaca'nın "Dünyayı Dolduran Kiraz"ını okurken, kendimi ve çocukluğumu bulmuştum sayfalarda. İlkokuldayken okuduğum Cavid Ersen'in romanları, bu yaz da Cengiz Aytmatov'un "Gün olur Asra Bedel"i hayal dünyama Orta Asya'yı getirip oturtmuştu. O romanları okurken bilemezdim, bir gün San Özek Bozkırı'ndan geçeceğimi. Bu, hayal olmaktan çıkmıştı,

çünkü 16 Eylül 1992 gecesi, İstanbul Atatürk Havaalanında bindiğimiz uçak bizi Kazakistan'a uçuracaktı.

"Ey şair! dünya kahrı sevdasız çekilir mi?
Dünyalar kadar sevmiş dünyaya boş vermişim"
Ahmet Necdet

Yolculuk öncesi tam bir koşuşturmaydı. Mersin, İzmir, Isparta, Bursa, İstanbul...

Dostlarla bir akşam beraber olmak için bütün gün süren bir yolculuğa katlanıyorum. İstanbul, bir kapıdır bilirseniz; açıldığı yollar çoktur. Topkapı'da şirin bir ev, kutu gibi… Evin darlığına inat ufku alabildiğine geniş birkaç insan… Mehmet Aygün, Yusuf Çağlar, Rıdvan Memi, Ali Çolak, Musa Güner... Güzel insanlarla eritilen zaman pembe kanatlı bir kuştur. Dostu olmayanın zamanı süslenemez.

İki gün sonra uçuyorum Kazakistan'a. Son birkaç yılda gecemi gündüzümü kaplayan o toprakların sevdası, hayalden hakikate dönüşüyor ve işte gidiyorum.

Son bir defa İstanbul… Kitapçıları dolaşarak yanıma azık alıyorum adeta. Uzun bir zaman oralarda kalabilirim. İnsan bir yere giderken bazı planlarla gider. Uzun boylu düşünülen, ölçülen biçilen planlar... Hiç öyle bir planım yok. Aşkım, heyecanım ve merakım… Gençliğin verdiği ataklık ve dinamizm… Benim sermayem bunlar. Gitmek istiyorum sadece. Hatta delicesine bir istek… Gidiyor ve şükrediyorum. Çevremizdekilerin gözünü üstümüze diktiği insanlarız o günlerde.

16 Eylül günü herkes, takımlarımızın Avrupa kupalarındaki maçlarını seyretmek için televizyon başında otururken biz havaalanında sinir krizleri geçiriyoruz. Bilet alma işinde bazı problemler yaşanıyor. Gitme işimiz ihtimal üzerinde. Bu sinirli ortamda, o lüks havaalanına göre garip kalmış mescitte yatsı namazını kılıyoruz. Ben yine de sakin olmaya çalışıyor, sağa sola telefon

ediyorum. En sonunda bilet meselesi çözülüyor ve uçağa alınıyoruz. Rus ve Kazak yolcular kendilerinden daha büyük valizleri yanlarına almışlar, uçağa binmeleri bir âlem. Zaten uçağın içini de valizhaneye çeviriyorlar. Güç bela bindiğimiz uçakta numaraya göre yer arıyoruz. Bir Türk iş adamı, "Boş bulduğunuz yere oturun." diyor ve hemen onun yanına oturuyoruz.

"bir gün geçer gideriz bu küçük beldelerden
yerimizde
büro artığı bir telefon uğultusu
içtiğimiz çayların naif buğusu"
Fatma Şengil Süzer

23.35'te havalanıyor uçak. Yolculuk esnasında sık sık hava boşluklarına giriyoruz. Uçakta yolculuk arkadaşım Aşur Özdemir. Onunla aynı yerde aynı görevi yapmak için gidiyoruz. Arkadaşıma şiir kitabımı hediye ediyor, İkindiyazıları'ndan Kemal Sayar'ın o tadına doyulmayan gezi yazılarını okuyorum.

Aşur Bey, Sezai Karakoç'la görüşmesini anlatıyor bana. Sohbet, "Mona Roza" üzerine koyulaşıyor. Sezai Karakoç "Mona Roza"nın korsan olarak çoğaltılıp satılmasına karşı olduğunu, hakkını helal etmeyeceğini söylemiş. Bütün şiirler bir kitapta toplanıp yayınlanırsa orada "Mona Roza"nın da bulunabileceğini belirtmiş.

"Yağmurlardan sonra büyürmüş başak
Meyveler sabırla olgunlaşırmış
Bir gün gözlerimin ta içine bak
Anlarsın ölüler niçin yaşarmış
Yağmurlardan sonra büyürmüş başak"

17 Eylül'e uçakta giriyoruz. Su, çay, kahve ve yemek servisi yapılıyor. İkram edilen yemekleri yemiyor, kahve içip reçelle idare ediyoruz.

Uçak, Türkiye saati ile 02.15'te yakıt ikmali için iniş yapıyor. Erzurum'a geldiğimiz kanaatini taşıyoruz. Uçaktan iniyoruz. Alanda ilk gördüğümüz şey, Rus askerleri. Hazar Denizi'nin doğu sahilindeyiz: Aktav… Burada sabah namazının vakti girmiş olduğu için fırsatı değerlendirip orada bulduğumuz kâğıt parçaları ve gazete sayfaları üzerinde sabah namazını eda ediyoruz. Yarım saat aradan sonra yolculuğa kaldığımız yerden devam ediyoruz. Güneş doğuyor, bulutların içinden geçiyoruz. Bazı yolcular aşağıya bakamadığı için penceleri kapalı.

Kazak bozkırlarının üstünden geçerken, Cengiz Aytmatov'un romanı geliyor aklıma: "Gün Olur Asra Bedel" Sarı Özek Bozkırı, Boranlı Yedigey ve Abutalip Kuttubayev. Aydın'da bir yaz günü aldığım "Cengiz Han'a Küsen Bulut" adlı roman da yanımda. Cengiz Han'la ilgili güzel bir efsane, bir aşk hikâyesi anlatılıyor kitapta.

Efsane kısaca şöyle: Cengiz Han, büyük bir orduyla Avrupa'yı fethe çıkacaktır. İki yıl önceden hazırlıklara başlanır. Bu arada bir kâhin Cengiz Han'a, sefere çıktığı zaman başının üzerinde beyaz bir bulut dolaşacağını, bunun Tanrı'nın bir lütfu olduğunu ve kaybetmemesini, kaybedince Tanrı'nın artık ona yardım etmeyeceğini, söyler. Cengiz Han, emir çıkarır. Batı seferi bitinceye kadar kadınların çocuk doğurması yasaktır. Vakit gelince ordu yola çıkar. Sefer esnasında bir subay (Erdene) ile ordunun terzisi bir kadının (Togulgan) çocuğu olur. Gizlemeye çalışırlar. Ordudan ayrılıp kaçmayı planlamaktadırlar ama bu duyulur ve haber Cengiz Han'a ulaştırılır. Karar kesindir. Hükümlü, bütün ordunun önünde infaz edilecektir Ağır işkencelere rağmen erkeğini söylemeyen Togulgan, bütün ordunun önünde hakaretlerle dolaştırılırken, orada hazır bulunan Erdene ortaya çıkar ve çocuğun babası olduğunu söyler. Her ikisinin boğazına ip geçirilir, bir devenin her iki yanına durdurulur, deve ayağa kaldırılınca idam gerçekleşir. İnfazdan sonra ordu yola devam eder. Togulgan'ın

hizmetçisi ihtiyar bir kadın olan Altın, yedi günlük bebekle bozkırın ortasında kalakalır. Cengiz Han sefere devam eder, bir süre sonra seferin başından beri kendisiyle beraber giden bulutun artık olmadığını görüp seferden vazgeçer. Sefere daha sonra oğullarını ve torunlarını çıkarır. O beyaz bulut çölde Altın'la, çocuğun üzerinde dolaşmaktadır.

Bu hikâye, Şeyh Galip'ten mısralar düşürüyor dilime:
"Bî-gubarım hasreti hattınla hâk olsam yine
Sıhhatim ruh-i lebindedir helâk olsam yine
Tığ-ı gamzeden kesilmem çâk çâk olsam yine
Hâsılı bî-hûde cevretme sevdim seni"

Almatı'da (Alma-Ata) göreceğim ilk şeyi çok merak ediyorum. Sonuç: Bir havaalanı binası ve askerler. Bekleme salonuna geçiyoruz, bir dolar karşılığı alınan forma, yanımızdaki nakit parayı vs. yazıp deklare ederek valizlerimizi beklemeye başlıyoruz. Bekleme faslının en güzel hatırası, Koreli küçük Yang Çeng oluyor. Beş yaşında. Çok tatlı bir aksanla İngilizce konuşuyor. Oyuncaklarını gösteriyor, kardeşini ve annesini tanıtıyor, bize neşeli dakikalar yaşatıyor. Nihayet valizlerimiz geliyor. Bu defa da valiz kontrolü… İstanbul'da birkaç dakikada tamamlanan bu işler için, burada üç saat beklemek zorunda kalıyoruz. Makine kontrolünden sonra bir de elleriyle tek tek kontrol ediyorlar çantaları. Beş saat süren yolculuk, havaalanı işlemiyle sekiz saat oluyor. Saat sekizde havaalanından ayrılıyoruz.

Grubumuzu karşılamak için gelen dostlarımızın güler yüzü silip atıyor her şeyi. Burada saat 12.00. Şehre doğru giderken Kayseri'yi hatırlıyorum bir an. Karşıda Alatav. Alatav, Almatı'nın doğu tarafında bulunan bir dağın adı. (Aladağ) Şehir dağın eteklerinde kurulmuş ve alabildiğine yeşil. Şehre doğru kilometrelerce süren bir yolculuk başlıyor. Türk dostlarımız, bizi

havaalanından alıp evlerine götürüyorlar ve orada kahvaltı yapıyoruz. Müstakil, bahçeli bir ev.

– Kızım haydi amcalara hoş geldin de!

Fatma Nur hicabın perdesine bürünüyor. Baş ağrısına karşı bir bardak suyla aspirin alıyorum. İçtiğim su gayet güzel. Mehmet Abi'nin samimi tavırları sarıyor bizi. Yarın buradan 900 km uzak bir yere yolculuğa çıkacağız. Yardımlarını esirgemiyor bizden. Şehri gezmeye çıkıyoruz. Oldukça geniş, rahat ve yemyeşil sokaklar.

Bakanlık binaları, cumhurbaşkanlık sarayı, oteller, epey güzel bir manzara oluşturuyor. Bir de çok akıllıca kullanılan su. Her yerde Lenin alanları ve heykelleri mevcut. Kazakların daha sonra Almatı için şöyle dediğini duymuştum: "Hiçbir şehirde eylül bu kadar güzel değildir." Gerçekten güzel bir eylül yaşanıyordu. Almatı, kalabalık bir şehirden çok yazlık bir şehir görünümünü andırıyor. Neredeyse evlerden çok ağaç var. 1,5 milyon nüfuslu şehirde kalabalık göremiyorum. Halk, evlerin aralarına dağılmış magazinlerden (magazin bizdeki dükkân, bakkal ve markete benzeyen satış mağazaları) karşılıyor ihtiyaçlarını. (3–4 yıl gibi kısa bir sürede şehirde, bilhassa da satış yerlerinde, çok büyük değişiklikler olduğunu belirtmeliyim.)

Rüya bitti, şimdi hakikat diyor Almatı'ya hâkim ulu dağlar. 18 Eylül 1992, benim için çok önemli bir tarih. Dünyaya bambaşka bir mekân, coğrafya ve zaman diliminde yeniden bakış. Başka bir zaman dilimi; çünkü burada güneş dört saat önce doğar Türkiye'den. Bir apartmanın önüne yanaşmış kamyonun içine monte edilmiş ekmek rafları ve bu kamyonun başında sıra bekleyen kadınlar. Beyaz ekmek sırası. Kara ekmek veya kepekli undan yapılan ekmeği rahatça alabiliyorlar ama beyaz ekmek külfetli bir iş. Şehrin sokakları alabildiğine tenha. Bu şehirde bir iki milyon insan yaşadığına inanmak zor geliyor bana.

Burada eğitime başlamış Türk okuluna uğruyoruz. Bir Kazak okulunun iki sınıfında Türkçe eğitim gören öğrenciler, şimdilik bu şekilde başlamış Türk okulu, serüvenine. Zamanla ayrılıp, müstakil bir Türk okulu olmak için atılmış bir çekirdek. Türkçe öğrenmişler, çok tatlı bir dille selamlıyorlar bizi.

Sakin sokaklar akşamüzeri kalabalıklaşıyor. Akşam oluyor ama saatimiz Türkiye'de üç olduğunu gösteriyor. Geceye doğru gözlerimiz televizyonda ve haberlerde. TRT Avrasya'dan haberleri dinliyoruz. Ardından haftaların yorgunluğunu çıkaracak bir uykuya dalıyorum.

Evi paylaştığımız arkadaşlar, genç ve dinamik. Hepsinin gözlerinden saadet akıyor. Mehlika Sultan'a âşık gençler topluluğu, sayılarında sınır yok. Kalplerinde heyecan ve ideal var. Davanın sessiz ve derin gönüllüleri. Her birine karşı tarifsiz bir sevgi var kalbimde.

Sabah, kahvaltımızdan sonra şehrin yabancısı olduğumuz ve dil bilmediğimiz için, dışarı çıkıp dolaşamıyoruz. Bugün ikindi vakti trenle yola çıkacağız. Türkistan'daki Ahmet Yesevi Üniversitesi'ne gideceğiz. Hareket saatini beklerken Feyzullah Bey'le tanıştırıldık. Farabi Gazetecilik Enstitüsü'nün müdürü. Bizi Türkistan'a götürmek için yardımcı olmayı kabul ediyor. İkindiye doğru tren istasyonuna gidiyoruz. On üç saatlik bir tren yolculuğu, ardından iki saatlik taksiyle gidilen mesafe ve bunun dönüşü. Bunları düşününce, Feyzullah Bey'in azizliği daha iyi anlaşılıyor.

Üç yataklı bir kompartımandayız. Tren, uçsuz bucaksız Asya bozkırlarına koşan bir atlı sanki... Gelecek meçhul ama endişe etmiyorum. Yaşadığım bu güzel günlerin tadını alabildiğine yudumlamalıyım.

Feyzullah Bey'in yanına almış olduğu yiyeceklerle akşam yemeğimizi kompartımanda yiyoruz. Treni dolaştığımız zaman görüyoruz ki herkes yemeğini kompartımanda yiyor. Rehberimiz,

Türkiye'ye gidip gelmiş. Az çok anlaşabiliyoruz. Bazen de sözlük yardımıyla... Bir ara söz Cengiz Aytmatov'a geliyor. Yanımdaki kitabı gösteriyorum: Cengiz Han'a Küsen Bulut. Refik Özdek'in çevirisi. Feyzullah Bey, kitabın isminin bu şekilde çevrilmesini doğru bulmuyor. Kazakça baskısında kitabın ismi "Çıngız Hanın Ak Bultu" (Cengiz Han'ın Beyaz Bulutu) imiş. Bir ara baktım gözleri yaşarınca mendilini çıkarıp gözlerini siliyor. Ben mevzunun hassaslığından dolayı ağladığını zannettim. Meğerse yeni basılı bir kitabın kokusu, gözlerindeki alerjiyi azdırıyormuş. O sebepten gözleri yaşarmış.

Yataklarımızı açıp uyumak için çekilince, ben günlüğüme bir şeyler karalıyorum.

Gecenin bir yarısı uyanıyoruz, tren bir istasyonda duruyor. Karpuz alıp, susuzluğumuzu gidermeyi teklif ediyor, Aşur Bey. Gidip bir karpuz alıyorum. Enteresan bir karpuz, kabuğu beyaz. Kesip yemeğe niyetleniyoruz ama pek başarılı olamıyoruz. Hiç güzel bir karpuz değil. İkinci defa uyandığımız zaman, yolculuğumuzun bittiğini görüyoruz. Geldiğimiz yer, Çimkent. Kazakistan'ın güney eyaletlerinden birisi. Trenden iniyoruz. Kalabalık bir istasyon. Hemen her türlü şeyi satan seyyar satıcılar göze çarpıyor. Gazete, haşlanmış yumurta, et, balık, sebzeler, meyveler, çay, şeker... Hâsılı yolculukta yiyip içebileceğiniz her şey satılıyor.

Çimkent istasyonunda bizi samimi ve içten birisi karşılıyor: Feyzullah Bey'in arkadaşı Nurcan Eke. Bize yolda bahsetmişti. İzahını yapamıyorum ama ben bu insanlara bir anda yakınlaşıyorum. Bu insanların samimiyeti beni çok etkiliyor. Nurcan Eke, bizi orada fazla bekletmiyor. Bir taksiye binip, evine gidiyoruz. Şoförümüz Rus. Nurcan Eke'nin evinde mükellef bir sofra karşılıyor bizi.

Daha yarım saat önce birbirini tanımayan bu insanların, bu kadar kısa zamanda kaynaşmaları ve samimi bir ortamda yemek

yiyip çay içmeleri, herhalde mantık kurallarıyla izah edilemez. Masada beş kişiyiz. Bir ara evin oğlunun da katılımıyla artıyor sayı. Koyu bir sohbete dalıyoruz. Her ne kadar karşımızda dil meselesi varsa da bunu kâh Feyzullah Bey'in gayretleriyle, kâh Aşur Bey'in sözlüğüyle aşıyoruz. Zamanla iyice aşina olacağımız, klasik Kazak sofrasındayız. Kuru yemişlerden sütlü çaya, meyvelerden haşlanmış tavuğa, çorbadan pilava... Evde yenebilecek ne varsa, her şey masadaydı. Bu güzel anın resmini çekmeye karar veriyor, Aşur Bey. Ev sahibesi müsaade isteyip, bir iki dakika içinde başını örtüyor ve öyle poz veriyor. Aşur Bey çantasından çıkardığı Kur'ân'ı hediye ederek bu güzel sahneyi sonlandırıyor.

Bize tekrar yol görünüyor. Yolun bundan sonrasında yolculuğumuza taksiyle devam edeceğiz. Bu kısa süreli birlikteliğin ardından ev sahipleriyle vedalaşıyoruz ama kimse ayrılmak istemiyor.

Ağaçlarla kaplı Çimkent'ten ayrılan taksiyle, uçsuz bucaksız Orta Asya bozkırlarında yol alıyoruz artık. Atalarımızın atlarıyla dolaştığı topraklar... Bu bozkırları gördükçe Mehmet'in arzusunu hatırlıyorum. "Abi, Asya bozkırlarında doludizgin at koştur ve beni hatırla."

Gece boyunca trenle yapılan yolculuğun verdiği yorgunlukla, derin bir uykuya dalıyorum. Uyandığımda yol üstünde bir takım insanları kavun ve karpuz satarken görüyorum. Kavunlardan almak istiyoruz. Çeşit çeşit kavunlar. Satıcıların, yolculardan bazılarının Türkiye'den olduğunu öğrendikleri zaman tavırları bir anda değişiyor. Herkes sattığı kavunlardan bir tanesini kesip, bir dilimini alarak bize ikram etmek için âdeta yarışıyor. Alınlarında güneş eskitmiş bu toprakların cefakâr insanları, asırlık özlemle bize koşuyor. Satıcıların her biri, sattığı kavundan bir dilim kesip tadına bakmamızı istiyor. Ben ellerindeki birer dilim kavunu onların özlem dolu yürekleri olarak görüyor ve duygulanıyorum. Bu unutulmaz sahneden sonra oradan ayrılmak da çok zor geliyor bana.

Yaklaşık bir saat sonra Türkistan şehri ufukta beliriyor. Şehre uzaktan yaklaşılırken görülen ilk bina Ahmet Yesevi'nin türbesi. Nurcan Eke ve Feyzullah Bey, misafirlerini, yani Aşur Bey ile beni, Türkistan Devlet Üniversitesi'nin rektörüne teslim ederek geri dönüyorlar. Bu güzel insanlarla iyice kaynaştıktan sonra ayrılmak, bizi bir anda gurbetin kucağına atıveriyor. Bir anda yalnızlığı yaşıyoruz. Rektörle kısa bir görüşmeden sonra Haydar isminde birisiyle otele gidiyoruz. İki yataklı ve banyolu bir otel odasına yerleşiyoruz.

Yataklarımıza uzanıp, bir müddet dinlendikten sonra ben kalkıp abdest alıyorum ve çantamdan çıkardığım seccadeyi, betonun üzerine sererek öğle namazını kılıyorum. Kulluk vazifemizi yerine getirmiştik ki, kapı çalınıyor. Aşur Bey, kapıyı açınca karşısına hiç tanımadığı bir adam çıkıyor. Zaten tanıdığı kaç adam vardı ki... Selam vererek girmek için müsaade istiyor. Gelen kişi, Kazak Türkçesi konuşuyor. Tabii ki gelen kişiyle pek anlaşamıyoruz. Adı, Cumabay imiş ve üniversitede dekanlık görevini yürütüyormuş. Konuşmalarından bunları anlayabiliyoruz sadece. Birden kalkıp gidiyor. Bu duruma epeyce şaşırıyoruz. Bu kişi zihnimizdeki dekan şablonlarına hiç uymuyor. Samimi bir insan izlenimi veriyor. Kısa bir zaman sonra yanında uzun boylu bir Rus ile geliyor. Adının Sergey olduğunu söyleyen bu yeni misafirimiz, bizimle Türkçe konuşmaya başlıyor. Çat pat bir Türkçe bu. Bize tercümanlık yapıyor. Sergey, aynı zamanda mesai arkadaşımız olacak; kendisi fakültede Türkçe hocası imiş.

Dekan sonraki gün bizi okula beklediğini söyleyip oradan ayrılıyor. Aşur Bey ve Sergey'le otelden çıkıp pazara gidiyoruz. Sergey bize pazarı, neyin nerede olduğunu ve postaneyi gösteriyor. Sergey, pratikte pek başarılı değil. Bütün yabancı dil öğrenen insanlarda olduğu gibi, konuşmakta zorlanıyor. Pazardan bazı yiyecekler alıp, Sergey'den ayrılıyor ve otele dönüyoruz.

Bir zaman bu garip ve mahzun otel odasında baş başa oturduktan sonra dışarı çıkmaya karar veriyoruz. Gidebileceğimiz tek yer görünüyor. O da hemen karşımızda bütüm heybetiyle duran Ahmet Yesevi Hazretleri'nin türbesi. Yaklaşık 300 metre mesafede bulunan bu tarihî bina, zaten bizi kendisine çekiyor.

Yol üzerinde rastladığımız iki çocuk, koyun otlatıyor. İki küçük çobanla konuşmaya çalıştıysak da başarılı olamıyoruz. Özbek çocuklar konuşmamakta direniyorlar.

Şimdiye kadar gördüğümüz türbelerin hiçbirisi, bu kadar yüksek değildi. Türbenin etrafını ve içerisini geziyoruz. Ahmet Yesevi'nin kabrini ziyaret ediyoruz. Türbenin ziyaretçisi eksik olmuyor. Giriş kapısına yakın bir yerde oturan ihtiyar bir adam Kur'ân okuyor, bunun karşılığında kendisini dinleyenlerden para alıyor. Selam verip adamın yanına oturuyorum. Aşur Bey beni takip ediyor. İhtiyarla konuşmaya başlıyoruz. Çat pat anlaşabiliyoruz. Yanımızda Kazakça - Türkçe sözlük var.

– Sizin bu yaptığınız doğru değil, diyorum söz arasında.

Tabiî ki meramımı tam anlatamıyorum. Söylemek istediğim bazı kelimelerin Kazakçasını bilmediğimden, sözlüğe bakarak konuşuyorum.

– Elindeki kitap ne, diye soruyor adam.

– Kazakça - Türkçe sözlük, diye cevaplıyorum.

– Sözlüğe bakıp bunları söylüyorsun. Sözlükte öyle şeyler yazar mı, diye kızarak cevap veriyor adam.

Kendi mantığına göre haklı. Adamın yanından ayrılıyoruz. Fotoğrafçılık yapan genç bir Kazak'la tanışıyoruz. Gencin yanına bir kız çocuğu geliyor. 11–12 yaşlarında bir kız...

– Sen Kazak mısın?

– Min Kırgız min, diye o kadar tatlı bir cevap verişi var ki, uzun zaman o cevap verişi ve Kırgızcanın estetiğini unutamıyorum. O iki kelime hâlâ kulağımdadır.

Daha sonra otele dönüyoruz. Dinlenmeye ihtiyacımız var. İlk gecemizi, otelde geçiriyoruz. Sabahleyin fakülteye gideceğimiz için çok heyecanlıyız. Bizi bekleyen günler ve öğrenciler…

Hayatı güzelleştiren heyecan değil midir? Heyecanını kaybeden insanın yarını yoktur. Yarın, bizi hayata bağlar. Aşkımız damarımıza yürür ve hayat bir yumak olur kuşatır bizi yarın heyecanıyla. Yarın, hayatın geleceğini yakalamaya bir zemin hazırlamadır.

Sabahleyin, gecenin, gündüze inat insanı üşüten ayazından eser kalmamıştı. Sabah ve güneş... Karanlık geçicidir. Her gecenin bir aydınlığı var. Gece ne kadar uzun olursa olsun, bir sabaha gebedir. Sabah, gecenin karanlığına inat; aydınlık, huzur ve neşe getirir beraberinde. Sabah mahmurluğundaki o tatlı güzellik, bundandır.

Dekanımız Cumabay ile sözleşmemiz üzere saat onda fakülteye gideceğiz. Saat farkından dolayı uyku sistemimiz iyice alt üst oluyor. Türkiye saati ile 04.00'te ders başlıyor. Saat 8.30'da kapımız çalınıyor. Gelen Sergey. Cumabay bizi öğrencilerle tanıştıracakmış, gelmenizi istiyor, diyor. Hemen olmasa da gidiyoruz. Cumabay'ın odasına vardığımızda, kendilerinin orada olmadığını görüyoruz. Bu arada Rahimcan ile tanışıyoruz. Özbek imiş kendisi. Fakültede Arapça dersi veriyormuş. Dekan yardımcısı. Epeyce Türkçe bildiği için onunla rahatça anlaşabiliyoruz. O esnada zil çalıyor. Aşırbek ile tanışıyoruz: Aşırbek, fakültenin Arap Dili Bölümü'nün hocalarından birisi. Kısa bir sohbetten sonra Rahimcan bizi bir sınıfa götürüyor. Girdiğimiz sınıf, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü 2. sınıf öğrencilerinin sınıfı. Öğrencilerimizle tanışıp sohbet ediyoruz. Kazak, Özbek, Ahıska Türkü ve bir tane de Rus öğrenci var.

Sadettin ve Tahir Ahıskalı. Onlarla aynı Türkçeyi konuşuyoruz. Öğrencilerin Türkçeleri fena değil. Sınıfta Kazakistan basımı

Zaman Gazetesi var. Hekimoğlu İsmail'in yazısını okutuyorum. Telaffuz zayıf. Dersten çıkıyoruz. Öğrencilerimizden bazıları Nursultan Nazarbayev ile Süleyman Demirel arasında imzalanmış bir anlaşmanın metnini tercüme ediyor. Onlar çeviriyor, biz ifadeleri düzeltiyoruz. Ben tercüme işine devam ederken, Aşur Bey yeniden derse giriyor. Öğle arası fakültenin lokantasında Aşırbek bize yemek ısmarlıyor. Yemek güzel bir sohbetle daha da güzelleşiyor. Yemeğin ardından otele namaz kılmaya gidiyorum.

İkindiye doğru bizi öğrenci yurduna götürüyor Rahimcan. Yurdun durumu iyi değil. İçeride tuvalet yok. Dışarıda ise tek tuvalet var. Bütün yurt için bir tuvalet. Yurtta kız erkek beraber kalıyor. Bir odada kız, karşısında erkek öğrenciler. Fakülteden bazı hocalar da yurtta kalıyor. Evi olmayan evli ve bekâr hocalar. Kabul edersek bize orada bir oda verecekler. Kabul etmek mümkün değil. Sadettin ile Tahir hemen yanımıza geliyorlar. Çok samimi ve sıcak çocuklar. Bir müddet onlarla sohbet ediyoruz. Böyle bir ortamda kalamayacağımızı anlatıyoruz onlara. Yurttaki sistemin yanlışlığını, en azından kızlarla erkekleri ayırmak gerektiğini anlatınca, "Birden değiştiremeyiz, yavaş yavaş…" cevabını alıyoruz. Haklılar. Neticede bu teklifimizin muhatabı da mevcut sistemde yetişmiş birisi. Yurttan ayrılıp otele dönüyoruz.

Türkistan, çevresine çöl ve bozkır hâkim olduğu için gündüzün sıcağına inat geceleri soğuk bir şehir. Geceleri bir battaniyenin yetmediğini hissediyorum. Otel idarecilerine gidip yorgan istiyorum. Kazakça bilmediğim için derdimi bir türlü anlatamıyorum. Sonunda sözlükten yorganın Kazakçasını öğrenip, yorgan istemeye muvaffak oluyorum. "Yarın verelim." diyorlar. Gece yine üşüyeceğim yani.

İki yatağın sıkıştırıldığı, duvarlarında öldürülmüş sinek izleri taşıyan otel odasından gidip geliyoruz birkaç gün fakülteye. Bu arada bizlere verilecek bir evin hazırlanması için harıl harıl çalışıldığını öğreniyoruz.

Dekanımız Cumabay, bizzat nezaret ediyor çalışmalara. Yerine göre kendisinin de evin hazırlanması için bizzat çalıştığını öğreniyoruz. Bu olay bizi çok duygulandırıyor.

Bir ara fakültede başı kapalı, mütesettir bir kız görünce o an tarifsiz bir duygu kaplıyor içimi. Bir öğrencinin İslamî kıyafetlerle örtünmesi ne kadar sevindirici bir durum.

Ders bittikten sonra bazı ihtiyaçlarımızı karşılamak için çarşıya çıkınca, postaneye de uğruyoruz. Buradan Türkiye'ye mektup gönderemeyeceğimizi öğreniyoruz. Bir yerden ekmek alıyoruz. 1,8 ruble olan ekmek için, 9 ruble istiyorlar. Bu duruma çok şaşırıyoruz. Bir günde ekmek nasıl o kadar pahalanabilir ki! İlk önce inanmak istemiyoruz ama başkaları alınca inanıyor ve ekmeğimizi yeni fiyattan alıyoruz. İlk günlerimizde bir dolara 110 ekmek alabilirken şimdilerde bu rakam 3'e inmiş durumda. Ne büyük enflasyon. Pazardan elma, soğan, domates alıp otobüsle otele dönünce Türkiye'den yedi kişinin daha gelmiş olduğunu görüyor ve onlarla tanışıyoruz. İki kişi bizimle beraber çalışacak hoca, diğerleri burada okuyacak öğrenciler.

Sonraki gün fakültedeki derslerimizi bitirdikten sonra akşama doğru oteldeki eşyalarımızı alıp, Rahimcan'ın evine gidiyoruz üç kişi. Boş bir apartman dairesi. İki oda ve bir mutfak... Bizim için hazırlamışlar. Üç yatak, battaniye, nevresim takımları, birkaç mutfak malzemesi, üç sandalye ve masa. Kaldığımız otele göre elbette daha rahat. Demirden bir ranza. Döşek koyulan yer boydan boya yaylı. Yattığın zaman orta yer bir yay çiziyor ve yastık ihtiyacı bırakmıyor, insanın belini fena halde ağrıtıyor. Bu evde birkaç gün kalacağız. Akşam şekerli çay içiyoruz nihayet. Buradakiler gayet rahat şekersiz çay içiyorlar ve misafirlerine de şekersiz ikram ediyorlar. İlk defa tuzlu domates ve soğan yiyoruz. Bir zaman tuz bulamamıştık. Suların tadı biraz garip olduğu için henüz su içemiyoruz. Yerliler de su içmiyor. Soda veya çayla gideriyorlar su ihtiyacını. Sağlıklı olmadığı için suyu kaynatarak içmemizi tavsiye ediyorlar.

Akşam otururken, bu insanların fedakârlığından bahsediyoruz. Geldiğimiz andan itibaren bizi bir an yalnız bırakmadılar, her ihtiyacımızı karşılamak için uğraşıyorlar. Türkiye'den gelip, burada eğitim faaliyetlerini kısa sürede başlatmada ve rayına oturtmada, buradaki kardeşlerimizin çok yardımı olmuştur her zaman. Her yerde bir iyiliksever lûtfediyor Allah. Bu, bazen Müslüman, bazen Hristiyan, bazen ateist oluyor ama hep oluyor. Allah'ın (c.c.) lûtfu bu. Birisi profesör bir dekan, diğeri de yardımcısı. Ev temizliyorlar, eşya taşıyorlar... Bunun emsalini Türkiye'de görmek mümkün mü?

Evde geçirdiğimiz ilk gecenin ardından sabahleyin fakülteye gidiyoruz. Derslerimize girip çıkıyoruz. Akşam olunca eve dönmeye karar veriyoruz ama büyük bir meselemiz var. Evimizin ne tarafta olduğunu ve adresini bilmiyoruz. Sabahleyin otobüse binip gelmiştik. Dönerken hangi durakta ineceğimizi bilmiyoruz. Dört numaralı otobüsün gittiğini biliyoruz sadece. Durağa varıyoruz. Bir Özbek amca ile sohbet ederken otobüs geliyor ve biniyoruz. Konuşmalarımızdan bizim Türk olduğumuzu anlayan birisiyle tanışıyoruz. Ahıska Türklerindenmiş. Durumumuzu kısaca anlatıyoruz. Bizi evine davet ediyor. Zaten gideceğimiz yeri de bilmiyoruz ve bu nazik davete hayır demiyoruz. Yanında karısı ve kızı da var.

Türk mahallesi şehrin kenarında... Burada Stalin zamanında Ahıska'dan sürgün edilen Türkler toplu olarak yaşıyorlar. Akşamki sohbet, çektikleri sıkıntılar üzerine yoğunlaşıyor. Konuşmaya başlayınca ve dinleyeni bulunca, sürekli konuşuyorlar. Sık sık Rusça karışıyor konuşmalarına. Dil, saflığını kaybetmiş. Kaçınılmaz sonuç olarak, yozlaşmış dilleri. Karısı daha saf kullanıyor Türkçeyi. İkindi namazını kılmak için müsaade isteyip namazı eda ediyoruz. Ardından yine sohbet ve akşam yemeği… Derken Türkiye'ye gidip gelmiş bir amca misafir geliyor. Uzun bir zaman onun başından geçenleri dinliyoruz. Anlattıkları, yaşadıkları zulüm ve

şimdilerde felç olmaya başlayan hayat. Her geçen gün fiyatların arttığını, aylıklarını alamadıklarını, alsalar da maaşın yetmediğini söyleyip, geçmişi hayırla yâd ediyorlar. Komünizm, bu insanları yurtlarından etmiş, nicesini öldürmüş ama "kabak yahşiydi" (önceleri iyiydi) diyorlar. Sosyalizm rüyasına aldanmışlar. Gerçi, her şeyi devletin sattığı ve fiyatların sabit olduğu göz önüne alınınca maddi yönden onlara hak vermemek zor… Dağılan Rusya'dan ortaya çıkan cumhuriyetlerin önündeki en büyük tehlike bu: Geçmişe özlem…

Ertesi gün komşulardan birisi mevlit okutacakmış. Bizi de davet ediyorlar; vaktimiz yok diyerek davetlerini kabul etmeyip, akşam namazını kıldıktan sonra müsaade istiyoruz. Evimizin bulunduğu yeri tarif edince nerede olduğunu hemen anlıyorlar ve bir taksiyle bizi evimize bırakıyorlar. Eve gelince devesini bulmuş mağribi gibi seviniyoruz.

Sabah, yine geç vakitlere kadar uyuyakalmışız. Zaman farkından dolayı uyumsuzluk yaşıyoruz ve erken kalkamıyoruz. Saat 12.30 olmuş. Cuma namazı kılmak için camiye gideceğiz. Yola çıkıyoruz. Yeni taşındığımız için buraları iyi tanımıyoruz ve adresi de bilmiyoruz. Giderken yakın caddenin adını öğreniyoruz, sonra bir otobüse binip caminin yolunu tutuyoruz. Camiye yakın bir yerde çay içiyoruz Yol üzerlerinde şaşlıkçılar var sık sık. Bizim anladığımız anlamda şiş kebabı. Bu yerlerde çay içmek de mümkün ama çay servisi şekersiz. İçemiyoruz. Alışamadık daha. Camiye giriyoruz. Cami, geniş bir bahçe içinde tek katlı, kıble istikametinde uzun bir bina… Cemaat genellikle yaşlılardan oluşuyor. Özbek ve Kazak cemaatin arasında, az sayıda Ahıska Türkü de var. Yazın sıcağına rağmen başında kalpağı, ayağında dizine kadar çıkan deri çizme mestleriyle ak sakallı piri fâniler… Genç, yok denecek kadar az. İmamın 81 yaşında olduğunu öğreniyoruz. Cuma namazını on rekât kılıyorlar. Cemaatin tamamı Hanefi mezhebinden… İki farz dörder sünnet… Bizde kılınan

zuhru ahir ve son iki rekât vaktin sünneti kılınmıyor. Vaazı Özbekçe yapan imam, hutbenin tamamını Arapça olarak ve uzun bir asaya dayanarak okuyor sünnet olduğu üzere. Namazı eda edip, ayrılıyoruz camiden.

Çay içtiğimiz yerde şaşlık yiyerek karnımızı doyuruyoruz. Parçalar halinde doğranan et terbiye ediliyor ve bir gün bekletiliyor. Şişlere dizilerek mangalda pişiriliyor. Şaşlık, bu şekilde pişirilen ete verilen isim. Yemeklere intibak sağlayıncaya kadar yediğimiz tek şey, bu şaşlık oluyor. Et ucuz olduğu için bolca yiyebiliyoruz. Buradan sonra dün akşam evine misafir olduğumuz Ahıskalının ziyaretine gidiyoruz. Dükkânlarını bulmak için aranırken, Yesevi Türbesi'ne de uğruyoruz. Araya araya buluyoruz Yıldız Teyzelerin dükkânını. Anne, baba ve kızları, küçücük bir yerde terzilik yapıyorlar. Devlet memuru statüsündeler. Ziyaretimizden memnun oluyorlar. Bu küçücük dükkân, daha sonra Türklerin uğrak yerlerinden biri olacaktı.

Birkaç gün Rahimcan'ın evinde kaldıktan sonra üniversite tarafından bize tahsis edilen, iki katlı ve bahçeli eve yerleşiyoruz. Böylece Kazakistan'daki günlerimize düzenli bir hayatla devam ediyoruz.

KAZAKİSTAN GÜNLERİ

30 Eylül 1992

Sınıfımda on altı tane öğrenci var. Bu sınıfa haftada on altı saat Türkçe dersi vereceğim. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü 1. sınıf öğrencileri. Türkçeyi hiç bilmiyorlar. Alfabeden başlayarak öğreteceğim. Bazı günler dört saat üst üste derse giriyorum aynı sınıfa. Değiştirmeye çalışıyorum, olmuyor. Müslümanız diye cuma günü ders koymuyorlar. Bugün derste öğrencilerden birisi, kurt resmi göstererek, "İlk anamız bu." dedi. Hz. Âdem'den (a.s.) başlayarak insanın tarihini anlattım ve bu düşüncenin yanlışlığını belirttim. Hepsinin meraklı oluşu ve ilgiyle dinlemesi azmimi artırıyor.

2 Ekim 1992

Şiir, kelimeleri aciz bırakıyor. Özbek televizyonunda bir program izledim. Gayet güzel bir fon müziği eşliğinde hakkıyla okunan şiir, insanı büyülüyor. Şiire çok değer veriliyor burada ve güzel programlar yapılıyor. Türkiye'deki şiirimiz adına dile getirilen karamsar durum yok.

Bir kez daha anlıyorum: Şiirsiz hayat eksiktir. Özbekçeyi tam anlayamıyoruz ama dinliyoruz o güzel şiiri.

Türkistan şehri çok hareketli bir gün yaşadı bugün. Birkaç gündür Almatı'da devam eden Dünya Yüzü Kazakları Kurultayı'na

davetli misafirler Almatı'dan Türkistan'a gelmişlerdi. Cuma namazında camideydiler. Namazdan sonra D. Mehmet Doğan'la tanışıp konuştuk ayaküstü. Onlar hemen ayrıldılar.

3 Ekim 1992

"Sen şair atalarının uğultusuna kulak ver
Sen! Köklerini arama in"
Kâmil Eşfak Berki

7 Ekim 1992

Türkiye ile henüz haberleşemedim. Bu iletişimsizliğe de alışıyorum artık. Buralar bizi, çok şeye alıştıracak daha. Mektup yazıyorum ama gönderemiyorum. Okumalı, durmadan okumalı ve yazabildiğim kadar yazmalıyım.

Çevre ve iklim olarak pek yabancılık çektiğimiz söylenemez. Sanki Anadolu'nun mahrumiyetlerle iç içe bir kasabasındayız. Tek fark, insanların konuştuğu dilin anlaşılamıyor olması. Kazak Türkçesi, Kuzey Türkçesi grubuna girdiği için ilk zamanlarda anlaşmada hayli zorluklar yaşıyoruz.

Yarın bir dost, el yazması Divan-ı Hikmet getirecek, inşallah tam metin olur da işime yarar.

10 Ekim 1992

Artık buralara iyice alışmaya başlıyoruz. Çevreyle, halkla yavaş yavaş kaynaşıyoruz. En büyük meselemiz ulaşım. Evimizle çarşı arasında otobüs çok az çalışıyor. Taksilere otostop çekerek gitmeye çalışıyoruz, paran olsa da çok anlam ifade etmiyor. Kiril alfabesiyle hâlâ problemim var. Piyasada kiralık ev aramamıza rağmen bulamadık henüz. Cengiz Aytmatov'un "Cengiz Han'a Küsen Bulut" adlı kitabını okuyup bitirdim.

11 Ekim 1992

“Dinle Gambito söyleyeceklerim var
Kalmadı artık
Dağlara yaslandığımız akşamlar
Babamızın dönmesini beklerken
İşaretlediğimiz zamanlar.”
Mevlana İdris Zengin

Biraz merak, daha çok ihtiyaçlar bizi Çimkent’e sürüklüyor. Çimkent bulunduğumuz bölgenin eyalet merkezi. 850 bin nüfuslu ve bize 160 km uzaklıkta bir şehir.

Çimkent: Sabrı öğreten, öfkemi doruğa çıkaran şehir. Paranın aczini ilan etmesi...

Çimkent girişinde otobüsten iniyoruz. Bir arkadaşımızın tanıdığının evine gitmek için otobüs bekliyoruz. Uzadıkça uzuyor bu bekleyiş. Geçen taksilere otostop çekiyoruz ama duran yok. Derken Türkistan’da okumakta olan bir öğrencimiz geliyor ve bizi evine götürüyor. Orada ailesiyle tanışıp çay içerek, kısmen sakinleşiyoruz. Aradığımız kişi, Yoldaş adında bir Ahıska Türkü.

Yoldaş bir toplantıya gitmiş. Bir arkadaşımız onu bulmak için gitti. Biz onu bekleme faslında, Mevlana İdris’in “Sufi ile Pufi”sini okuyarak neşeli dakikalar yaşıyoruz. Sinir ve neşe iç içe. Beşir Ayvazoğlu’nun “Türk’ün Kültür Coğrafyasında Bir Gezinti”sini okuyorum. Tam yeri. Yoldaş’ı bulmaktan umut kesilince şehir merkezine gitmeye karar verip, oradan ayrılıyoruz. Durakta bir sabır taşı gibi otobüs beklerken, Yoldaş son model bir taksiyle geliyor ve bizi evine davet ediyor. Bugün düğünü varmış, onun için fazlasıyla meşgulmüş.

“Müslümanlar bir olmalı, güçlenmeli.” diyor Yoldaş. Samimi bir insan... “Benim evimin kapısı yoktur, yüreğim gibi açıktır. İstediğiniz zaman gelebilirsiniz.” diyor bize.

Bu görüşmeden üç sene sonra Yoldaş'ın ziyaretine bir defa daha gittik. Bir trafik kazası geçirmiş, uzun zaman bitkisel hayatta kalmış. Yaşadığı hayatı terk edip namaz kılmaya, tamircilik yapmaya başladığını öğrenmemiz bizi çok sevindirdi.

Oradan ayrılıp şehre gidiyoruz, tıka basa bir otobüste. Çimkent, geniş bir araziye yayılmış. Kısa zamanda gezilecek gibi değil. Bilmediğimiz bir yer… Şehir olarak güzel ve düzenli... Biraz dolaştıktan sonra bindiğimiz taksi, bizi Şükrullah Hoca'nın evine götürüyor. Şükrullah Hoca, şehirdeki caminin imamı. Âlim bir zat... Evde oğulları var. Abdulbasıt ve Abdussamet. Hazır bir sofra buluyoruz; bu hazır sofra açlığımıza ilaç oluyor. Burada ikindi namazını kılıyoruz. O arada Şükrullah Hoca da geliyor. Akşam oluyor ve üç arkadaş mekânımıza dönmek için oradan ayrılıyoruz, iki arkadaş orada misafir kalıyor. Çıkarken çocuklarla tanışıyoruz. İsimleri: Sultan Ahmet, Âmine… Abdussamet bir şehir turu yaptırıyor bize. Bir şehri, akşamüzeri gezmeli. Çok romantik ve çarpıcı. Türkistan'a dönmek için bir taksi ayarlıyor ve yola çıkıyoruz. Mevlana İdris'in şiirini değiştirerek okuyorum.

"Bir daha Çimkent mi
Tövbeler tövbesi
Bundan sonra hep Türkistan"

16 Ekim 1992

"Erzincan'a girdim ne güzel bağlar
Sarsılınca yerler yıkıldı bağlar
Elleri dizinde bir garip ağlar."

İçimde gittikçe büyüyen bir hasretin adı: Anadolu…

Hüzünlenmememi ve fazla düşünmememi tavsiye ediyor dostlarım. Yani kalbimi ve yüreğimi çıkarıp atmamı... Bu mümkün müdür? Kaval sololarını dinledikçe hüzünleniyormuşum.

Hüzün benim içimde zaten. Var olan bir şey, gün yüzüne çıkıyor ve içime yönelmiş oluyorum.

17 Ekim 1992

"Neyleyeyim dünyayı
Bana Allah'ım gerek
Gerekmez mâsivâyı
Bana Sübhan'ım gerek

Ehl-i dünya dünyada
Ehl-i ukba ukbada
Her biri bir sevdada
Bana Allah'ım gerek"

Manevi derinlik bir an oluşan ve kaybolabilen bir durum. Dinlediğim bu ilâhi, bir anda çok hislendirebiliyor beni.

29 Ekim 1992

Buradaki Kazak öğrenciler, 29 Ekim'in bizim için önemli bir gün olduğunu öğrenmiş ve bir program hazırlamışlar. Akşam bu program için öğrenci yurduna gittik. Bu hatırlamaya vesile de buradaki Kazakistan cumhurbaşkanının Cumhuriyet Bayramı için Türkiye'de olmasıydı. Geceye bütün arkadaşlarımız katıldı. Bizim için hazırlanmış masaya oturduk. Dekanımız Cumabay'ın takdim konuşmasından sonra bir arkadaşımız konuştu ve konuşması Kazakçaya aktarıldı. Kazak öğrenciler dombıra[2] çalıp şarkı söylediler. Ben, ısrarlı istek üzerine bir şiirimi okudum. Aşur Bey de benim şiirlerimden birini okudu. Karşılıklı soru cevap şeklinde bir sohbet ortamında devam eden programın son kısmında, Arap müziği eşliğinde dans varmış. Dans başladı, Biz pek rağbet

---

2 Kazakların iki telli milli çalgı aleti.

etmedik; hatta hoşumuza gitmedi bu durum ve izlemedik dansı. Bu rahatsızlığı anlayıp, dansı yarıda kestiler. Program Kazak âdeti üzere bir dua merasimiyle tamamlandı.

15 Kasım 1992

Kitap okuma fırsatım çok ve bunu iyi değerlendiriyorum. Üç gündür Türkiye'ye telefon etmek için uğraşıyorum ve vaktim telefonun başında kitap okuyarak beklemekle geçiyor.

16 Kasım 1992

"İnsanlar unutulmaya mahkûmdurlar ve değişmeyen bir yürek yoktur."

"Aşktan ölen acıyla ölür. Ölüm olmadan hiçbir aşkın iyi yanı yoktur."

Necip Mahfuz

30 Kasım 1992

Bugün yetmiş beş günlük sakalımı kestim. Aynaya baktığım an, kendi yüzüm bir garip geldi bana. Çenem küçülmüş ve çene altında bir et tabakası oluşmuştu, almış olduğum kiloların eseri olarak.

Kazakistan'a gelince tabiî besinlerle beslendik ve dolayısıyla kilo aldık. Tereyağından başka yağ kullanmadık. Et, süt, bal gibi doğal gıdalar temel yiyeceğimizdi.

Derse girince sakalsızlığım öğrencilere de tuhaf geldi ama kısa zamanda alıştılar. Fakültede günün olayı, benim sakalımı kesmemdi.

1 Nisan 1993

Sabah saat on sularında, fakülteye vardığımız esnada kırmızı bir taksi geldi peşimiz sıra. Elimdeki eşyaları bırakmak için içeri

girmiştim ki arkadaşlar beni çağırdılar. Sürpriz iki misafirimiz vardı: Yazarlar Birliği başkanı D. Mehmet Doğan ve M. Atilla Maraş. Çimkent'te bir toplantıya katılmışlar. Türkiye'de iken Yazarlar Birliği'ne bir mektup yazıp, Türkistan'a yolları düşerse, kitap getirmelerini rica etmiştim. Sağ olsunlar Yazarlar Birliği yıllıklarından ve şiir antolojisi getirmişler. Beni çok duygulandıran bir olaydı bu. M. Atilla Maraş "Ne yapıyorsunuz buralarda?" deyince, "Aney okuyoruz" dedim ve hep beraber güldük.

Ne yazık ki onların fazla vakti yoktu; benim de dersim vardı. Kısa bir görüşmeden sonra onlar, Ahmet Yesevi Türbesi'ne gitmek için yanımızdan ayrıldılar.

5 Nisan 1992

Üç nisanda evi aramıştım. Babamın vefat haberini aldım. Bir yanım eksiliverdi birden. İçimde bir şeylerin yıkıldığını hissettim. Ses tellerim titredi, konuşmam başkalaştı. Bu kara haberi telefonda öğrenmek acı bir gariplikti. Ne diyeceğimi şaşırdım. Öylesine birkaç kelam edip, telefonu kapattım. Zaten gece yarısıydı burada. İçimde düğümlenmiş bir buruklukla yatağıma sığındım ve kendimle baş başa kaldım. Saatlerce uyuyamadım. Gözyaşlarım sessiz aktı. Telefon etmek problem, özellikle de bayramlarda. Birkaç defa postaneye yazdırdıysam da olmamış ve görüşememiştik bayramda. 28 Mart'ta vefat etmişti babam ve ben bir hafta sonra öğrenebiliyordum. Türkiye'den de aramışlar ama çıkaramamışlar. Bayram öncesi Özbekistan'a gitmiş, bayramdan sonra dönmüştük. Bu gezi esnasında İmam Maturudi, İmam Buhari, Nakşibendî, Hoca Ahrar gibi zatların kabr-i şeriflerini ziyaretimizde yaptığım dualardan birisi de, babam için Allah'tan şifa ve hakkında hayırlı olanı dilemek, olmuştu. Ölüm haberini duyunca yaptığım duaları hatırlayıp bir iç burkuntusu yaşadım. "Ölüm müydü hayırlı olan ve ben dualarımla ölümünü

mü istemiştim." diye düşünüp kendimi suçladım. Şairin dediği gibi, "Neylersin ölüm herkesin başında." Her gün bir "Yasin" okuyup babam için dua etmek... Artık yapabileceğim vazife bu olmalı. Bir de kısa zamanda hatim yapmak.

Şubat ayında Türkiye'den gelirken vedalaşıp, helalleşerek gelmiştim. Bu durum birazcık rahatlatıyor kalbimi.

Yanık Mektuplar[3]

"Canım Babacığım,

25 yaşındaydım, civandım, delikanlıydım. Bir üveyk olup adına hicret diyerek uçup gitmiştim çok uzaklara. Ata yurduma gelmiştim.

25 yaşıma gelinceye kadar baba olarak bir kimseye zarar verdiğini görmedim hiç. Anadolu'nun yanık insanlarından biriydin. Mü'min, mütevekkil, çalışkan… Yıllar önce öncülük edip köyümüze getirdiğin o gürül gürül karpuz çatlatan su, şimdi her evin içinde akıyor babacığım. Dilerim ki, yüce Yaratan'dan, o sular aktıkça sevabı da senin kabrine akıp kabrini gül-gülistana çevirsin.

Torunların gelip tepene çıkardı da hiç sesin çıkmazdı. Ne çok severdin onları. Şimdi seni sadece resimlerden tanıyan iki tane daha torunun oldu. Birisi de uçup gittiğimiz, seni kaybettiğimi öğrendiğim Kazakistan'da doğdu babacığım. Sen benim mürüvvetimi görememekle ne kadar mahzunsan, ben de çocuklarımı dedelerinin elini öpmeye götüremediğim için o kadar mahzunum. Geçici olarak yattığın kabristanın yanından geçişlerimizde torunların da geliyor ve affın için, cennete girmen için dua dua yalvarıyorlar o masum ve tertemiz kalpleriyle.

92 Eylül'ünde hastanede yatarken ziyaretine gelmiştim, hastalığını duyar duymaz ve ben oradayken gelen bir haberle

---

3 Bu yazı ve şiir Yağmur Dergisi'nde yayınlanmıştır

ellerimize çerağ tutuşturup hedef veren o yüce insanın bulunduğu mekâna çağrılmıştım. Kısa bir zamanda Türkistan'a varmam, ulaşmam söylenmişti. İstanbul havaalanında bir mektup yazıp postalamıştım. Olmazdı ama olur ya: "Gitme, biz uzaklara dayanamayız." derdin. Ben yine kusurluydum; ama siz bunu büyük bir olgunlukla karşılamış, sükût etmiştiniz. Oğlunuza olan güveniniz miydi, bilemiyorum. Bu konuda tek söz konuşmamıştık ama ben hasrete yenik düşmüş 4 ay sonra vatana dönmek için çileli yollara başvurmuştum. Bir çağrı mı vardı, bir gizli davet mi? Resmi işler uzadıkça uzamış ve ben yanınızda bolca kalmıştım. Kaderin cilvesini nereden bilebilirdim ki?

Bu sizlerle beraber geçireceğimiz son günler, dünyada paylaşacağımız son ortak mekânlarmış.

Uzakların davetiyle elinizi öperek, helalleşerek ayrılmış ve çetin yolları aşa aşa görev yerime ulaşmıştım. Oradaki arkadaşlarla yaklaşık bir hafta süreyle Özbekistan'a bir gezi düzenlemiştik. O güzel mekânları geziyordum ama aklımda hep sen vardın babacığım. Ramazanın bereketli günlerinde hep sana duacıydım. Hoca Ahrar'da, İmam Maturudi'de, Şah-ı Nakşibendi'de, İmam Buhari'de dualarımdan hiç eksik olmadın. Buhara'da bayram namazını kılarken o coşkunun, Müslümanların o kaynaşmasının yanı sıra kalbimi saran hüzün ve içimdeki burukluk senin için ettiğim dualarla hafifliyordu âdeta. Oralarda telefon etme sıkıntısından dolayı arayamamış ya da aramış ama çıkaramamıştım. Gezimizi tamamlayıp mekânımıza döndükten sonra telefonla nihayet ulaşmıştım evimize. 3 Nisan tarihinde evi telefonla aradığım zaman vefat ettiğini öğrendim babacığım. İşte o an gecenin bir yarısı, yıkıldı dünyam. Bir boşluğa düştüm birden. Sen uçalı da epey zaman olmuştu. Bayramın hemen akabinde yakınlarımın da sonradan ifade edeceği "güzel bir ölüm"le uçup gitmiştin. Bir yanım eksiliverdi adeta. İçimde bir şeyler yıkıldı,

ses tellerim titredi, konuşmam başkalaştı. Bu acı haberi telefonda öğrenmek ayrı bir gariplikti. Gece yarısıydı, içimde düğümlenmiş buruklukla ve eksik yanlarımla yatağıma sığınıp saatlerce gözyaşımı içime akıtarak sabahladım, uyuyamadım.

Ölümün güzeli olur muydu babacığım ama olmuş diyorlar. Çevremizden kimsenin tanımadığı insanların kapıyı çalarak evimizi ziyarete gelip senin ruhuna Kur'ân okumalarını ve ayrılıp gitmelerini neye yoracağım sevgili babacığım? Semanın sakinleri mi ziyaret ediyordu bilemem. Ben Asya'nın kalbinde dua ederken sağdın ve ben hep senin için hayırlısını dilemiştim ve Rabbim, emanetini korumak ve saklamak üzere seni yanına almıştı. Ben senin ölümünü mü istemiştim? Bu vesvese ne azaplar kaynattı bir bilsen. Bunun için de yalvardım durdum Rabbime.

"Rabbim, kalbimden öyle geçmedi." diye.

"Görelim Mevlam neyler / Neylerse güzel eyler." diyerek dua eylemiştim. Hayırlısı öyleymiş diyemem elbet, dilim varmaz ama Mevlam öyle buyurmuş, kula ne söylemek düşer.

"Neylersin ölüm herkesin başında
Uyudun uyanamadın olacak
Kim bilir nerde, kaç yaşında
Bir namazlık saltanatın olacak
Taht misali o musalla taşında."

Cahit Sıtkı Tarancı

Güneş Mersiyesi

Merhum babama Allah'tan
rahmet dileklerimle…

Eksildi güneş ışıkları gün ortasında
Birden karardı gökyüzü
Bir boşluğa düşüverdim birden

Alnımıza doğan güneşlere çağırırdın bizi
Sabah alacasında yeryüzüne inen rahmet meleklerine
Gün olur masallarını bekleyen biz çocuklar
Geceye emniyetle başlardık nimet sofrasında

Ah kalbim itiliyorsun yalnızlıklara
Azrail dayanıveriyor ansızın kapıya
Bize gözyaşı kalıyor erimiş kalpler
Acımızı sürüyoruz dünyanın yüzüne
Yalnız benim güneşim kararıp
Yalnız benim pınarlarım kuruyor
Sela verip namaza durulanda
Bir ben duyuyorum en acısıyla kıyameti

Sen vardın, bulutlar da vardı
Gider altında dururdum, merhamet nazarında
El öper pençe divan dururduk
Gözlerine bakardık o derin denizlere
Babamızdın sırtımızı sana yaslayıp
Yıllarca kürek çekerdik uzaklara

Şimdi bulutlar bir hüznü taşır akşamlarıma
Üveykler sensizliği

Sen yürüdün yürüdün Rabbin rahmetine
Kapılar açılınca söndü bizim güneşimiz

6 Nisan 1992

Bugün diş çektirmem tam bir kâbus gibi gelip geçti. Tanıdığımız bir iç hastalıkları (dâhiliye) doktorunun yanına gittim. Beni diş bölümüne götürdü. Bayan bir dişçi tavsiye etti. Ben daha uygun olacağı düşüncesiyle, "Erkek dişçi olsun." dedim. Doktor narkoz iğnesi vurdu. Dişimin dibine değil de avurdumun

içine vurdu iğneyi. "Yanlış yere vurdun." dedim. "Doktor sen misin, yoksa ben miyim?" diye karşılık verdi. Bir müddet bekledik. Dişi çekmeye başladı ama dişim uyuşmadığı için dayanılmaz bir acı duydum. Doktorun eline sarıldım, yanımdaki tanış doktor da benim elime sarıldı ve o hengâmede diş gitti, ben de bittim. Koltuktan kalkmaya dermanım yok. Bir gün boyunca kendimi toplayamadım neticede.

7 Nisan 1992

Unutulmaz güzellikler yaşıyoruz. Bu sıralar motosiklet almayı düşünüyordum. Bir arkadaş, çarşıda motor satan bir Özbek görüp telefonunu almış. Aradım. Evimize gelip bizi taksisiyle alarak kendi evine götürdü. Motoruna baktık, eski ve büyüktü. Aradığım özellikte değildi. Beğenmedim. Satıcı, bir lisede fizik öğretmeni... Bu vesileyle iyi bir dostluk başladı. Dostumuzun annesi evden yazılı bir kâğıt ve Kur'ân alıp geldi. Sayısız sevap dağıtan, namazdan niyazdan daha sevap olduğu belirtilen harflerle dolu bir kâğıt… Doğru olmadığını anlatmaya çalıştık. Kadın, "Ben Kur'ân okuyamıyorum, anlayamıyorum." dedi. Kur'ân'ın Özbekçe tercümesini getirme sözü verip, oradan ayrıldık.

Dişimi çektirdiğim ve bu diş çektirme işi beni çok sarstığı için sözümüzü bir gün geciktirmek zorunda kaldım.

Aşur Bey'le Ahmet Yesevi Türbesi'nin yanındaki kitapçıdan birkaç kitap aldık ve bir taksiye binip Özbek dostlarımızın evine giderek kitapları verdik. Yaşlı kadın o kadar sevindi, o kadar çok hayır dua etti ki... Kanatları olsa, uçardı sevincinden. Yemeğe, çaya çağırdılar, geldiğimiz taksiyi dönüş için beklettiğimizden dolayı bu nazik daveti, teşekkür ederek geri çevirmek zorunda kaldık. Böylece evden dualarla ayrıldık. Evimize dönerken, yol üstünde temizlik yapan lise talebelerini gördük. Turgut Özal ve

Nursultan Nazarbayev gelecek diye her tarafı temizliyorlar. Bu işte her kurum çalışıyor, üniversite dâhil. Her kurum bulunduğu çevreyi, caddeyi temizliyor.

Burada fırsat buldukça Zaman gazetesindeki "Türkistan Mektupları" sütunuma yazılarımı gönderiyorum. Yazı göndermenin tek yolu Türkiye'ye giden birisini bulmak ve eline mektubu tutuşturmak... Şimdilik böyle…

18 Nisan 1993

Dün bir arkadaşımızın babası telefonla arayarak, Turgut Özal'ın Hakk'ın rahmetine kavuştuğunu haber verdi. Bizi çok derinden etkiledi bu haber. Kimse inanmak istemedi ilk önce. Nasıl olurdu; daha bir hafta önce buradaydı, bir salonda beraber olmuş, gülüşüne, konuşmasına şahit olmuştuk. Üniversitenin açılış programına katılmıştı Nursultan Nazarbayev'le beraber. Çıkışta elini sıkma şerefine nail olmuştuk. Bize, "Haydi bakalım çocuklar, burada hayırlı işler yapın." demişti. Bu bizler için artık, merhum Özal'ın vasiyetiydi. Türkiye'de yaptıklarının yanı sıra, Orta Asya'da da hayırlı icraatları vardı Özal'ın.

Kazak televizyonunun, Özal'ın ölüm haberini verişini hiç unutamayacağım. Spiker bu haberi takdim ederken ses telleri titriyordu ve neredeyse ağlayacaktı. Turgut Özal'ın ölümü Kazakları da derinden sarstı. Bir hafta boyunca televizyonda, Özal'ın Kazakistan seyahatini yayınladılar ve hep rahmetle bahsettiler. Nursultan Nazarbayev cenazeye katılmak için Türkiye'ye gitti.

20 Nisan 1993

Yaşamak, her gün eşit olarak tüketilen bir hazine... Değerlendirerek veya değerlendirmeyerek… İnsanları her gün az ya da çok tanıyarak. Bir şeyler yapmayı hep istedim, istiyorum da ama yapamıyorum. Günler eriyip gittikçe ben de eriyip gidiyorum.

Bu rahatsızlığa rağmen harekete geçemeyişim, ayrı bir trajedi... Kendimi çözemiyor, içimdeki bu çelişkiyi açıklayamıyorum.

Büyük düşünüp gerçekleştiremeyince, küçük düşüncelerim de gündeme gelemiyor. Öylesine boşlukta yürüyen birisi olup çıkıyorum.

Zamanımı ve hayatımı süsleyecek unsurlarım çok az ve fakirim.

1 Haziran 1993, Türkistan

Bugün Kurban Bayramı… Caminin avlusuna sığmayan cemaat, yollara kadar taşmış, Moskova - Almatı yolunu trafiğe kapatmıştı. Daha birkaç yıl önce namazın yasak olduğu yerde, bu kalabalık cemaatin olması ne kadar güzeldi. Toprağın bereketi ve mazinin köklerinde yaşayan İslam, çiçek açmış, meyveye durmuştu. Bayramdan bayrama namaza gelen insanlar epey çoğunlukta, bu kalabalığı hesaba katamayan idare, seslendirme aletlerini tedarik edememişti. Bu sebepten arkalarda kalan cemaat, imamı duymakta ve imama uymakta bir hayli zorlandı.

Kurbanlarımızı kesip, etlerini halktan tanıdıklarımıza ve komşularımıza dağıttık.

Dünyaya her yaklaşışımda, dünyanın bana göre olmadığını anlıyorum. Dünya beni geri geri itiyor. Dünya işleriyle uğraşmakla, gönül dünyasıyla uğraşmak bağdaşmıyor.

9 Haziran 1993

Gözyaşlarım yanaklarıma süzüldükçe kalbimin eridiğini hissedip eridim. Buğulanan gözlerim, beni bir zevk denizine bıraktı.

Şiir okudum, ağladım.

Cafer Turaç’ın şiirileri eritip bitirdi beni.

Ne zamandır gözyaşlarıyla yunmayı bekleyen kalbim, gözyaşlarına kavuştu işte.

Ne büyük mutluluk Rabbim, ağlayabilmek...

Reis Bey: "Anlayabilseydiniz, ağlardınız." derken bu inceliğe işaret ediyor olmalıydı.

20 Kasım 1995

Birkaç arkadaşla beraber arabamıza atlayıp, tarihî Otrar'a gitmeye karar verdik. Grubumuzda Prof. Dr. M. Sadi Çöğenli de var. Sadi Hoca: "Cevher Otrarî'nin eserlerini okuyoruz, akademik çalışma yapıyoruz, yaşadığı yerleri de görelim." demişti.

Otrar şehri, bulunduğumuz yere 70 km mesafede. Yol, uçsuz bucaksız Asya bozkırında uzayıp gidiyor. "Otrar Reyonuna Hoş Geldiniz" yazısını okuyunca doğru yolda olduğumuzu anladık. Enteresan bir vakıa ki, o bozkırın ortasında bir yerde su var, yaz ortasında da kurur burası, o ortamda martı gördük.

Otrar'a yaklaşınca Arslan Bab'ı da ziyaret ettik. Arslan Bab, Hoca Ahmet Yesevi yedi yaşındayken, hocalığını yapmış bir zat. Kazaklar arasında çok değer veriliyor. Türbe, yerleşim yerlerinden uzakta, ıssız bir bölgede ama her zaman ziyaretçisi oluyor. Arslan Bab ile ilgili değişik menkıbeler mevcut.

Oradan ayrılıp çevredeki insanlara Otrar'ı sorduk. Bize tarif ettiler. Gittik söylenen yere ama bir şey göremedik tarihî bir mekân olarak. Epey bir dönüp dolaştık. Derken etrafı demir parmaklıklarla çevrilmiş bir tepenin yanından geçerken, arkadaşlar yazılı bir levha gördü. Durup okuyunca, aradığımız yerin bu tepe olduğunu anladık.

Cengiz Han, meşhur seferi sırasında buraya da gelmiş ve şehri almak için savaşmış. Etrafı su kanallarıyla çevrili olan Otrar, Cengiz Han'a tam altı ay direnmiş. Şehir düştükten sonra Cengiz Han, zalimliğini sergilemiş. Bütün şehrin üstüne toprak yığdırarak, şehri bir tepeye dönüştürmüş ve haritadan o şehri silmiş. İnsan hafsalasının alamayacağı bir zulüm. Tüylerimiz ürperdi bunu öğrenince. Tabiî ki, oradaki insanları da öldürmüş. İşte

karşımızda bozkırın orta yerinde bir tepe duruyordu ve o tepe bir zamanlar Otrar şehriymiş. Ne hazin bir manzara… Birkaç yıl önce burada kazı çalışmaları başlamış. Ardından Rusya'nın çökmesiyle, bu iş de yarım kalmış. Tepenin en yüksek yerinden başlanmış kazılmaya. Kazıldıkça binaların duvarları ortaya çıkmış. Bu kazının bitirildiği zamanı görmek isterdim. Zulmün aynası olacak bir şehir çıkar ortaya herhalde.

Oradan ayrılıp, hemen yakındaki bir yerleşim yerine gittik. Orada güzel bir müze olduğunu duymuştuk. Bizi çeken müze değil de tarihî kitaplar. Müzeye varıdık. İlk önce müdürü aradık. El yazması kitap soracağız. Müdür orada yokmuş. El yazması eserler onun odasındaymış. Israrlarımıza rağmen göstermediler. "Müzede el yazması eser var mı?" diye sorduk. "Var." denilince sevindik. Müzede Otrar'la ilgili eşyaları sergileniyor. Oradan çıkarılanlar, o devirden kalma eşyalar filan. Savaş sahnesini, maketini yaparak canlandırmaya çalışmışlar. En küçük ayrıntıya kadar düşünülmüş ve oldukça da başarılı. O sahnenin fotoğrafını çekmek istedik ama görevli izin vermedi. Biz görevliyle dolaşmaya devam edip onu meşgul ederken, arkadaşın birisi fotoğrafı çekti. Maket camlı bir bölmenin içinde olduğu için flaş patlaması camda yansıma yaptı ve fotoğraf çıkmadı tabiî ki. Görevli bayan, gezimiz bittikten sonra bizi, ikinci kata çıkardı. Bir sandık açtı ve içinden büyük bir kitap çıkardı: "Alın, işte el yazması kitap." dedi. Kitabın kapağını açınca herkesin yüzüne bir tebessüm yayıldı. Bize gösterdiği, müzeyi ziyaret edenlerin yazı yazdıkları defterdi. Neticede oraya yazılanlar el ile yazıldığı için el yazması bir eserdi görevliye göre. Biz de bir şeyler karalayıp görevliye teşekkür ederek müzeden ayrıldık.

Günlerden cuma. Küçücük ve şirin bir camileri var. Oraya gidip cuma namazını eda ettik, yolcu yoluna gerek diyerek, Türkistan'a doğru yola revan olduk.

KAZAKİSTAN'A İKİNCİ YOLCULUK

Kazakistan'da eğitim yılı ortasında, yaklaşık bir buçuk aylık bir tatil vardı. Bu tatilde Türkiye'ye gelmek için üç arkadaş Taşkent'e doğru yola düşüyoruz. Dört aylık ayrılığın verdiği özlem büyüyor gözümüzde gün gün. Çimkent'te Taşkent'e gitmek için anlaştığımız taksinin şoförü Ermeni… Yol boyunca Azerbaycan ile Ermenistan arasında Karabağ'da devam eden savaşı konuşuyoruz doğal olarak. Ermeni ile Azerilerin yıllardır huzur içinde yaşadıklarını söylüyor. Bu olayların provakasyon olduğunu düşünüyor. Kendisi savaş taraftarı değil ve "Çağırsalar gitmem." diyor. 110 km'lik yol kısa zamanda bitiyor ve uçak biletini alacağımız yerde ayrılıyoruz şoförümüzden.

Taşkent'e bilet almaya çalışıyoruz. Kasadaki görevli kızla bilet vardı, yoktu tartışması yaparken bir Japon'la tanışıyoruz. Yol arkadaşım Abdullah Bey'le konuşmaya başlıyorlar. Japon; Arapça, Rusça, İngilizce, Türkçe biliyor. Daha çok Arapça anlaşıyorlar. Biz o zaman için Rusçayı iyi bilmediğimiz için Japon, kasadaki kızla aramızda tercümanlık yapıyor. Bilet varmış ama rüşvet vermeliymişiz. Ben bu aracıdan işkillenmeye başlıyorum ama yanımızda olduğu için bir şey de diyemiyorum. "Vermezseniz sıkıntı olur." diyor. Abdullah Bey'e: "On dolar verelim." diyorum. Japon bunun çok az olduğunu söylüyor hemen. Onun amacı bizden çıkacak parayı kızla paylaşmak. On doları uzatıyor Abdullah Bey. Kız surat asınca bir onluk daha uzatıyoruz ve iş bitiyor. Japon bu işten hiç memnun değil. Bize, "Cimrisiniz." diyor. Neticede biletimizi

alıp çıkıyoruz oradan. Rüşvet verirken de cömert olacak değiliz ya. İçimiz kan ağlıyor verdiğimiz tek kuruş için.

Bilet işimizi hallettikten sonra doğruca Türk lisesine gidiyoruz. Okula vardığımız zaman orada Hacı Kemal Erimez Ağabey'i görüyoruz. Abdullah Bey'le önceden tanışıyorlarmış. Ben ilk defa görüyorum. Hacı Ağabey'le ilgili Türkiye'den acı bir haber alınmış: Hanımı hakkın rahmetine kavuşmuş. Hacı Abi bu haberi henüz bilmiyormuş. Ona da akşam için bilet ayarlanmış; aynı uçakla gideceğiz. Hacı Abi sıkıntılıydı. Elbette durup dururken niye gittiğini bilememenin sıkıntısını yaşıyordu. Çevresindekiler de bu acı haberi kendisine nasıl söyleyeceklerinin sıkıntısı içinde.

Biz okulda fazla durmuyoruz.

Akşama yakın havaalanına gidiyoruz. Hacı Abi acı haberi öğrenmiş, hayat arkadaşını kaybetmenin derin acısına gömülmüş. Ağlamaktan gözleri kızarmış. Çevresindekiler onu teselli etmeye çalışıyor, acısını paylaşıyor. Herkese hüzün hâkim. Uçağa geçtiğimiz zaman Hacı Kemal Ağabey'le beraberiz. Yaklaşık 5 saat sürüyor Taşkent - İstanbul arası. Hacı Abi, acısından sıyrılıp bizimle sohbet ederek tamamlıyor yolculuğu. Hizmetlerden, okullardan, öğrencilerden bahis açılınca acısını unutuyor sanki. O sıralar Tacikistan'daki okulun temeli atılıyormuş. İç savaş devam ediyordu ve ülke kargaşa içindeydi.

İstanbul havaalanında Hacı Kemal Ağabey'i gönül dostları karşılıyor; biz kendi yolumuza yürüyoruz.

Türkiye'deki ziyaretlerimi tamamlayıp pasaportumu uzattıktan sonra dönüşü Azerbaycan üzerinden yapmayı düşünüyorum. 21 Şubat 1993'te Trabzon Havaalanı'ndan, Azerbaycan Hava Yollarına ait bir uçakla havalanıp yolculuğa başlıyorum. Altta çarşaf gibi serili bembeyaz bulutlar, onların altında başı karlı ulu Kafkas dağları… Kış, her yönüyle kendini hissettiriyor. Güneşli bir havada bulutların üzerinde uçmak, insana ayrı bir zevk veriyor.

Öğle vakti Bakü Havaalanı'na iniyoruz. Fazla bir eşyam olmadığı için beş dakika sonra dışarıdayım. Buralarda bu kadar kısa zamanda çıkmak nadirdir. Vize, pasaport kontrolü, çantaları bekleme... Ardından çantaların teker teker, elle kontrolü. Kalabalık bir uçağın her yolcusu bu işleme tâbi tutulursa, siz hesap edin ne kadar vakit aldığını.

Bakü'ye ilk defa geliyorum. Kapıdan çıkmamla beraber etrafımı taksiciler sarıyor. Birisiyle anlaşıp şehre doğru yol alıyoruz. Geniş yollar ve yol kenarında zeytin ağaçları... Şoförle sohbet ederek Zaman Gazetesi'nin bürosuna varıyorum. Şoförle sıkı bir pazarlık başlıyor. Sonunda anlaşıyoruz. Gazeteden, fakülteden arkadaşım olan Özkan Bey'in çalıştığı okulun adresini öğreniyorum ve doğruca oraya gidiyorum. Sıcak ve samimi bir ortamda buluşuyoruz. Ramazan ve orucum... Bakü bana İzmir'i hatırlatıyor. Şehrin bazı yerleri yüksek… Hele bir yol var ki sanki İzmir'deki Varyant yolu. Bakü, diğer başkentlere göre daha bir tarihî görünüme sahip. Türk mimarisini görmek mümkün... Şehir yapısı da komünizm öncesine dayandığı için bir kalemden çıkma şehirlerden farklı. Bakü'de iki gün kaldıktan sonra akşamüzeri Kazakistan'a doğru yola çıkıyorum.

30 -35 kişilik küçük bir uçakla başlayan yolculuğumuz, çok rahat geçiyor. Hazar denizinin doğu sahilindeki bir Kazak şehrine gidiyorum. Akşam, hava kararırken iniyoruz. Uçak küçük olduğu için çok rahat inip kalkıyor. Hemen bilet satılan bölüme geçiyorum. Buradan Çimkent'e gitmek için uçak arıyorum. Girişimim sonuç vermiyor, muhatap bulamıyorum. Şehre gitmeliyim. Birkaç taksiye otostop çeksem de hiçbiri durmuyor. Issız bir yer havaalanı. Hava da soğuk, yerler buzlu. Baktım insanlar bir otobüse biniyor, ben de binip şehre doğru yola çıkıyorum. Hava iyice kararıyor. Çantamdan çıkardığım yiyeceklerle iftar yapıyorum. Asya bozkırlarında hiçbir tanıdığım olmayan, Aktav'a doğru yol alan, eski Rus otobüslerinden birindeyim. Şehre

varınca rastgele bir yerde iniyorum. Artık bu saatten sonra yapılacak iş, otele gitmek.

Bir taksiye biniyorum. Şoför Azeri. Ona kısaca durumu izah ediyorum. Uçak bileti alınamayacağını söylüyor. Bu durumda treni denemeliyim. Beraber istasyona gidiyoruz. Ben, bir kompartıman almak istiyorum, yani dört bilet. Bilet satan Kazak kız, ancak yarın akşam saat beşte olabileceğini söylüyor. "Yarın gel, sana yardım edeceğim." diyor. Otel aramak için yola çıkıyoruz yeniden. Büyük bir otele varıyoruz. Turist olduğum için farklı tarife. Türkistan'da üniversitede çalıştığımı söylüyorum ama faydası yok. Şoför duruma kızıyor ve benim adıma bu durumu kabul etmiyor. Bir iki otele daha gidiyoruz ama boş yer bulamıyoruz. Bu arada vakit epey ilerliyor. "Seni ağamın evine götüreyim, orada misafir olursun. Ne diye fazla para vereceksin." diyor şoför. Kabul ediyorum ve abisinin evine gidiyoruz. Azeri bir aile… İki tane de çocukları var. Sıcak davranıp bu durumdan memnun oluyorlar. Yemek ikram ediyorlar. Seccademi çıkarıp namaz kılıyorum. Biraz sohbet ediyoruz. Galiba iki odalı bir evdi. Bir odalarını bana ayıran bu insanlara, ne kadar teşekkür etsem azdır. Müslümanız diyen bu insanların, kıbleyi sorduğum zaman bilmemeleri de bir o kadar acı. Yanımda taşıdığım pusula ile tayin ediyorum kıbleyi.

Sabahleyin, ev sahibiyle beraber uçak bileti satılan yere gidiyoruz. Çimkent'e uçak, üç gün sonra var. Bu durumda trenle gitmekten başka çıkar yol yok. Bir otobüse binip istasyona varıyorum. Kazak kız, beni bekliyormuş. Dört kişilik bilet alacağım. Bunun için istasyon müdürü ile görüşmem ve okey almam lazımmış. Gidip o işi de hallediyorum. Trenin hareket saatine epey bir zaman var. İstasyonda bu zamanı geçirmek de zor. Tekrar şehir merkezine dönüyorum. Birkaç mağazaya ve kitapçıya uğruyorum. Şehrin çok fazla bir özelliği yok. Şehir, denizin kenarında olmasına rağmen şehir planı yapılırken, deniz hiç dikkate alınmamış gibi. Meselâ,

sahilde plâj, sahil yolu, dinlenme yeri ve park gibi yerler yok. Sanki o deniz, orada değil. Bu durum başka şehirlerde de var. Sebebini de sonradan öğreniyorum. Geçmiş dönemlerde Hazar Denizi'nin suları yükselmiş ve plaj türü yerler denizaltında kalmış.

Öğleye doğru cuma namazı kılmak için camiye gitmeye karar veriyorum. Biraz vakit geçsin, biraz da bu yalnızlıkta Müslüman kardeşlerimle buluşayım diye camiye erken gitmek istiyorum. Bir taksi durduruyorum. Bütün şoförlerim Azeri oluyordu, bu defaki Rus... Çat pat mescit, namaz bir şeyler söylüyorum. Anladığını belirtiyor ve biniyorum. Bir iki yere götürüyor ama yanlış yerler. Beni anlamamış. İngilizce deniyorum, yine anlamıyor. Gide gide bir bankaya varıyoruz ve şoför içeri giriyor. Bir Kazak'la geliyor. Üstelik İngilizce bilen bir Kazak. Neticede Kazak'la anlaşıyoruz. Mescitin yerini biliyormuş Allah'tan. Şoföre tarif ediyor. Buluyoruz sonunda. Herhalde o Rus şoförün beynine yerleşmiştir mescit ve namaz. Güzel bir hatıra olarak kalıyor bu mescit arama faslı.

Mescitte insanlar toplanmış ve namaz vaktini bekliyor. Abdest alıp içeriye giriyorum. Cemaat vaazı dinliyor, aralarında kadınlar da var. En arkada oturuyorlar, arada perde falan yok. Namaza başlanacağı zaman bulunduğum safa kadınlar da geliyor. Kadınlarla aynı safta durmamak için ileri saflara kayıyorum. Arkadaki saf karışık oldu neticede. Kazaklar, bu durumu bilmiyor olmalı. Namazı müteakip cemaat musafahaya başlıyor. Halkaya bazı kadınlar da katılıyor ve ben de mecburen musafaha yapmak zorunda kalıyorum. Dışarı çıktıktan sonra imamla ve cemaatle sohbet ediyorum. İmam, çalıştığım üniversitenin rektörünü tanıyor ve ona selam gönderiyor benimle. Caminin yeni olduğunu, halkın dinini bilmediğini ve dolayısıyla pek cemaat olmadığını söylüyor. İmam, geleceğe ümitle bakıyor...

Mescitten ayrılıp, saat beşe doğru istasyona geliyorum. Bekleme salonunda kitap okuyorum. Vakit tamam olunca tren geliyor

ve kompartımanıma yerleşiyorum. Doğrusu rahat oluyor kompartımanda tek olmak. Kimse rahatsız etmiyor, yatıyorum, kitap okuyorum, namaz kılıyorum... Vagonun sorumlu kondüktörü ile tanışıyorum. İsmi Abdullah, Uygur Türklerinden... Bana yardımcı oluyor, sağ olsun. Akşam olunca iftarımı yapıyorum. Abdullah, bana "Çay ister misin?" diye soruyor; istediğimi söylüyorum. Gidip biraz sonra elinde iki litrelik bir kavanozla geliyor. İçi çay dolu ve şekersiz... Teşekkür ediyorum bu inceliğine. Biraz içiyorum ama iki litre şekersiz çay, içmekle de biter mi, bir başına?

Trenler, uzun yolculuklara elverişli. Her vagonda tuvalet var. Ayrıca isteyenlere sıcak su veriyorlar. Bardağın, çayın ve demliğin varsa, çay demleyip içebiliyorsun. Genelde herkes, bunları yanına alarak çıkıyor yola. Bütün kompartımanlar yataklı olduğu için, yolculuğun başında nevresim takımı veriyorlar ek bir ücret karşılığı. Kara yolu, ulaşımda demiryoluna göre hayli geri. Uzun yolculuklar hep trenle yapılıyor. Kilometrelerce elektrikli tren yolları var. Biz bunun tartışmasını yapıyoruz hâlâ, Rusya her tarafa elektrikli tren ağını kurmuş ve tıkır tıkır işliyor.

Kompartımanda yalnız başıma iftar yaparken, yalnızlık bıçak gibi saplanıyor yüreğime. Yalnızlıktan usandığımı düşünüyorum. Yolculuk uzadıkça uzuyor. Bir gün süreceğini zannettiğim yolculuk üç günmüş. Bu beni çok olumsuz etkiliyor. Yolculuğun ikinci günü Aktöbe'ye vardık 3- 4 saat bu istasyonda bekleyecek, sonra Moskova-Almatı treniyle birleşip, devam edeceğiz yolumuza. Geriye kalan yol, daha fazla görünüyor. Bu arada şansımı denemek için trenden inip, havaalanına gitmeyi ve uçakla yola devam etmeyi denemek istiyorum. Bir taksiye biniyorum. Şoförle anlaşıyorum, bana tercümanlık yapacağını, iş olmazsa, istasyona beni geri getireceğini söylüyor. Havaalanına varıyoruz. Çimkent'e uçak yok ama Almatı'ya var. Bilet satışı bitmiş ve kasa kapanıyor. Görevli, Rus bir kadın... "Bilet kalmadı, işlem bitti." diyor. Geri dönüyoruz. Dönüş yolunda şoför, "Üç bilet parasına bir bilet

veririm, dedi o kadın." diyor. Kabul, diyorum ve geri dönüyoruz ama kadın bilet gişesini kapatıp gitmiş. Ben kabul etmem diye, bana söylememiş şoför. Nasip olmuyor ve trene dönüyorum.

"Dimyat'a pirince giderken, evdeki bulgurdan olmak" diye bir söz vardır. İndiğim vagonu arıyorum ama bulamıyorum. Çok fena oluyorum. Bir ara görüyorum ama hareket halinde ve gidiyor yavaştan. Koşuyorum ama umudum yok. Perişan bir ruh haleti içindeyken, orada duran genç birisi bana, "Biraz sonra buraya geri gelecek." diyor ve içki içmeye giderken, beni de davet ediyor. O da aynı vagondaymış. Rahatlıyorum birden. Mal bulmuş mağribi gibi evimdeki bulgura sarılıyorum. Nitekim çok geçmeden vagon görünüyor. Geri gelmesini beklemeden gidip biniyorum ve bir daha çıkmıyorum dışarı. Sevgili kompartımanım, ne kadar sıcak ve güzelmişsin sen.

Üçüncü iftarımı da son yiyeceklerimle yapıp, namazlardan sonra uykuya dalıyorum. Gece bir ara karşımda üç davetsiz misafir: Kondüktör Abdullah'ın benden habersiz kompartımana aldığı yolcular… İçimden bir "Lâ havle" çekiyorum. Sabah uyandığım zaman kimse yoktu. Saat 11:00 sularında son durağımda, Türkistan şehrinde olacağım. Elektrikli trenle gittiğimiz için oldukça hızlıyız.

Türkistan'a yaklaşırken 5000 rublemi bozdurmak istiyorum Abdullah'a. Parayı alıp gidiyor, beş dakika sonra bozulmuş para ile geri dönüyor. Bana verdiği 4700 ruble. 300 ruble, parayı bozma ücretiymiş. Anlaşamıyoruz ve 5000 rublemi geri alıyorum.

Türkistan'da inip, üç günlük tren yolculuğumu bitiriyorum. Üç gün boyunca, İhsan Latif Paşa'nın Sibirya'dan kaçışını anlattığı "Bir Serencam-ı Harp" kitabını okuduğum bu yolculuktan dolayı pişman mıyım? Bu soruya hiç olumsuz cevap vermedim.

KIZIL ORDA'YA DÜŞEN IŞIK

Türkistan'da eğitim yılının sonuna yaklaştığımız zamanlardı. Bulunduğumuz şehirde, şimdilerde Türkiye'nin gündemine oturmuş ve artık hemen hemen herkesin tanıdığı okullardan açılmıştı. Önümüzdeki yıl bize komşu olan Kızıl Orda'da da bir okul açılacaktı ama o an için Kızıl Orda'da Türk olarak kimse yoktu. Orada imtihan yapılacak, gelecek yıl okuyacak çocuklar seçilecekti. İmtihanı yapma görevini üstlenenlerden birisi de bendim. 300 km uzaktaki bu şehre doğru iki kişi, bir kuşluk vakti trenle yola çıktık. Oraya iki belletmen arkadaş daha önceden gitmiş ve gerekli çalışmaları yapmaya başlamıştı.

İstasyonda tanıdıkların yardımıyla bir yer ayarladık ve Almatı - Moskova trenine bindik. Kompartımanımız, tren müdürü, restoran müdürü gibi yöneticilerin yolculuk yaptığı bir kompartıman. Bizi oraya yerleştiriyorlar. Bir tanıdığınız olmazsa trenlere bilet bulmak ve binmek oldukça zor. Bazı ihtiyaçlarımızı temin ettikten sonra hareket ediyoruz. Bu arada kompartımanımıza bir Rus kız gelip oturuyor. Sesimizi çıkaramıyoruz tabiî ki. Biraz sonra Azeri restoran müdürü geliyor. Onunla uzun bir sohbete dalıyoruz. Biz sohbet ederken, Rus kız çıkıyor odamızdan. Trenimiz Kazak bozkırlarında kıvrıla kıvrıla yol alırken, biz derin bir uykuya dalıyoruz.

Uyandığımız zaman üç saatlik yolculuğun sonuna geldiğimizi görüyoruz. İstasyonda inip, bir taksiye atlıyoruz ve doğru otele… Otelde bizi bekleyen dostlarımızla buluşuyoruz. İşler

yolunda... Öğle arası bittiği için arkadaşlar okula gidiyor. Biz kendimize bir oda ayarlıyoruz ve ardından şehri dolaşmaya çıkıyoruz. Kızıl Orda çok sıcak bir yer. Sokaklarda hiç de hoş olmayan manzaralar göze çarpıyor. Mağazaları dolaşıyoruz. Bir kitapçı dükkânına uğrayıp kitap alıyoruz. Büyük boy, ciltli bir sözlük 8 ruble. Hem de bir doların, 1100 ruble olduğu bir dönemde. Devletin bastığı bir kitabın üzerinde yazan fiyat artırılamıyormuş. Bu sebepten fiyatlar çok cüz'i kalmıştı.

Otele dönüyoruz. Akşamüzeri otele buranın Okuv Bölümünden (Millî Eğitim) gelen birisi, bizi akşam yemeğine davet ediyor. Bir bala bahçesinde (anaokulu veya kreş) program varmış, oraya gidiyoruz. Dönem sonu eğlencesiymiş. Çocukların aileleri gelmiş. Oturup onları seyrediyoruz. Arkadaşlardan birisi, bizim adımıza söz alıp güzel Kazakçasıyla bir konuşma yapıyor. Çocukların katıldığı program bitince, başka bir salona geçiyoruz. Mükellef ve klasik bir Kazak sofrası… Her şey var masada, yaklaşık iki saat süren yemek faslı... Kazakların zengin bir sofra kültürü var. İçeceklerden meyveye, yemekten kuru yemişe, çaydan kebaba birçok şey masada mevcuttur. Böyle yemeklerde insanlar protokol sırasıyla söz alır ve o toplantının önemine binaen konuşma yapar. Bu konuşmalar uzar da uzar ve sofra başında saatlerce vakit geçirilir. Şampanyalar boşaldıkça gözler kızarır ve sarhoş insanlar sallana sallana evlerine giderler. Bu defa da öyle oluyor. Bir okulun salonunda insanlar, hem de eğitim camiasından insanlar, içki içmekten vazgeçmiyorlar. Burada işimizi gerçekleştirebilmek için içki masalarında bulunuyoruz defalarca. Farklı olarak, bizim bardaklarımızda gazoz veya meyve suyu oluyor. Bizim içki içmeyişimizi anlayışla karşılıyorlar, hatta takdir ediyorlar ama içmekten de geri kalmıyorlar.

Sonraki gün cuma… Sabahleyin imtihanın yapılacağı okula gidiyoruz, Kazak okullarından birisi… İmtihan için gereken ilan ve reklam önceden yapılmış. İmtihana girmek isteyenler,

bu okula başvuruyor. Organizasyonu il millî eğitimi ile beraber yapıyoruz. Uzun bir zaman okulda durduktan sonra oradan ayrılıp, pazara gidiyoruz. Karnımız aç. Şaşlık adı verilen şiş kebap yiyeceğiz. Sipariş veriyoruz ve kebaplarımız geliyor. O sırada yaşlı ve üstü başı perişan bir adam yanımıza yaklaşıyor. Sanki bizden biriymiş gibi, ekmek sepetinin yanına durup ekmek yemeye başlıyor, bir taraftan da ekmek parçalarından cebine yerleştiriyor. Yüreğim parça parça oluyor bu durumu görünce. Adama da kebap ısmarlıyoruz. Etten çok ekmek yiyor. Fırsattan istifade karnını doyurmak için. Allah, kimseyi bir lokma ekmeğe muhtaç duruma düşürmesin.

Öğleden sonra il millî eğitimini ziyarete gidiyoruz. Aradığımız müdire hanım yok. Bir müddet bekledikten sonra ayrılırken bahçede karşılaşıyoruz. Bazı işleri olduğunu ve bitirinceye kadar beklememizi rica ediyor Gürziye Apay. İşlerini bitirince, beraber imtihan yapılacak okula gidiyoruz. Elli yaşlarında, kısa boylu, tipik bir Kazak kadını. Sempatik bir yapıya sahip bu hanımın, Kızıl Orda'da okulun açılmasında büyük emekleri oldu. Sınıflar hazırlanmış, işler tamam. Müdire Hanım, bizi eyalet eğitim müdürüne götürüyor. Kazakistan'da eyalet sistemi işliyor. Rusçadaki ifadesiyle "Oblıs"lar, kısmen bazı noktalarda bağımsız gibiler. Müdürle değil, yardımcısıyla görüşüyor, imtihan sistemi ile ilgili kafasına takılan soruları cevaplıyoruz. Kazakçayı çok fasih konuşan bu şahsın, aslen Koreli olduğunu öğrenip şaşırıyoruz.

Buradan sonra, yine bir bala bahçesine (anaokulu) uğruyoruz. Aynı fasıllar tekrar ediyor. Saatlerce süren yemek faslı… Biz içmiyoruz ama ev sahiplerimiz bizim adımıza kadeh kaldırıyorlar.

Cumartesi sabahı, erkenden imtihanın yapılacağı okula gidiyoruz. Okulda çaylı yemek faslı... Öğleye doğru otele geliyoruz. Kızıl Orda, çöl ikliminin hâkim olduğu bir bölge. Yazın boğucu bir sıcağı var, bir de aşırı hızlı ve etkili sivrisineği.

Aynı odayı paylaştığım arkadaşım, uyurken birden üzerine düşen bir şeyle uyanıyor. Düşen ne olsa beğenirsiniz: Pencerenin bir kanadı. Cam kırılmış ve çerçeve yatağın üstünde duruyor. Arkadaşın bir zarar görmediği bu kazanın enteresan tarafı, kırılan cam için otel görevlilerinin para talep etmesi. Uzun süren tartışma sonucu parayı ödemiyoruz. Akşam yemeğini, odada hazırladığımız hazır yiyeceklerle geçiştiriyoruz.

Pazar sabahı, erkenden okula gidip imtihanı başlatıyor ve porblem yaşamadan bitiriyoruz. Bu, kimsemizin olmadığı yerden gitmek ve sevgili Türkistan'ımıza kavuşmak için büyük bir iştiyak var içimizde. Bazı arkadaşlarımız bayramı burada geçirmişlerdi, buruk bir ruh haleti içinde.

İmtihandan sonra bir eve davet ediliyoruz. Sadece çay ve meyve suyu ile iktifa ediyoruz. Bu sofrada yaptığım konuşmada, yardımları için teşekkür edip, bol bol iltifatta bulunuyorum. "Benim bir tane annem vardı. Gürziye Apay'ı tanıyınca burada da bir annem oldu." diyerek memnuniyetimi dile getirmem çok sevindiriyor Gürziye Apay'ı.

Otele dönüp eşyalarımızı topluyoruz. Akşamüzeri trenle yola çıkacağız. Biletimizi ev sahipleri alacak. Boş vaktimizi değerlendirmek için dolaşmaya çıkıyoruz. Hemen karşımızdaki müze, ilk uğrak yerimiz oluyor. Müzeye mesai saati sonunda vardığımız için gezemiyoruz. Oradan, şehrin parkına uzanıyoruz. Güzel bir dinlenme mekânı...

Akşamüzeri ev sahiplerimizle istasyonda buluşuyoruz. Vedalaşıp, gelen trenle Kızıl Orda'dan ayrılıyoruz. Dört saat sonra rahmet damlalarıyla yıkanmakta olan Türkistan'a vasıl oluyoruz.

ARŞIN ŞAHİTLERİ

Biz semanın ve arzın bekçileri
Gecelerde ve gündüzlerde
Ne bir karıncanın
Ne bir insanoğlunun
Yakmadılar canını
Almadılar ahını
Bu güzel insanlar
Işığın "atlastan cepkenli" süvarileri
Şahidiz Rabbim

Sanki bizdik yeryüzünde dolaşan
Öylesine emindiler
Öylesine munis ve sakin
Karınca gibi çalışıp
Arı gibi bal yaptılar
Ne tümden dünyalarından vazgeçtiler
Ne de bıraktılar ahireti
Şahidiz Rabbim

Gündüz sınıflarında
Akşam etüdlerinde yurtlarında
Hasta öğrencilerin başında
Açtılar koruyucu kanatlarını

Onlarla güldüler
Onlarla ağladılar
Gösterdiler nasıl kaynaşırmış
İlimle iman
Gösterdiler milenyumda
Nasıl olurmuş inanmış insan
Şahidiz Rabbim

ORTA ASYA'NIN KALBİNDE BİR HAFTA

Gecenin İçinden Özbekistan'a

Dört yılımı alan Orta Asya günlerim sırasında, Özbekistan'ı gezemeseydim hayıflanırdım doğrusu. Orta Asya demek, kültür ve tarih birikimi bakımından Özbekistan demek… Semerkand, Buhara, Fergana, Nemangan gibi tarihî şehirleri gezdiysem de Hive'ye gidememiş olmanın acısı yüreğimdedir. 1993 yılı Nevruz Bayramı ki aynı zamanda Ramazan Bayramı'na da rastlıyordu. Bu bir fırsat deyip Türkistan'dan bir grup arkadaş, uzun bir yolculuğa soyunuyoruz.

Uzun aramalara rağmen iyi bir otobüs bulamayınca Rusların eski otobüslerinden birisine sahip bir Özbek'le anlaşıyoruz. Bir hafta boyunca dolaşacağımız otobüsün, amortisörü yok. Beşik gibi salladı durdu bizi. Uzun yolculuklarda, gezi programınız da yoğun ise, geceleri, yola ayırmalısınız. Biz de öyle yapıyoruz ve gece saat 02.00 sularında yola revan oluyoruz. Otobüse binip de otobüsün içini görünce, bir gülme tutuyor beni. Kazık gibi koltuklu ve amortisörsüz bir otobüs... Yollar da kötü olunca, siz düşünün akıbeti. Bütün sıkıntılara rağmen seyahat sevdası ağır basıyor. Zaten bütün yolculukların bir sıkıntısı vardır. Gün olur, lezzeti kalır o sıkıntıların.

Beşik sallar ve uyutur. Bir zaman sonra uykunun kollarına bırakıyorum kendimi. Önümüzde 300 kilometrelik bir yol var ilk etapta. Uyandığım zaman bu mesafenin bittiğini görüyorum.

Taşkent'teyiz. Sabah namazını eda etmek için bir mescite uğramışız. Sabahın serinliğinde şadırvanlarda akan sıcak suyla abdest almak, doğrusu güzel oluyor. Namazda imam Kur'ân'ı o kadar güzel okuyor ki, hiç bitmesin istiyorum. Toprağın ve tarihin derinliklerindeki İslamî ruh aksediyor âdeta tilâvette. Namazın akabinde yeniden yola revan oluyoruz. Hedef, Semerkand.

Bir İlim ve Aşk Merkezi: Semerkand

Semerkand'da ilk durağımız girişte de olması hasebiyle, Uluğ Bey Rasathanesi. 1429 yılında yapılan bu rasathaneden, uzayı gözlemiş Uluğ Bey. Uluğ Bey'in çalışmalarını yürüttüğü ve teleskobunu değişik açıları yakalayacak şekilde hareket ettirdiği yer Ruslar zamanında toprakla doldurulmuş. O esnada kazı yapılıyor ve ortaya çıkarılıyordu. Ruslar bununla da kalmamışlar. Timur'un ve Uluğ Bey'in mezarlarını açarak, kafa yapıları ve iskeletleri üzerinde inceleme yapmışlar, 1940'lı yıllarda. Rasathane yüksekçe bir mevkide. Şimdilerde sıkça ziyaret edilen bir turistik yer durumunda.

Rasathaneden ayrılıp, Şah-ı Zinde Külliyesi'ne gidiyoruz. Burası bir kabristan. Şah-ı Zinde adıyla meşhur olan Hz. Abbas'ın (r.a.) oğlu Kusem bin Abbas (r.a.), Maveraünnehr'e cihada çıkıp buralarda üç yıl imamlık yapmış. Şehid düştüğü yere, makam yapmışlar. Hayatı menkıbeleşmiş. Burada dolaşırken Batılı turistlerle karşılaştık. Külliye görevlileri, bize çok yakın ilgi gösteriyor ve külliyeyi dolaşırken uzun uzun bilgi veriyorlar. Bu tarihî binaların çevresinde şehir mezarlığı var. Hemen hemen her mezarın kitabesine, ölenin resmi çizilmiş. Türk ve İslam topluluklarında görülmeyen bu âdet, Ruslardan geçmiş olmalı. Şah-ı Zinde Külliyesi'nin girişinde bir de mescit mevcut.

Buradan sonra şehir merkezindeki medreseleri gezmeye gidiyoruz. Görkemli üç medrese, birbirine bakıp duruyor. Kimi kısımları yakın zamandan beri medrese olarak kullanılıyor. Bazı

hücreler müze veya satış yeri. Hücrelerin kapıları küçük ve epey alçak. Girmek için neredeyse iki büklüm oluyorsunuz. Bunun hikmeti, başı dik ve mağrur olmayı engellemekmiş. İnsandaki enâniyet duygusunu ezmek... İnce ve enfes bir düşünce... Uzun uzun gezip bazı hediyelik eşyalar alarak, buradan da ayrılıyoruz.

Öğle vakti, şehir mescidine gidiyoruz. Namazdan sonra Semerkand müftüsü ile tanışıyoruz. Adı Mustafa… Tacik... Mübarek, nuranî bir zat… Akşam yemeği için mescite davet edip, caminin müezzinini rehber olarak yanımıza katıyor. Şehirde medfun evliya ve ulema kabirlerini ve tarihî mekânları rehberimizle ziyarete koyuluyoruz. Semerkand, hızlı gezilecek bir yer değil. Ama fazla vaktimiz de yok. Her çiçeğe konmaya çalışan bir arı misali dolaşıyoruz. Hoca Ahrar'ın mezarı ve adına yapılmış camiye uğruyoruz. Klasik Çağatay mimarisi… Eyvanlar, ortada büyük bir havuz. İnsanı her yönüyle rahatlatan bir ortam… Ziyaretimizi tamamlayıp oradan ayrılıyor ve Said Bin Osman'ın(r.a.) medfun olduğu, sakin bir semte gidiyoruz. Semerkand'ın kenar mahallelerinden birisi. Aynı yerde Said Bin Muiz (r.a.) de medfun. Birisi Hz. Osman'ın (r.a.) oğlu, diğeri torunu. Bu kabirler alabildiğine sade. İmparator ve şeyh kabirlerine nazaran bir mütevazılık hâkim. Bu sadelik ve bu mümtaz şahısların, Mekke'den, Medine'den gelip buralarda yaşayıp, buralarda vefat etmiş olmaları insanı derinden etkiliyor. "Allah, bu insanların yaptıklarını bize de nasip etsin ve onların yolundan ayırmasın." diye dua ediyorum. Orta Asya'da birçok sahabe kabri mevcut. Zaten Mekke ve Medine'de çok az sahabe kabri olduğu malumumuz.

Büyük fıkıh âlimi Ebu'l-leys Essemerkandî'ye bir demet dua ve selam gönderdikten sonra mahzun İmam, Maturudî'nin mezarını, Maturid kışlağında buluyoruz. (Mahzun imam diyorum; çünkü öldüğü zaman cenazesine bile sahip çıkmamışlar ve bir evin bahçesine gömülmüş.) Şimdilerde kabir ve çevresi için

restore çalışmalarına başlanmış. Kabir sade ve terk edilmiş bir vaziyette. Kabre yakın bir de cami var. Burada taş basma kitaplardan alıyorum. Ahmet Yesevi'nin Divan-ı Hikmet'i de var aldıklarım arasında. Biz, İmam Maturudî'yi burada diye ziyaret ettik ama daha sonra edindiğim bilgilere göre İmam Maturudî'nin mezarı, bir Yahudinin evinin bahçesinde imiş. Zamanında şehirden kovulduğu ve cenazesine bile gelen olmadığı için öyle mahzun bir şekilde defnedilmiş. Şimdilerde o Yahudiden evin satın alınıp, mezarın olduğu yer, düzenlenerek halkın ziyaretine açılacağını öğreniyor ve seviniyorum.

Bizi dolaştıran rehberimiz, kendisinin ehl-i tarik olduğunu söylüyor. Uzun yıllar baskı altında kalmalarına rağmen bu tarikatlar devam etmiş. Şimdi kısmen bir rahatlama var. Zıyaretlerle bir şehrin ruhuna vakıf olmak elbette zordur. Bunun yanında Rus izlerinin daha net olduğu yerlerden gelince, Semerkand gibi tarihin buğulandığı şehirlerde, hemen bambaşka bir atmosfere girdiğinizi hissedebiliyoruz.

Akşam, iftar için camideyiz. Bahçenin bir kenarında medrese var. Burada Özbek çocuklar eğitim görüyor. Öğrencilerin hazırladığı çorba, çay ve Özbek pilavı ile iftar ediyoruz.

Bir Rüya Mekânda Sabah Namazı

Geceyi Semerkand'da geçirip, sahurdan hemen sonra yola revan oluyoruz. Sabah namazını, yol üzerinde bir yerde eda etmeyi planlıyoruz. 25 km sonra duruyoruz. Hafif bir yağmur yağmış... Tatlı bir ıslaklık hâkim... Alacakaranlık... İnce ince bir nur yağıyor, ruhlara, gönüllere... Abdest alıp camiye giriyor, cemaate yetişiyoruz. İmamın okuduğu Kur'ân'daki derûnî âhenk bitiriyor beni. Hiç bitmesin bu zaman diyorum. Namazın ardından cemaat bahçede toplanıp birbiriyle musafaha ediyor. Bu güzide insanların arasına biz de katılıyoruz. İmam yeni başlayan gün için

dua ediyor. Bu bir rüya sanki... Büyük hadis âlimi Buharî Hazretleri'nin mezar-ı şeriflerinin başında Kur'ân ve dua iklimine girip, gönülden bir bağ kurmaya çalışıyoruz.

Burası bir külliye durumunda. Tertemiz ve alabildiğine ferah bir mekân. Külliye içerisinde medrese de var. İnsanın böyle güzel yerlerden hiç ayrılası gelmiyor.

Şimdiki hedefimiz, Buhara şehri. Yol üzerindeki evliya kabirlerini ziyaret ederek gidiyoruz. Gide gide yaşayan bir şeyhin yanına varıyoruz. Nakşî tarikatinin şeyhlerinden. Aynı zamanda, Türkistan'dan bu yana bizimle olan rehberimizin şeyhi. El öpüp huzura oturuyoruz. İkindi namazını eda edip, Şeyh Efendi ile beraber bir evliya kabri ziyareti daha yapıyoruz. Küçük bir evi var şeyhin. Akşam misafir etmek için bizi davet ediyor. "Biz kalabalığız." deyince, "Size bir oda yeter." diyor. Bir odada, diz çökmüş vaziyette sabahlayacakmışız. Müridleri geldiği zaman öyle yapıyormuş. Bu nazik davete teşekkür edip, Buhara'ya doğru yol alıyoruz. Efendi hazretleri de geliyor bizimle.

Merhaba Buhara

Akşama yakın bir vakitte vardığımız Buhara'da ilk ziyaret yerimiz, Timur'un sarayı. Burası aynı zamanda Buhara Hanlığı'nın da sarayı olmuş. Bu arada bir hikâyecik zikredeyim. Semerkand'da Timur'un kabrini de ziyaret ediyoruz. Orada merdivenleri inerken bir arkadaş, "Her yerde hayır dua ediyoruz, burada beddua edeceğim." dedi. Dediği anda, ayağı kaydı. Düşüyordu neredeyse. "Niyetlendin ayağın kaydı aman dikkat et." diye takılıyorum arkadaşa. Timur'u bizler pek sevmeyiz. Gelmiş bizimle uğraşmış, Osmanlı'yı bir dönem kargaşaya sürüklemişti. Buralarda çok sevilen birisi.

Vakit geç olduğu için sarayın birçok bölümü kapalı. Bizi dolaştıran görevli bayan, çok fasih bir Özbekçe konuşuyor. Bunu

kendisine söylediğimiz zaman, “Hayır, hava soğuk olduğu için güzel konuşamadım.” diyor. Ruslar Buhara’yı işgal ederken, en son direnen grup kalede toplanmış ve Ruslar kalenin yüzde yetmişini yıkmışlar. Kale restore edilerek, eski haline getirilmeye çalışılıyor. Kalenin karşısında bir cami var. Emirler, Hanlar oraya gizli bir geçitten geçerek varırmış.

Saraydan çıkıp, Mir Arap camisine gidiyoruz. Camide su yok. Ara sokaklardan geçerek şirin bir mescitte su bulup, vazifemizi yapıyoruz.

Buhara’da Bir Bayram Namazı

Bayram tatlı bir telaştır. Sabahın ilk saatlerinde başlıyor, bu tatlı telaş. Camide yer bulamamaktan korkuyoruz. Cami civarında polisler görev yapıyor. Bu polisler, düzensiz araba parkını önlemeye çalışıyor. Camide güç bela bir yer buluyorum. İmamın Özbekçe vaazı, seslendirmedeki problemden dolayı anlaşılmıyor. Namazı kılıyoruz. Yediden yetmişe, her yaştan insanın bulunduğu bir cemaat. Caminin dışında yol boyunca, şeker satan satıcılar dizilmiş. Unutulmayacak bir bayram namazı. Küçücük Özbek çocuklar, cübbe ve takke giymişler. Atmosfer etkileyici. Manzara mükemmel.

Ziyaret serisi namazın ardından yaptığımız kahvaltıdan sonra Buhara’da devam ediyor. Şehirden çıkıyoruz. Yol üstünde önce Şah-ı Nakşibendî’nin hocasının ruhuna fatiha okuyoruz, sonra Şah-ı Nakşibend Muhammed Bahaeddin Hazretleri’nin medfun olduğu külliyeye vasıl oluyoruz. Bayram olması sebebiyle külliyeye ziyaretçi akını var. Kalabalığa katılıyorum. Külliye içinde, eski bir cami ve medrese mevcut. Şah-ı Nakşibendî’nin kabrinin olduğu mekân, ana baba günü. Ziyaretçilerde iyice bâtıllaşan bir ziyaret şekli göze çarpıyor. Kabri âdeta tavaf ediyorlar ve çevresinde dolaşırken taşları öpüyorlar. Kabrin hemen yanında ihtiyar bir adam Kur’ân okuyor ve ziyaretçilerin bir kısmı çevresine oturarak

onu dinliyor. Kur'ân okuma faslı bitince dinleyiciler ihtiyara para verip gidiyor. Bu manzaralar beni rahatsız ediyor.

Biz bütün bunlardan azade, adabına uygun ziyaretimizi yapıyoruz. O ortam içinde bile Hazret'in himmetinden nasibimi alıyorum. Camide namaz kılıyorum. Bir cenaze var. Cenaze namazına da iştirak ediyorum. Meğer hemen yakın bir yerde Şah-ı Nakşibendî'nin annesinin ve halasının kabri varmış. Onları ziyarete giderken, çocuklar âdeta üzerimize yapışarak para istiyor. Verip kurtuluyorum.

Uzun zaman ayırdığımız bu mekândan ayrılıp, ıssız bir tepeye uzanıyoruz. Burada medfun olan zat, bir sahabe. Şu an ismini hatırlayamadığım bu sahabe, devesi ile buralara irşad için gelmiş. Mezarının hemen yanında devesinin de mezarı var.

Buhara'daki son uğrak yerimiz olan emirlerin yazlık sarayı, bayram münasebetiyle kapalı. Buna rağmen görevliler, bahçeyi dolaşma isteğimizi kabul ediyorlar ve tam ücret istiyorlar. Sarayın birçok bölümü kapalı. Bahçe, masallarda anlatılan bahçelerden birisi sanki ama o saatte saray kapalı olduğu için sarayı enine boyuna dolaşmadan ayrılıyoruz.

Gece saat 12'ye kadar Buhara merkezde mola veriyoruz. Gece yarısı tekrar seyahat... Hedef: Fergana vadisi.

Gece yola çıkıyoruz. Uyumuşum. Birden otobüsümüzün ön camı dağılıyor, cam paramparça olup dökülüyor. Vakit gece yarısı, kar da yağıyor. Saat 04.25, Semerkand'ı 25 km geçmişiz. Yola devam edemiyoruz. O halde Semerkand'a dönüyoruz. Bir zaman otel arıyoruz. Otellerde yer yok. Hoca Ahrar camisine sığınıyoruz. Sabah namazını orada eda edip, beklemeye başlıyoruz camide. Şoförler cam taktırmaya gidiyorlar. Saat 10'da otobüs geliyor ama camsız. Hep beraber tamirciye gidiyoruz. İş uzadıkça uzuyor. Öğle sonu yola çıkabiliyoruz ancak. Düşünebiliyor musunuz, bir cam taktırmak için 5–6 saat harcıyoruz.

Fergana'ya giderken yolumuz Tacikistan'dan geçiyor. O sıralarda Tacikistan'da iç savaş var. Geçişimiz epey sıkıntılı olsa da geçiyoruz. Yerine göre küçük hediyelerle işi götürüyoruz. Bir haftalık yolculuğumuz esnasında 45–50 defa polise hesap vermişizdir. Nereden gelip, nereye gittiğimiz sorgulanıyor. Çok sıkı bir polis kontrolü var.

Sabah olurken giriyoruz Fergana'ya. Kuşluk vakti Mergılan kasabasında Muaz Bin Cebel'in (r.a.) kabrini ziyaret ediyoruz. Türbenin yanında, iki metre kadar derinlikte bir hücre var... Bir delikten yiyeceklerini alıp, orada uzlet hayatı yaşıyormuş Muaz Bin Cebel. Fergana, ziyaret edilecek yer bakımından, diğer yerler kadar zengin değil. Burada pazarları dolaşıp alışveriş yapıyoruz. Ardından gittiğimiz Namangan'da da durum aynı. Bir özelliği olmadığı için Andican'a gitmiyoruz. Namangan pazarından hediyelik eşyalar alıyoruz. Özbekistan, Kazakistan'a göre ucuz. Alışveriş cazip geliyor. Akşam yola çıkıyoruz. Artık geriye dönüş başlıyor. Sabah Taşkent'teyiz, öğleye doğru Kazakistan Çimkent'teyiz. Alışveriş yerlerini dolaştıktan sonra uğradığımız camide, Nevruz kutlamalarıyla karşılaşıyoruz. Burada halk Nevruz'a çok ilgi gösteriyor. Caminin imamı halkın bu ilgisinden faydalanıp, camide bir program yaparak halkı topladığını söylüyor. Güzel ve hayırlı bir faaliyet. Altı günlük yorucu bir geziden sonra Medine-i Şeyh-i Türkistan'a[4] (Eski adı Yesi, yeni ismi Türkistan) vasıl oluyoruz. Dertler, yorgunluklar, sıkıntılar bitiyor, bir tatlı hatıra kalıyor zihinlerde.

---

4 Türkistan şeyhinin şehri. Bu ifade Ahmet Yesevi'nin yaşadığı şehir olan Türkistan için kullanılırmış.

İKİNCİ BÖLÜM

DAĞISTAN SAYFALARI

DAĞISTAN SAYFALARI

İkindi yakamozlarını hiç seyretmedim Hazar'ın.

Akşamın alacası çöküyor şehrin üstüne, bilmem kaçıncı defa...

Toprağı dinlesem nal seslerini, taşları bile çatlatan insan çığlıklarını ve zulmün bin bir çeşidini duyacak gibiyim. Derbent'e hâkim bir mevkide kurulmuş Narin Kale'den, tarifsiz bir saadetle ufukları seyrediyorum. Hayatımın bir ırmak gibi akışını düşünüyorum. Sinirlerimizin gerildiği, stresli fakülte günlerim daha dünmüş gibi geliyor. Ondan bir gün öncesinde, Toros'un en yüksek yerlerinde olan yaylada, elinde çapasıyla ağaç dibi kazan ve dinlenirken üniversite hazırlık dergileri karıştıran bir delikanlı görüyorum.

Sekiz yıl olmuş fakülteyi bitireli...

Zamanın, insanı delirten yavaşlığını görmeden geçmiş olmalı yıllarım.

Hayatla idealin birleştiği noktada, doludizgin bir atlı oluyor zaman ve bir an arkanıza bakma fırsatı bulmuşsanız, şaşırarak görüyorsunuz geçmiş yılları.

Zaman, cıvıl cıvıl bir bahar… Eylülün şehre solgunluk serpiştirdiği günlerden birinde çıkıp gelmiştim Hazar'ın sahilindeki bu şirin şehre. Heybemde, dört yılımı almış Kazakistan hatıraları... Kucağımda, ömür boyu Kazakistan'ı hatırlatacak olan dokuz aylık kızım Afra Aybike. Kafkaslar'a, Dağıstan'a gelmek

ve buralarda çalışacak olmak bana ayrı bir zevk veriyor. Şimdi Derbent 'e kuş bakışı bakarken, hayatımın bütün kareleri birden geçiyor gözümün önünden.

KAFKASYA'DA YAŞAMAK

Diller ve milletler armonisi veya meşhur tabiriyle mitler ve düşler ülkesi Kafkasya'da, özellikle de Dağıstan'da yaşamanın doyumsuz bir zevki var. Bilgiye ve öğrenmeye âşıksanız, her an vuslata nail olup bilmediğiniz bir şeyler öğrenebilirsiniz. Siz deyin ki, Kafdağı orada; ben diyeyim, her dağın doruğunda bir Zümrüd-ü Anka kuşu var ve delikanlılar, kuşlarını kovalar durur bu yalçın dağlarda.

Yaşadığınız apartmanda, merdivenleri çıkarken karşılaştığınız her insanın değişik milletten olduğunu ve hepsinin ayrı dili konuştuğunu düşünün. Ne kadar farklı bir durum…

Dağıstan âdeta bir dil ve milletler armonisi. Dünya dil gruplarına bakınca, Kafkas dilleri diye ayrı bir grup görürsünüz. Bu armoni birbiriyle öylesine kaynaşmış ki, bir gökkuşağının bütün renklerini andıran, toplum manzaraları toplamıdır Dağıstan.

Ardına ulaşılması güç sarp dağlarıyla, sanki masallar ülkesi ve o dağlar sanki birer Kafdağı... Burada dağ doruğuna yerleşmiş bir köy görmek mümkün ve şaşırtıcı. Böyle bir köy gördüm. O köyü, rivayete göre hapisten kaçanlar, sürgünler vs. kurmuş. Tam tabiriyle kuş uçmaz, kervan geçmez bir yer. Dolana dolana çıktığınız bir dağı aşmaya çalışırken, yemyeşil ova ve yeşilliklerin arasına serpiştirilmiş evleriyle şirin bir dağ köyü görüveriyorsunuz. Böyle bir köyü görünce aklıma hemen Orhan Veli'nin, "Gemliğe doğru yürü/ Denizi göreceksin / Sakın şaşırma" mısraları gelmişti. Hatta bazı köyler yalçın kayalıkların arasında kurulmuş.

Ulaşımı oldukça zor olan bu köyün insanına, " Size nasıl misafir gelecek?" diye sorulduğunda, "Dost nasıl olsa gelir, düşmansa lazım değil, gelmesin."cevabını veriyorlarmış.

Dünya yüzünde birçok devlet, millet ismiyle müsemma olurken, Dağıstan, ismini dağlarından almış olması bakımından da nadirliğini koruyor. Zaten Dağıstan'a millet ismiyle isim verilmeye kalkışılsaydı, büyük bir problem çıkardı ortaya. Çünkü bu topraklarda, 33 milletin yaşadığını duyarsınız sık sık. Azeri, Tat, Lak, Avar, Agul, Rutul, Terekemen, Lezgi, Tabasaran, Türk, Dargin, Kumuk, Nogay, Yahudi, Çerkez, Çeçen, Ermeni, Tatar, Rus... Yer yer sayıları birkaç bin olan milletler de var. Yalçın dağların ulaşımı engellemesi nedeniyle, kendi dilleri arasında büyük farklılıklar ortaya çıkmış. O kadar ki, bazı Avar köyleri birbiriyle Avarca anlaşamıyor, Rusça konuşuyorlar.

Dağıstan halkı, dağları ve dağlardaki hayatı seviyor. Sosyalist rejim, dağlıları şehirleştirmek için çok gayret sarf etmiş, iş ve ev zemini hazırlamış ama dağlılara sıcak gelmemiş bu durum. Dağdan inenlere hain gözüyle bakılmış. Bir Avar'ın evine misafir olmuştuk. Ev sahibi, atalarının İmam Şamil'in yönetiminde görev alanlardan olduğunu söylemişti. Stalin onları başka bir yere sürmüş. İki de bir bunu dile getiriyordu. "Neden dert ediyorsun. Burası da Dağıstan, burası iyi değil mi?" diye sorduğumuzda, "Hiç sürülen yer iyi olur mu?" şeklinde cevaplandırmıştı bizi. Haklıydı, sürülen yer iyi olur muydu? Kafkaslarda yaşamış birçok topluluğun ızdırabıydı sürgün.

Dağıstan tarihin her döneminde değişik milletlerin istilasına uğramış ve her istila buralara değişik bir millet bırakıp gitmiş. Dağıstan'ın yerlisi ise savaşlardan ve istilalardan bıktığı için dağların arasındaki vadilere yerleşmeyi tercih etmiş. Dağıstan'ı, civarda kurulup da ele geçirmeye çalışmayan devlet yok gibi. Araplar, Hazar Türkleri, Selçuklu Devleti, İlhanlılar, Altın Orda, Safeviler, Osmanlılar, Ruslar, yerel hanlıklar, Farslar ve en son Bolşevikler.

Birbirinden tamamen farklı kültürlerin tesirinde kalmış bir coğrafya… Rusya zamanında, Dağıstan Muhtar Cumhuriyeti kurulmuş ve halen aynı statü devam ediyor. İç işlerinde serbest, dış ilişkilerde Rusya Federasyonu'na bağlı olarak yaşıyorlar.

Dağıstan'da Rus vatandaşı olmanın, Rusça konuşmanın yanı sıra ortak paydalardan bir diğeri de İslamiyet. Efsanevi Şamil, halkı İslamiyet'in oluşturduğu halkada toplamış. İslam, komünizm zamanında zayıflamışsa da şimdilerde yeniden tutuşan, ortak bir meşale durumunda…

Bir akşam alacasında, şerha şerha yayılan ezanın, insanı bu kadar tatlı ürpertenini yaşamamıştım daha önce. Ezanın manasını, böyle bir ortamda daha iyi kavrıyor insan. Semaya yayılan Allah nidası dönüp dolaşıp ruhumuzun en ücra köşesine, damarlarımıza giriyor sanki ve "Şükür" diyorum bütün azalarımla.

Dağıstan'ın güney bölgesinde yani Derbent şehrinde, Türkiye'nin gözle görünür bir etkisi var. Pazarda satılan giyecek ve yiyecek malzemelerinde ağırlık Türk malından yana. Türkçe kasetleri bulmak her zaman mümkün... Yerel televizyonlardaki istek programında, Türkçe parçalar sık sık isteniyor. Ayrıca halk, Türk kanallarını seyretmek için uydu anteni alıyor. Eve özel misafirleri geleceği zaman Türk ekmeği alınıyor. Cuma ve bayram namazlarında imamlar hutbeyi Osmanlı Türkçesiyle okuyor.

Değişik kültür ve gelenekler, İran'la olan yakın temaslar ve bazı dönemlerde bu toprakların İran hâkimiyetinde kalması sonucu bölge halkının çoğu Şia mezhebi mensubu. Şiiler ve Şafiiler, uyum içinde yaşıyorlar. Derbent'te tarihî bir cami olan Cuma Mescidi'nin bir bölümünde, Şiiler ibadete devam ederken, diğer kısmı Sünnilere ait. Hatta bayramlarda aynı yerde, önce Şiiler, sonra Şafiiler namaz kılıyor. Dağıstan'da bayramlarda, Orta Asya'daki bayram namazlarında görülen cemaat coşkusunu ve kalabalıkları göremiyoruz. Kazakistan'da sekiz bayram

geçirdim. Camiler dolar taşar, trafik durur, cemaat yollarda saf tutardı. Namaz kılan kadar, namazın nasıl kılındığını görmeye gelen insanlar olurdu.

Dağıstan halklarında en belirgin özellik, misafirperverlik… Evlerine gelen misafirleri için, canlarını bile verirler. Her millete şamil olan, klasik sofraları her an hazırdır. Bir eve misafir olmuşsanız, eve girdiğiniz gibi ikram masasına oturturlar ve saatlerce yemek, çay, meyve, içecek faslı sürer. Meyvesinden kuru yemişine, çayından pilavına kadar her türlü yiyecek, bir gelenek dairesinde size ikram edilir. Bütün ziyaret, misafirlik o masa başında geçer. Çok da cömert ve hızlıdırlar. Ziyaret için evlerine gittiğiniz zaman, koyunu bir kesilirken görürsünüz bir de kebap ve kavurma olarak önünüze geldiğinde... Bu gönülleri zengin insanlar, evlerinden ayrılırken elinize bir de hediye tutuşturururlar. Evlerine ilk defa gelmiş misafire hediye vermek âdettir. Ayrıca misafirliğe hediyesiz gitmezler. Hasıl-ı kelam bir ince zevktir Kafkasya'da yaşamak.

NOGAY ELİNDE

3 Şubat 1999 sabahı, Nogay[5] bölgesinin merkezi Terekli Mektep'e gitmek için Derbent otogarında, yol arkadaşım Ahmet ve Yücel Bey'le erkenden buluştuk. Kışın soğuğuna yakalanmamak için bir an önce gitmek istiyorduk; çünkü kar henüz yağmamıştı. Ama o gün hava diğer günlere nazaran daha soğuktu. Bel tutulmasını henüz üzerimden atamamıştım. Bu hâlime rağmen her şeyi göze alıp giyinebileceğim en kalın şekilde giyinip çıktım yola. Derbent'ten bir taksiyle Mohaçkale istikametine doğru yola revan olduk. Gidiş amacımız akademik araştırmalar için kaynak toplamak, kitap temin etmek, bölgeyi yakından tanımaktı. Ben "Nogay Türkçesi ile Türkiye Türkçesinde Zamanlar" konulu tez hazırlığı içindeydim. Diğer arkadaşlar da kendi alanları için materyal peşindeydiler.

Mohaçkale'ye varınca kuzey otogarına gittik doğruca. Havanın soğuğu azalmadı, aksine daha da arttı. Bir taksiciyle anlaşıp başladık 140 kilometrelik Mohaçkale-Kızlar yolculuğuna. Şoförümüz Kumuk. Bazen Rusça bazen Kumukça sohbet ettik

---

5 Nogaylar, genel olarak Kafkasya'da ve özellikle de Dağıstan'ın Nogay bölgesinde yaşamakta olan Kıpçak Türkleri'ne ait bir Türk boyudur. Bugün Dağıstan, Stavropol, Karaçay - Çerkes bölgesi ve Çeçenistan'a dağılmış olarak yaşamaktadırlar. Bu bölgelerde ise şu yerleşim yerlerinde yaşamaktadırlar: Dağıstan: Terekli Mektep (Nogay bölgesi merkezi), Karaçay Çerkez Bölgesi: Adige-Habl reyonu ve bu bölge içinde Adige Halk, İkon Halk, Kuban Halk, Kizil Togay, Erkin Yurt, Erkin Halk, Kızıl Yurt. Ayrıca Erkin Şahar ve Çerkessk şehrinde.

şoförümüz İsa'yla. Yolculuk yaptığımız taksiyle, Dağıstan'dan Macaristan'a gezmeye gittiklerini anlattı bize.

Biz, kışın soğuğundan kaçmak istedik ama gittikçe soğuğun içine girdik. Kar serpiştirmeye başlamıştı zira. Rusya sisteminde yolculuğun en sıkıcı tarafı, polis kontrol noktalarıdır. 30 km sonra çok sıkı bir polis kontrolüyle karşılaştık. Sanki ülke değiştiriyormuş gibi sıkı bir kontrol. Polise, kimliğimizi ve araştırma yapmaya gittiğimize dair yazımızı verdik. Bekleme faslında, hemen yan taraftaki büfeden 1,5 litrelik armut suyu satın aldım. Bu kontrolü de atlattıktan sonra yola devam ettik. Kahvaltı yapmadan çıktığımız için azıklarımızı açıp, taksinin içinde ıspanaklı börek ve armut suyu ile kahvaltı yaptık. İsa, kendisine değişik gelen ıspanaklı böreğimizi sevdi.

Etraf gittikçe ağardı ve beyaz bir bozkıra ulaşıp, orada devam etti yolumuz. Yol kenarları ağaçla kaplı... Kar çok güzel manzaralar oluşturuyor. Hedefimiz, Kizlar şehri. Rusçada Kizlyar yazılsa da telaffuzu Kizlar. Epey yaklaştığımızda, İsa, yol üstündeki bir restoranda durdu ve orada yabani bir ayı olduğunu söyledi. Gerçekten de restoranın hemen arkasında, bir ağaca zincirle bağlanmış bir ayı vardı. Ayının çevresinde bir yığın şişe vardı. İsa, ayıya bu şişelerin dolu olarak verildiğini ve ayının onları içtiğini anlattı. Enteresandı doğrusu. Bizim yanımızda biraz armut suyu vardı. Onu verip, nasıl içtiğini görmek istedik. İsa şişeyi ağzı kapalı olarak ayının ulaşabileceği bir yere attı. Ayı, ön ayaklarının arasına sıkıştırıp, ağzıyla şişenin kapağını açtı ve şişeyi kafasına dikip lıkır lıkır içti bizim armut suyunu. O anı kameraya kaydettik, ayrıca resmini de çektik. Belki hâlâ oradadır ve her türlü içeceği kafasına dikmektedir.

Ayının yanından ayrıldıktan 3-5 km sonra Kizlar şehrine girdik. Bu küçük şehrin, sakin bir görünümü var. Doğruca garaja gittik. Bundan sonraki hedefimiz, Nogay Türklerinin yerleşim yeri olan Terekli Mektep. Otobüsü sorduğumuzda, yaklaşık bir

saat sonra hareket edeceğini öğrendik. Bir kişi 12 ruble. Taksicilerle konuşuyoruz. 250 rubleden aşağı götüren yok. Biraz bekleyip, otobüsle gitmeye karar veriyoruz. Hava epey soğuk. Etraf karla kaplı. Sokaklar, eriyen kar nedeniyle vıcık vıcık. Garajın hemen yanındaki pazarı dolaşmaya çıktık. Birkaç taksiciyle daha konuştuk. Hiçbiri, Terekli Mektep'e gitmeye yanaşmadı. "Arabamdan ve canımdan olmak istemiyorum." dedi bir şoför. Yolun bir kısmı, Çeçenistan toprağından geçtiği için kimse gitmek istemedi o bölgeye. Biz kelleyi koltuğa almışız bir kere. "Tevekkeltü alelallah" deyip çıkmışız yola.

Pazarı dolaştık. Derbent'e göre oldukça şaşırtıcı fiyatlar var. Gıda ucuz, giyim pahalı. Pazarda epey dolaştıktan sonra garaja döndük. Gitme vakti yaklaşınca, biletimizi alıp oldukça eski bir model olan otobüse bindik. Amortisörsüz Rus otobüslerinden… Nogayların içindeydik artık. Konuşmalarını duydukça, uzun zamandır görmediğim arkadaşlarıma kavuşmuş gibi memnun oldum. Nogaylar, Dağıstan'da yaşamalarına rağmen diğer Dağıstan milletlerinden tamamen farklılar. Kıpçak boyundanlar. Kısmen Kumuklara benzerler. Yaşadıkları bölge de Dağıstan'ın genel coğrafi özelliklerini hiç taşımaz. Dağı yoktur. Bozkırdır, steptir ve alabildiğine düzlüktür.

Kalkma saati gelince tıka basa dolan otobüs, Karagas'a doğru yola çıktı. Karagas, Terekli Mektep'ten daha ileride bir Nogay köyü. Otobüsün en arka koltuğuna yerleşip, başladık yolculuğa. Gayet normal giden yolculuk, Çeçenistan toprağına gelince sık sık kesildi. 7 km içinde 3 defa durdurularak kontrolden geçtik. İlk kontrolde, başına siyah bir kar maskesi geçirmiş Çeçen askeri, otobüsün içine gelerek yolcuları kontrol etti. Kimliğimizi isteyince, üniversite kimliklerimizi verdik. İlk defa böyle bir kimlik gördüğünü söyledi. Biz de ilk defa böyle farklı bir kontrol gördüğümüzü, söyledik. Kimliklerimizi alıp gittiler. Beş on dakika bekledikten sonra yolculuğumuz devam

etti. Diğer kontroller, askerlerle muhatap olmadığımız için daha kolay geçti.

Akşam olmak üzere. Malûmdur, kış mevsiminde akşam tez olur. Ne bir tanıdığımız var ne de bildiğimiz bir yer. Otobüste yolculara Terekli Mektep'te otel olup olmadığını sorduğumuzda, var, deyip yerini tarif ettiler. Terekli Mektep'e geldiğimizi söyleyen yolculara, teşekkür edip otobüsten indik. İndiğimiz yerde bir devlet kuruluşu var. Hemen oraya girdik. Yol idaresiymiş. Onlardan millî eğitim müdürlüğünün yerini öğrenip o istikamete doğru yola çıktık. Yol üstünde karşılaştığımız polislerden tarifi bir defa daha aldık. Kısa sürede aradığımız yeri bulduk. Müdür odasına girdiğimizde, karşımızda orta yaşlarda, cüsseli bir Nogay kadını vardı. Zuhra Hanım adındaki bu Nogay'la tanışıp niçin buralara geldiğimizi anlattık. Tanışma faslının ardından bizi alıp bir başkasıyla tanıştırmaya götürdü. Nogay reyonun, başkan yardımcısının yanındaydık kısa bir süre sonra. Zinaida Hanım, Nogayların Türkiye ile ilişkilerinde önemli bir kişi. İki defa Türkiye'ye gitmiş, değişik şehirlerde folklor gösterilerine katılan ekiple beraber bulunmuş, kongrelere, kurultaylara katılmış, çat pat da Türkçe bilen birisi. Kısa bir süre sonra sıcak bir sohbete dalıp gittik.

Zinaida Hanım, Türkiye'de katıldıkları folklor festivallerinden ve tanıştıkları insanlardan, Türkiye'deki Nogaylar'dan daha önce Türkiye'den Terekli Mektep'e gelmiş Nogay kökenli Türkiye vatandaşlarından bahsetti. Anlaşma dilimiz Nogayca. Benim anlama ve konuşma sorunum yok Nogayca ile. Diğer arkadaşlar kısmen anlıyor ama Nogayca olarak bir şey söyleyemiyorlar. Zinaida Hanım'ın yardımcısı Toybike ile de tanıştık. Bu arada ne için geldiğimizi anlatınca, bize yardımcı olabilecek evsafta şahısları da çağırdı Zinaida Hanım. Tahir Akmambetov bunlardan birisi. "Manalı Söz Maldan Artık" adlı kitabında, Nogay atasözlerini toplamış, "Bizdin Atlar" kitabında ise Nogaylarda kullanılan insan isimlerini incelenmiş. Tahir, yardımcı

olmak için üç gün boyunca bize eşlik etti. Ellerinde bulunan Nogayca eserlerden, bizlere takdim ettiler. Sohbet koyulaştıkça, zaman da ilerledi.

Kaymakamlık binasından çıkıp Cafe Aygül'e gittik. Orada bize akşam yemeği ikram ettiler. Sohbet, yemek boyunca sürdü. Ardından bizi misafirhaneye götürdüler. Burada, üç yataklı bir odadan başka bir salon, mutfak ve iki tane daha oda var. Aynı mekânda seçim çalışmaları da vardı. Dağıstan meclisine gönderilecek milletvekili için ön seçim çalışmaları devam ediyormuş. Oradaki Nogaylarla da tanıştık. Bir tanesi ertesi gün saat 18.00'de bize dombıra çalmaya geleceğini söyledi ama o saatte biz orada olamadık.

Sevgili ev sahiplerimiz bizi bembeyaz karlarla çevrili evimizde yalnız bırakıp gittiler, sabah erkenden buluşmak üzere. Bulunduğumuz bölgede kanalizasyon olmadığı için tuvalet bahçede. Köylerdeki gibi tahta barakalar çevirmişler kazdıkları bir kuyu üzerine. Gece tabiat, bembeyaz örtüsünün altında mışıl mışıl uyurken, insan ruhunu rahatlatan bir manzaraydı bozkır. Yıldızlar gözüküyordu tek tük bulutların arasından. Bu soğuk havaya rağmen mekânımız sıcak. Günün yorgunluğundan kurtulmak için yataklarımıza çekildik.

4 Şubat

Tahir sabah erkenden geldi ve bizleri uyandırdı. Misafirhanenin mutfağında çay demledi. Yanımızdaki yiyeceklerle kahvaltı yaptık. Bizleri yoğun bir günün beklediğini söyledi. Kahvaltıdan sonra Zinaida Hanım'ın yanına gittik. Kitaplar geldi, yeni şahıslarla tanıştık. Sohbet uzadı. Nogaylardan 6 öğrenci Moskova'daki yarışlara katılıp Portekiz'e gitme hakkı kazanmış ama parasızlıktan dolayı gidememişler. Nogay bölgesi, Dağıstan'ın diğer yerlerine göre daha fakir. Halkın geçim kaynakları kısıtlı. Arazide ziraat pek yok. Hayvancılık ağırlıkta.

Zinaida Hanım'a Türkiye'de hediye edilen faks makinasını taktık. İlk faksı da Nogay Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği başkanı Musa Ünal'a çektik.

Biz oradayken Murat Avezov geldi. Onunla da tanıştık. Murat Avezov, Nogay Birliğinin başkanı. Aynı zamanda Nogayların önde gelen şairlerinden. Nogayların derdi ile dertlenen, onlarla ağlayıp onlarla gülen bir vatan şairi. Nogayların Namık Kemal'i diyesim geliyor ona hep. Ateşli şiirleri de var. Uluslararası platformda Nogayları temsil eden bir şahıs... Bu gezimiz sırasında Murat Avezov'dan çok şey öğrendim. Her fırsatta onu konuşturdum, anlattıklarını ilgiyle ve not alarak dinledim. Bir dokun bin ah işit derler ya hani. İşte Murat Bey de dokundukça ah eden, Nogayların kanayan yarasını dile getiren bir şair.

Kapalı mekâna daha fazla sıkışmamak için bir plan yapıp, oradan ayrıldık. İlk durağımız, Terekli Mektep Kütüphanesi. Kütüphane görevlileri, bizi memnun etmek için ellerinden geleni yaptılar. Ellerinde bulunan bütün kitapları gösterdiler. Bazılarını defterlere not ettirip, sonra iade etmek şartıyla aldık. Fotokopi ile çoğaltıp geri gönderdim o kitapları.

Kütüphaneden çıktıktan sonra ilgimizi "Magazin İstanbul" çekti. Oraya da uğrayıp, mağazanın sahipleriyle tanıştık. Malları, 2–3 haftada bir İstanbul'a giderek alıp geliyorlarmış. Televizyonda Türkçe müzik klipleri yayınlanıyordu. Dükkân sahipleriyle kısa bir hasbihalden sonra öğretmen okuluna gittik. Bu okula, Rusça "peduçilişi" deniyor. Nogay dili öğretmenleri yetiştiriliyormuş. Öğleye doğru uğradığımız için pek kimseyi bulamadık. Okul hakkında bize biraz malûmat verdiler. Nogayca kitaplar hediye ettiler. Her gittiğiniz yerde yüreğini açmış insanlarla karşılaşmak ve o insanların samimiyeti bizleri duygulandırdı. Kısacık bir zaman diliminde kaynaşıvermek ne güzel. Onlara da elveda deyip bir numaralı orta mektebe uzandık.

Burada okullar, birisinin adınadır. Bu okul, Nogay âlimlerinden Abdülhamid Canibekov adına. Diğer okul ise Kadriya Temirbulatova adındaki Nogay şairesi adına. Okul idarecileri yokmuş. Koridorda Canibekov'un resmi var. Murat Avezov, ayaküstü Canibekov hakkında kısa bilgiler aktardı. 1879–1955 yıllan arasında yaşayan Canibekov, 1928 yılında Latin alfabesi ile Nogay dilinin ilk alfabesini hazırlayan âlim. Ayrıca Nogay edebî dilinin doğru yazılmasına dair ilk gramer kitabı da hazırlamış. Nogayski Yazık "Gramatika i Pravopisanye" (Mohaçkale 1937) adlı kitabın yazarı. Okulun kütüphanesine uğradığımızda "Nogay Dili Grameri" adlı kitabı bulunca çocuk gibi sevindim. Ayrıca Nogay masallarını da içeren birkaç kitap daha aldık buradan. Şükranlarımızı belirtip ayrılırken, okul müdiresiyle tanıştık. Hepsi cana yakın insanlar.

Şehir müzesine ve yol üstündeki garaja uğradık. Sonraki gün dönmeliyiz. Otobüs saatini öğrendik.

Bu yoğun iki günde Nogaylara çok ısındım, onları sevdim. Onlar bize çok yardımcı oldular, bizi bir an yalnız bırakmadılar. Öğle yemeği için uğradığımız cafede, Nogay dans ekibindeki gençler vardı. Bir süre onlarla konuştuk. Akşam yemeğini, bizimle beraber olan bütün dostlarla beraber Cafe Aygül'de yedikten sonra misafirhanemize gittik. Saat 7'ye geliyordu ve bize dombıra çalacak olanlar geç kaldığımız için gitmişlerdi.

Terekli Mektep, bazı yönlerden tehlikeli bir bölge… Onun için sabaha kadar bizi iki polis bekledi, bize görünmemeye çalışarak. Akşam biz oradayken iki polis geldi yanlarında bir de tercüman vardı. Tercümanlık yapan Mevlüthalı Abdülhalikov, Kiev şehrindeki bir Türk firmasında işçiymiş. Polisler buranın OVİR'-inde (pasaport, vize, oturum işlemi yapan birim) çalışıyorlarmış. Kimliğimizi kontrol ettiler, adımızı sanımızı yazdılar. Dönüşte Çeçenistan yolundan gitmememizi tavsiye ettiler. "Garanti edemeyiz…" dediler ve ayrıldılar. Sabah ola, hayrola diyerek oturup,

bize verilen kitapların listesini çıkardım. 41 tane kitap olmuş. Bazıları Rusça ama çoğu Nogay dilinde...

Günün yorgunluğu ile yataklarımıza çekildik.

5 Şubat

Bu sabah da Tahir'in erkenden bizi uyandırmasıyla yeni güne merhaba dedik. Apar topar hazırlanıp, Zinaida Hanım'ın evine gittik. Zinaida Hanım'a Türkiye'de hediye edilen uydu antenini kuracağız. Böylelikle Türkiye kanallarını seyretmesini sağlayacağız. Sabah erken, hava soğuk. 90 cm'lik anten... Anteni bir yere monte etmemişler. Üç koldan işe sarılıp uğraştık. Karların içinde anteni elimle tutarak, açıyı yakalamaya çalıştım. Arap kanallarını yakaladık ama Türk kanallarını yakalayamadık. Soğuktan dolayı midem çok fena oldu ve işi yarım bırakıp kahvaltıya oturduk. Murat Avezov saat 08:30'da otobüs garajına gelecekti. Ben, aziz dostu bekletmemek için acele acele çıksam da biraz geç kalmışım. Murat Avezov orada yok. Zinaida Hanım'ın yanına döndüm. Murat Bey orada. Randevumuza yetişemediğim için özür diledim. Zinaida Hanım da bizimle Kizlar'a gelmeye karar verdi. Misafirhanemize gidip çantalarımızı alarak, Zinaida Hanım'la beraber Nogay elinden ayrıldık, en kısa zamanda tekrar buluşmak dileğiyle o güzel insanlarla vedalaşarak. Dönüşte Çeçenistan topraklarına girmemek için toprak yoldan devam ettik bir müddet.

Nogay bölgesinden ayrılıp evime, işime döndüm ama günlerce, hatta haftalarca aklım ve yüreğim orada kaldı. Gezdiğim hiçbir yer ile bu kadar gönülden bir bağ kurmamıştım. Nogay bölgesine iki defa daha gitmek nasip oldu.

Terekli Mektep'e ikinci yolculuğumuz o bölgeden üniversitemize öğrenci almak için gerekli görüşmeleri yapmak ve genç yaşta ölmüş Kadriya Temirbulatova adlı şair için düzenlenen konferansa katılmaktı.

Bu defa bir bahar gününde kendimize ait bir minibüsle beş kişi gittik. Terekli Mektep, yeşil urbalarına bürünmüşü. Konferansın yapılacağı yere vardığımız zaman, programda Kadriya'nın heykeline çelenk konulacağını ve ilk adımın orada atılacağını öğrendik. Orada birçok tanıdıkla karşılaştım. Bizim programa gelmemiz dostlarımızı çok memnun etmişti. Çelenk koyma töreninin ardından konferans salonunda program başladı. Konuşmalar ağırlıklı olarak Rusça yapılıyordu. Programda bana da söz vereceklerini söylediler ve program akışı içinde kürsüye çağırdılar. Kürsüde konuşmamı Nogay Türkçesi ile yaptım ve şunları söyledim:

"Değerli dostlar,

Burada sizlere biraz yürek sözleri söyleyeceğim. Niye derseniz; şairler şiirlerinde bir insanın yüreğindekini söylerler. 29 yaşında dünyamızdan göçüp giden Kadriya az zamanda arkasında çok söz bırakıp gitmiş Nogay halkına. Onun yüreğinde halkı var idi. Nogay bozkırı var idi. Onları söyledi, dile getirdi kitaplarında. Bugün Nogay halkının Nogay gençlerinin Kadriya'nın sözlerini ele almaları gerekmektedir diye düşünüyorum.

'Büyük halkı küçük kılan zamanlar
Küçük halkı büyük kılan adamlar'

dizelerine baktığımızda Kadriya Nogay halkının ulu şairlerinden birisidir. Bugün Nogay halkının sayısına bakınca az olsalar da Nogay halkı küçük bir halktır diye düşünmüyorum.

Edebiyatı büyük olan, tarihi olan, medeniyeti olan halk büyük olur. Şalkiyiz, Hasan Kaygılı gibi şairleri, ozanları olan, Edige, Mamay, Tölegen ile Kızjibek destanları olan halk, büyük halktır.

Günümüzde ise İsa Kapayev, Süyün Kapayev, Anvarbek Kultayev, Murat Avezov gibi büyük edebiyatçıları olan büyük

Nogay edebiyatının şairlerinden Kadriya, Nogayları büyük halk kılanlardan birisidir. Dileğim, Kadriya'nın hazinesinin kıymetinin bilinmesi ve onun her zaman hatırlanması.

Ben Kadriya'yı tanıtmak için elimden geleni yapmaya çalışacağım. Şimdilerde onun 'Halkıma' adlı şiirini Türkiye Türkçesine aktarıyorum. Başka şiirlerini de aktaracağım. Ayrıca Nogaylarla ilgili makaleler hazırlıyorum. İşte bu elimde tuttuğum dergide (çalıştığım üniversitenin akademik araştırmalar dergisiydi) 'Nogay Türklerinde İnsan İsimleri' başlıklı makalem yayınlandı.

Bunların dışında Nogay gençlerine yardım için gençlerinizden on tanesini üniversitemizde ücretsiz okuması için alacağız. Onun dışındakilere ise %50 indirim uygulayacağız.

Nogaylar, bizimle akraba bir halktır. Akrabalarımız için ne gerekirse yapmaya gayret edeceğiz. Burada bana söz verdiğiniz için teşekkür ederim."

Konferansın bitiminde Nogay halk dansları ekibi bir gösterdi sundu. Salondan çıkınca bizi ve konferansta tebliğ sunanları Kadriya'nın ailesinin yaşadığı eve davet ettiler. Oraya giderken bir Nogay:

– Senin konuşmanı ne güzel anladık. Başkaları konuştuğu zaman anlayamıyoruz, dedi.

Tebessüm ederek karşıladım bu sözleri. Adamcağız benim konuşmamı Türkiye Türkçesi zannetmişti. Doğru ya, bir yabancı gelecek ve kendi dillerinde konuşacak. Görmemişlerdi ki böyle bir şeyi.

Bahçe içinde şirin bir eve vardık. Tam o esnada bardaktan boşanırcasına bir yağmur başladı. Yemekler hazırlanmış, Nogay sofrası kurulmuştu. Kadriya'nın ailesi hayattaydı. Annesi ve ablası bu şekilde bir program düzenlenmiş olmasından memnun olmalıydı. Kalabalıkta onlarla özel konuşma fırsatımız olmadı.

Vaktimizin sınırlı olmasından dolayı dönmemiz gerekiyordu. Öğrenci seçimi için yapılacak sınav için ilgili kişilerle gerekli görüşmeleri yapıp müsaade isteyerek ayrıldık.

Sonraki gelişimiz öğrenci seçimi için sınav yapmak amaçlıydı. Erdal Bey'le gelmiştik. Kizlar şehrinden bir taksi kiraladık ve Terekli Mektep yoluna düştük. Şoförümüzün tek kolu vardı. Yolda konu dönüp dolaşıp Şeyh Şamil'e geldi. Şoför coştu iyice. Yer yer tek kolunu da direksiyondan çekip Şeyh Şamil'in kahramanlığını, savaşta yaptıklarını kendinden geçerek anlatıyordu. Yolu o coşkulu ruh hali içinde tamamladı.

Sonraki gün öğle vakti bizi almaya gelmesi için anlaştık şoförle. Ev sahiplerimizi arayıp bulduk. Zinaida Hanım, bizim için otelde yer ayırtmıştı. Otele vardığımız zaman yer olmadığını söylediler. Bunun üzerine Zinaida Hanım, bizi evine götürüp misafir etti. Akşam geç saatlere kadar bize Türkiye gezilerini fotoğraflarla anlattı. Bize Nogayca yeni kitaplar verdi.

Sabahleyin sınavı gerçekleştirdik. Sınavdan önce bizi dolaştırması için bir öğrenci verdiler yanımıza. Lise öğrencisiydi. İki yıl Mohaçkale'deki Türk lisesinde okuduğu için Türkçe biliyordu. Terekli Mektep'i bir defa daha turladıktan sonra sınavı gerçekleştirdik, dostlarla sohbet edip çaylarını içtik ve öğleye doğru şoförümüzle buluşarak Terekli Mektep'ten ayrıldık.

OVADAN DAĞLARA: GİMRİ

İnsan yola çıkıp gezmenin zevkini alınca, Evliya Çelebi'yi daha iyi anlıyor ve ona gıpta ediyor. Nogay eline gezmeye giderken hastaydım ve biraz tedirgin çıkmıştım yola. Hatta 15 günlük doktor raporum vardı. Bel tutulmasından dolayı sürekli sert bir yerde, sırtüstü yatmam tavsiye edilmişti. Ama ben, "Seyahat ediniz, sıhhat bulunuz." hadisine güvenerek çıkmıştım yola ve neticede sıhhat de bulmuştum.

Nogay bölgesinden döndükten sonra ağırlıklı olarak Kumukların yaşadığı Buynakski'ye gitmeye karar verdik. Tarihte, Temirhanşura olarak anılan bir dönem Kumukların merkezi olmuş bir şehir. Mohaçkale'de otogardan Kumuklarla beraber bindiğimiz minibüs, kıvrıla kıvrıla bir dağa tırmanmaya başladı. Yol üstündeki mezarlığın yanına gelince şoför teybi kapattı, yanımda oturan aksakallı mübarek bir zat da Fatiha okumaya başladı. Fatiha okuyarak kabristanın yanından, geçtik. Yaklaşık yarım saat sonra şehre girdik. Dikkatimi çeken ilk şey, tepeler arasından yükselen minareler. Gördüğüm bu manzara içim ferahlattı, yüreğimi genişletti.

Otobüs garajında minibüsten indik. Buynakski, tepeler üzerindeki düzlükte kurulmuş bir şehir. Etrafımızı tanıdıktan sonra şehir içi dolmuşlarından birisine binip, şehir kütüphanesine doğru yola çıktık. Biraz aradıktan sonra bulduğumuz kütüphanenin, cumartesi olması nedeniyle kapalı olduğunu görüp, eli boş, şehir merkezine doğru yürümeye başladık. Yol üstünde bir bina gördük. Cıvıl cıvıl bir bina. Cami olduğunu zannedip uğradık ama

orası medreseymiş. Yetkili biriyle görüşmeyi talep ettiğimizde, beklememizi söylediler. Epeyce bekledik. Görüşme talebimiz kabul edilmedi ve oradan ayrıldık. Çarşıya doğru yürürken 17–18 yaşlarında bir genç, koşa koşa gelip hocalarının bizi beklediğini söyledi. Biz, bu vakitten sonra bu teklifi kabul edemeyeceğimizi söyleyip, yolumuza devam ettik. Ne mülahazayla bizimle görüşmekten çekindiler, anlayamadık.

Bundan sonraki fasıl şehrin çarşısında ve pazaryerinde gezmek... Epeyce dolaştık çarşıda. Bazı şeyler satın aldıktan sonra öğle namazını eda etmek üzere, Ulu Cami'ye uğradık. Büyük ve ferah bir cami... Namazı kıldık, resim çektik. Sürekli Kur'ân okuyan yaşlı, aksakallı bir adam vardı. Onunla tanışmak istedim. Selam verip oturdum yanına. Muhammed Kâmil adındaki bu zat, Kumuk milletindenmiş ve camide sürekli Kur'ân okuyormuş. 574 defa hatim yaptığını söyledi. Bu mübarek zattan, bize de dua etmesini rica ettik. İsimlerimizi unutmamak için yazdı ve dua edeceğini söyledi. Pirin elini öpüp, camiden ayrıldık ve hemen yakınlardaki Bublen köyüne doğru yola çıkmak için bir taksiye bindik. Muhammed adındaki Kumuk şoförümüz, Bolşevik zamanında Cengutay köyündeki caminin ahır olarak kullanıldığını, yüreği parçalanarak anlattı. Yol üstünde sık sık cami ve medrese görmek insanı gerçekten çok mutlu ediyordu.

Bublen, o günlerde görevde bulunan Dağıstan başbakanının köyü. İmam Şamil, Ruslara esir düşüp götürülürken Bublen köyüne gelince, köy halkı yolu kapatmış ve İmam Şamil'i Ruslara bırakmayacaklarını veya herkes ölünceye kadar direnip buradan onları geçirmeyeceklerini söylemişler. Bu asil davranış karşısında İmam Şamil, araya girip direnmemelerini, Rusların köy halkını kırıp geçeceğini ve kendisinin Bublenlilere dua edeceğini söyleyerek halkı yatıştırmış.

Dağıstan başbakanı, zamanında köyüne sekiz yüz kişilik büyük bir okul yaptırmış ve bu okula daha önce Botlıh'ta eğitimine

devam eden Türk lisesini taşıtmış. Bublen'de Türk lisesini ziyaret ettik ve o büyük okulu yerinde gördükten sonra tekrar Buynakski'ye döndük. İkindi olmuştu artık. Namazı kıldıktan sonra Mohaçkale'ye dönme düşüncesindeydik ama yol arkadaşlarım ani bir kararla İmam Şamil'in köyüne gitmeye karar verdiler. Bu ziyaretin kısa zamana sıkıştırıldığında güzel olmayacağını söyledim ama ısrarlıydılar. Bunun üzerine bir taksiyle anlaşıp hızla yola koyulduk. Eski bir taksi. Şoförün yanındaki koltuk dik durmuyor, arabanın frenleri bile tutmuyor ve biz o arabayla hakiki anlamdaki Dağıstan'a, dağlara gidiyorduk. Ne akıl ya Rabbi... Dolana dolana dağlara doğru yükseldik, akşam yaklaşırken. Dağlık bölgeye ulaşmak için 4100 metrelik tüneli geçtik. Tavandan sürekli sular damlayan karanlık bir tünel, bu sebepten yolda yer yer su birikintileri var. Ancak iki arabanın yan yana geçebileceği dar bir yol. 15 dakika sonra tünelden çıktık ve "Merhaba Dağıstan, merhaba Kafkas dağları" dedik. Bir anda büyüdü âdeta o yüce dağlar ve o dağlar arasında yaşanmış şanlı olaylar. Dağın tepesindeydik ve dik dağ yamaçları, bulutların arasından başını kaldırıp selamımızı alıyordu sanki.

Döne döne inerken yol üzerinde levhalar gördük. Bu levhaların üzerinde Fatiha, Felak, Nas ve salâvat yazılı. O levhanın yanından geçerken yolcular, levhada yazılı olanları okuyorlarmış. Biraz daha ileride, yolun sol tarafinda bir cami yapılmış. Aynı zamanda ağaca bağlanmış sayısız çaput, yanlış inançların göstergesi olarak salınıp duruyordu. Bu cami, Gazi Muhammed'in yaralandığı yere yapılmış.

Dik dağların eteklerine doğru indik ve bu dağlar arasına sıkışmış Gimri köyüne vasıl olduk. Burada da bir yer bildiğimiz yok. Birkaç insan toplanmış, sohbet ediyordu. Onların yanına gidip bazı şeyler sorunca, bir tanesi bize rehber oldu. Hacı Beşir adında, elli yaşlarında, kısa boylu, yer yer sakalı ağarmış bir Avar. Bir yere arabayı bırakıp, daracık Gimri sokaklarını tırmanmaya başladık. Hacı Beşir, 5–6 defa hacıya gitmiş. Otobüsüyle, fakir ve

parası olmayan insanları ücretsiz götürdüğü de olmuş. Türkiye'den Gimri'ye gelen heyetleri, evinde misafir etmiş, onları gezdirmiş. Tecrübeli ve kültürlü birisi, aynı zamanda cana yakın.

İlk önce İmam Şamil'in evinin hemen yanındaki mescite uğradık. Vakit akşama epey yakın. İçeride yaşlı bir adam Kur'ân okuyordu. Mescit, küçük ve oldukça da eski. Kitaplara baktım, İstanbul'da basılmış Kur'ân, Fıkıh, Arapça Gramer kitapları vs. var. Mescitin içinde bir hatıra fotoğrafı çektirip, oradan ayrıldık. İmam Şamil'in doğup büyüdüğü ve hayatının bir kısmını devam ettirdiği eve uğrayıp kapılarını tıklattık. O yüce insanın evine adım atmak apayrı bir heyecan oluşturdu bende. Evde Magomed Şamilov adında birisi yaşıyormuş şimdi. Ayaküstü adamla tanıştık. Köydeki her evde Magomed (Muhammed) veya Şamil isminden birisi varmış. Ayrıca bu köyde namaz kılmayana kız vermezlermiş. Kısa bir sohbetten sonra oradan da ayrılıp, köyün kabristanına uğradık. Kabristan, köyün alt tarafındaydı. Kabir taşları oldukça enteresan, kılıcı, atı, kartalı andıran taşlar var. Küçük bir türbe içinde İmam Gazi Muhammed'in mezarı var. Kabirde yatanların ruhuna dua okuyup, oradan da ayrıldık. Zaten hava iyice karardığı için pek bir şey görünmüyordu. Hacı Beşir, bizi ısrarla evine davet etti ama bu nazik davete icabet edemeyeceğimizi söyleyip, yola çıktık. Buynakski'ye gelince doğruca otogara gittik. O saatte otobüs filan kalmamıştı. Bir taksiyle anlaşıp Mohaçkale'ye doğru yola çıktık. Ebubekir adındaki genç Kumuk şoförümüz çok hızlı araba kullanıyordu. "Yarım saat yerine bir saatte varalım ama sağlam varalım, istersen paranı da fazla verelim." dedim. Ebubekir bu sözlerime güldü. Niye gülüyorsun deyince, bir gün bir Yahudinin de aynı şeyleri söylediğini ama onun iki saat dediğini anlattı. Ne diyelim, bu işte de Yahudi bizi geçmişti. Neticede Ebubekir bizi pek dinlemedi. Bu yüzden yolda kaza tehlikesi atlattık ve yarım saatte Mohaçkale'ye ulaştık. Sabahtan beri karnımız aç olduğu için Mohaçkale'deki Türk mutfağına gidip güveç ve lahmacunla açlığımızı giderdik.

SÜTÇÜ HALA

Salimat hala. O sessiz, mağrur, yaşlı, mütevekkil dağ kadını. Yüzündeki kırışıklar, yaşadığı çilelerin destanı. Dilinden eksik etmediği dualar, ağzından bal akıtıyor. Elinde tesbihiyle hep zikirde... Salimat hala, haftada üç-dört defa kapımızın ziline basıp, süt satmaya çalışan yaşlı bir dağlı kadın. Sütündeki safiyet kalbinin safiyeti âdeta. Söylediği gün ve saatten asla şaşmayan bir sıddıke. Kendisi hasta olsa bile, bir başkasıyla sütümüzü bize ulaştıracak kadar ince.

Salimat halanın süt getirdiği günlerden birinde evinde üzümü olup olmadığını sordum.”Var” dedi. Derbent’in üzümleri meşhurdur. Çeşit çeşit üzümleri var. Sonraki gün Salimat hala, on kilo civarında kokulu üzümle çıkageldi. Biz o kadar istememiştik ama kadıncağızı kırmamak için üzümün hepsini aldık. Bu kadar üzümü ne yapacağız diye de kara kara düşündük. Ama bu, pek uzun sürmedi. Üç beş gün içerisinde evimize misafir aktı âdeta ve herkes o kokulu üzümleri büyük bir zevkle yedi. Kısa sürede üzüm tükenmiş ve arkadaşlarımızın çoğu o üzümden nasibini almıştı.

Derken sütçümüz Salimat hala gelmez oldu. Kocasının uzun süredir hasta olduğunu biliyorduk. Ekmek gibi ufak tefek şeyleri aldığımız mahallemizdeki küçük bakkalı işleten Gülizar halaya uğrayıp Salimat halayı sordum. “Onun kocası sizlere ömür rahmete gitti. Cenazeyi köye götürmüşler. O işlerle uğraşırken ineğini çalmışlar.” dedi Gülizar hala. Bu haber, insanın kanını donduracak

bir haberdi. Zavallı kadın, zaten devletten emekli maaşını alamıyordu. Tek geçim kaynağı ineğiydi. Onun sütünü satarak geçinmeye çalışıyordu. Bu haberi duyunca ailecek çok üzüldük. Daha önce biz fıtır sadakamızı Salimat halaya veriyorduk. Ramazan Bayramı yaklaşıyordu. Arkadaşların fıtır sadakalarını toplayarak Salimat halaya bir inek almayı teklif ettim. Bu teklifim kabul gördü ama arkadaşların bazıları başka yerlere vermişlerdi. Bir inek yaklaşık 200 dolar civarındaydı. Yine de topladığımız 100 dolara tekabül eden parayı bir zarfa koyup, Salimat halaya götürdük. Emekli maaşının 15–20 dolar olduğunu düşününce bu iyi paraydı onun için. Komşuları vardı yanında. Onların yanında vermek uygun olmayacaktı. Kendisiyle bir şeyler konuşacağımızı söyleyip onlardan uzak bir yerde parayı kendisine verdik. Bu paranın fıtır sadakası olduğunu ve kabul etmesini söyledik. Hayır dua ve gözyaşları içinde aldı.

Bu olaydan sonra komşularından süt alarak ara sıra evimize getiriyordu. Hanıma, “Kız kardeşimle beraber her namazdan sonra sizlere dua ediyoruz.” demiş. Orada bulunduğum sürede gerek elbise gerekse gıda olarak Salimat halaya yardımcı olmaya çalıştım. Sonraki Ramazan Bayram’ında orada olamadım. Allah, Salimat hala gibi mazlum, mütevekkil ve saf insanların duasından bizleri mahrum etmesin.

Salimat halanın kocası öldükten sonra kocasının kardeşi, evini elinden almaya çalışıyor ve zavallı kadını sıkıntıya sokuyorlardı. Türkiye’ye dönmeden önce Salimat halaya uğramış ve yapabileceğim yardımı yapmıştım. Hâlâ oralarda tanıştığım insanlardan aklıma en çok gelen Salimat haladır. O sıkıntı dolu hayatını nasıl devam ettiriyor, dualarında hâlâ bize yer veriyor mu? Hâlâ hayatta mıdır? O sıkıntı dolu hayatında, dilinden duayı ve zikri eksiltmemesini de unutamadım.

SON NOKTA

3 yıl vazife yaptığım Dağıstan'dan Türkiye'ye dönüş yapacaktık. Ağustos aynın son günlerinde, Dağıstan'a gitmek için üç kafadar yola çıktık (İbrahim ve Ali Osman Beylerle). Uçağımız Mohaçkale'ye değil de Moskova'ya gidiyordu. Bölgede başlayan kriz nedeniyle Dağıstan'a giden uçaklar iptal edilmişti. Moskova'ya gidip oradan Mohaçkale'ye geçecektik. Sabaha doğru Moskova'ya indik. İndiğimiz havaalanından başka bir havaalanına geçmemiz gerekiyor. Vakit de sınırlı. Bir taksiciyle konuştuk. 100 dolar istedi. İstanbul - Moskova 85 dolar. Havaalanı transferine 100 dolar... Biz de belediye otobüslerinden birine bindik ve en yakın metro istasyonuna gittik. Burada Moskova'yı bir ağ gibi ören metro hatlarından biriyle havaalanına gideceğiz. Ağustos ayı olmasına rağmen hava 10 derece. Bizim üzerimizde yazlık elbiseler var. Halimiz iyi değil. Metroda hemen herkes bir şeyler okuyordu; ya gazete ya kitap. Okumayan sadece biziz nerdeyse. 16–17 yaşlarında bir kız vardı. Metro çok hızlı ve sarsılarak gitmesine rağmen hiçbir yere tutunmadan ayakta sürekli kitap okudu.

Metrodan inip minibüse binerek havaalanına ulaştık. Moskova'da iki havalanı var. Biz Dağıstan'a giden uçağın kalkacağı havaalanına varmıştık. Uçağın kalkış saatine az bir süre vardı. Bilet satan görevli, uçağın, o gün kalkmayacağını söyledi. 1–2 saat mesafedeki diğer havaalanında bir uçak daha varmış. Acele gitsek ucu ucuna ancak yetişirdik belki. Görevliler bize bulunduğumuz

havaalanında beklememizi tavsiye ettiler. Bir saat sonra diğer havaalanından kalkacak olan uçağın, bulunduğumuz havaalanından da yolcu alacağını öğrendik. Bu haber bizi çok memnun etti ve beklemeye başladık. Dışarı çıkıp güneşlenelim düşüncesindeyiz ama hava soğuk ve üşüdük. Bir tane yağmurluk türü kaban var, sırasıyla giyip ısınmaya çalıştık.

Zamanı gelince, uçağımız Kafkas dağlarına doğru havalandı. İki saat sonra indik Mohaçkale havaalanına. Havaalanı, her zamankinden farklı olduğu izlenimini hemen hissettirdi. Askerler var. KGB'nin, havaalanında yabancıları sorguladığını bildiğimizden, sağa sola bakınmadan doğruca havalanından çıkmaya çalıştık. Havaalanının dışına çıktık. Arkadan biri seslendi. Biz taksici olduğunu düşünüp bakmadık. Çantalarımızı yere koyduk, taksiye bineceğiz ki yanıma yaklaşan kişi kimliğini gösterip KGB olduğunu söyledi ve pasaportlarımıza bakmak istedi. Kontrol rahat geçti. Vizemiz ve oturumumuz var. Bizi paylaşmak için taksicilerin birbirine girmesinin ardından Derbent'e doğru yola çıktık.

Derbent'te 15 gün kalıp gerekli işlerimizi yaptıktan sonra dönüşe niyetlendik. Deniz yolu ile Soçi'den Trabzon'a gitme düşüncesindeyiz. Dönüş yaptığımız için yanımızda epey eşya var. Gemi, fazla eşya için ek para almadığından ve biraz da değişiklik olsun diye bu yolu tercih ettik.

İgor adında bir minibüs şoförü ile anlaşmıştı arkadaşlar. Yaklaşık 24 saat sürecek bir karayolu, ardından 12 saatlik gemi yolculuğu.

Bir öğle üzeri, 9 Eylül günü başladı yolculuğumuz. Üç yılı, arkamızda bir yığın hatıra ve dostla beraber geride bırakıp uzandık Karadeniz'e doğru. Yolun bir kısmı, Çeçenistan sınırına yakın olduğu için acele edip, hava kararmadan Dağıstan'dan çıkmak niyetindeyiz. Mohaçkale ile Kizlar şehri arasındaki polis noktasında, sıkı bir kontrolden geçtik. Benim paraların arasında 1967

tarihli bir 100 dolar vardı. Onu incelerken gizli şeritin olmadığını söylediler. Gerçekten de yoktu. Burada polise elini kaptırmayagör. Adamlar, bizi dolar kaçakçılığı ile suçlamaya kalktılar. Ya bizi geri götürüp KGB'ye verecekler, onlar sorgulayacak ya da hürmet edeceğiz onlara. Bir taraftan hava kararıyordu. Yola çıkmışız, bir minibüs dolusu çantamızla... Araba kiralık... Neticede ortak dili konuşup o engeli aşarak yola devam ettik.

İki saat sonra Dağıstan'ın son şehri Koçibey'e girdik. Girişte polis noktası var ve yine kontrole çağrıldık. Polis, pasaportları istedi, baktı. Her şey normal... Pasaportları vermedi polis. Güç onda, ne yaparsın... Güç onda ve ona para lazım... Ya sabır çektim. O da hürmet edilmeyi bekledi ve yaklaşık 25 dolarımızı da o noktaya verip yola revan olduk.

Yolun bundan sonrası hem rahat hem de kontrolsüz geçti. Gece hepimiz uyumuşuz doğal olarak. Polisler İgor'dan yanındaki arkadaş uyuyor diye, 40 ruble para cezası almışlar. Sabah olduğu ve ortalık aydınlandığı zaman bir dağı, toprak yolda devam ederek aşmaya çalışıyorduk. Her taraf ağaçtı ve sonbaharın o tatlı sarılığı kısmen başlamış, manzara görülmeye değerdi. İgor, sürekli araba kullanıyordu ve yorgunluk alameti göstermiyordu henüz. Yol üstünde bir yerde durarak çay içip bir şeyler yiyerek kahvaltı yaptık ve tekrar yola devam ettik. Bir taraf yemyeşil dağlar, diğer taraf masmavi Karadeniz. Karadeniz'in kıyısına ulaşmıştık artık. Uzun zaman, sahildeki harika manzaraları seyrederek devam ettik yola. İnişli çıkışlı bir yolda ilerlediğimiz için midem alt üst oldu.

Soçi'ye girmeden önce bir kontrol noktasında şehre giriş parası verdik. Soçi, Rusya'nın sıcak deniz sahilindeki yazlık şehirlerinden birisi. Bizim Antalya'mız gibi. Devlet yöneticilerinden ileri gelenler burada dinlenirmiş. Zaten sahil dinlenme tesisleriyle, kamplarla dolu. Soçi, kelimenin tam manasıyla harika bir şehir. Şehirleşme mükemmel. Yemyeşil şehrin yanı başında masmavi

bir deniz... Yeşil ile mavinin buluşması... Rus sisteminde şehirleşmede çarpıklık göremezsiniz. Ayrıca şehir merkezlerinde evden, binadan fazla ağaç vardır. Sanki park içine yapılmış binalar. O denli çok yeşillik var.

Şehre girince doğruca limana gittik. Çantaları emanete bıraktık. O gün akşamüzeri Trabzon'a gidecek bir gemi var. Bu da iyi. Biletimizi aldıktan sonra şehir turuna çıktık. Gerçekten harika ve pırıl pırıl bir şehir. Ali Osman Bey, daha önce buradan yolculuk yaptığı için şehri biliyordu. Kısa bir geziden sonra Türklerin açtığı bir lokantaya girip karnımızı bir güzel doyurduk. Çok acıkmıştık doğrusu. 24 saattir doğru dürüst bir şey yememiştik. Lokantanın yanında Türklerin işlettiği bir de otel var. Arkadaşlar daha önce orada kalmışlar. Gemi denk geldiği için otelde konaklamak zorunda kalmadık. Yemekten sonra şehri dolaşarak vakit geçirdik. Postaneye uğrayıp evlerimize telefon ettik. Türkiye'dekiler bizi merak ediyordu doğal olarak. Postaneden sonra bir çay bahçesinde bir şeyler içip sahilde dolaştık. Bu arada bol bol fotoğraf çektik, Rusya'dan son hatıra olsun diye…

Emanete uğradık ama uğramaz olaydık. Hemen sivil polisler geldiler ve çantalarımızı kontrol edeceklerini söylediler. Koca koca yedi çanta. Bir o kadar da ufak valiz var. Hava sıcak. Çantaları oradan alıp polis kontrol noktasına taşıdık. Çantaları tek tek ve içindekileri çıkararak kontrol ettiler. "Bunu neden yapıyorsunuz?" diye sorduğumuzda, "Dağıstan'dan geliyorsunuz. Orada savaş var. Kontrol etmek zorundayız. Başka yerden gelseniz kontrol etmeyiz." dediler. Katlanacağız çaresiz. Kontrolü atlattık. Yanımızdaki Kafkas kamaları problem oldu biraz. Gemiye binerken, "Bunları hediyelik olarak aldık, deyin." dediler. Oradaki polisler de pasaportta bir problem buldu. Pasaporttaki oturumlarımız eylülün 10'unda bitiyordu. Mohaçkale'deki ilgili makam, tarihi uzatırken parafe etmemiş. 1'i 2'i yapmışlar o kadar. Bunu siz kendiniz yaptınız ve bu suçtur dediler. Sonuç: KGB

gelecek ve sizi sorgulayacak. Adamların sihirli kelimesi, "KGB". Alternatifi ise bu suçun cezasını ödemek: Yazdılar, çizdiler ve 45 dolarımıza denk gelen 1200 rubleyi aldılar ve bizi yolcu ettiler. Çantaları kontrol ettikleri için son çıkış noktasında bir problem çıkarırlarsa yardım ederiz, dediler. Kan ter içinde bu işi de atlattığımız esnada gemiye yolcuları almaya başlamışlardı.

Burada bizi başka bir problem bekliyordu. Yanımızdaki dolarları, yurt dışına çıkaramazmışız. "Ruble olarak götürebilirsiniz." dediler. Moskova'daki görevliler girişteki deklaremizi mühürlememiş, bu sebepten bu da problem oldu. Önceki polislere durumu anlattık. Onlar meseleyi çözmek yerine, akıl verdiler: "Paranızı bir başka yolcuya verin, gemide onlardan alırsınız." 1700 dolar para var. Kime güvenirsin? O arada polisler bize, bir Azeri buldular. O da bize gemiye tırlarıyla beraber binecek olan şoförleri tavsiye etti. Her ihtimale karşı, 100 doları ayakkabımın içine güzelce yerleştirip, kalanları Takviye Remzi adındaki tır şoförüne verdik ve eşyalarla boğuşarak gemiye binmek için uğraşmaya başladık. Kontrollerin hepsi bitmişti. Gemi ile kontrol yapılan yerin arasında 200 metrelik bir mesafe var. Çantaları taşımıyorlar. Orada boş duran taşıma arabaları vardı. Alelacele onlarla taşımaya başladık. Tam bitirmek üzereyken görevli geldi ve bizden arabaya taşıma parası olarak 100 ruble istedi. Gerçekten de cebimizde yoktu 100 rublemiz. Adam çantaların birini rehin aldı. Arkadaşlardan biri içeri geçip Türk yolculardan arayıp buldu gerekli olan parayı da çantayı kurtararak gemiye bindik. Bundan sonrası sahil-i selamet. Çantaları aşağıda bir yere, tırların gireceği bölümde bir köşeye, yerleştirdik. Yanımıza ufak tefek bazı eşyalar alıp kamaramıza gittik. Büyük bir gemi. Kamaramız, tam su seviyesinde. 4 kişilik, yataklı. Ayrıca banyosu da var. Ben bir duş alıp rahatlamaya çalıştım. Biraz yorgunluk attıktan sonra güverteye çıkıp dolaştık. Tırlar bir türlü gelmiyor ve stres başlıyordu bizde. Paralarımızı emanet ettiğimiz şoför dönüp gitse ne

yapabilirdik. Uzun bir zaman bekledikten sonra yorgunluk bastı ve uyumaya gittik. Uyandığımızda saat gece yarısını gösteriyordu. Ali Osman gidip şoförleri buldu ve parayı aldı, şoförlere de bir çorba parası ikram ederek.

Şükür hepsi bitti. Artık vatana dönüyorduk. Bu duygu, insana büyük bir rahatlık hissi veriyordu. Öğleye doğru Trabzon, ufukta görünmeye başladı. Şehre yaklaştıkça, iki şehri kıyaslamaya çalıştım. Üst üste binmiş binalarıyla, Trabzon'da şehirleşmenin ne kadar çarpık olduğu hemen belli oluyordu. İki şehir, kıyas kabul etmeyecek kadar birbirinden farklı. Ama Trabzon bizim vatanımızın bir parçası ve onu asla başka bir şeyle değişmeyiz.

Trabzon limanında, gümrük işlemlerinden sonra doğruca otogara gittik. Biletlerimizi aldık. İbrahim Baydar, erken bir vakte aldığı için hemen yola çıktı İzmir'e doğru. Biz çarşıya gidip Trabzon'u dolaştık. İlk gördüğüm döviz büfesine gidip 1967 tarihli 100 doları bozdurmak istedim. Ali Osman, "Dur bir de burada uğraşmayalım." dedi ama problem olmadan parayı bozdurdum ve "İşte bu Türkiye farkı." dedim Ali Osman'a. 26 Ağustos'ta çıktığımız Türkiye'ye 11 Eylül'de giriş yaptık. Bütün yorgunlukların, streslerin ardından üç yıl kaldığım Dağıstan'la ilgili olarak bu kesin dönüş yolculuğu güzel bir macera ve tecrübe kaldı geriye.

BENGÜ TAŞLARA YAZILAN

Güneş Tanrı Dağlarına vurduğunda
Hava su ve toprak şahittir ki bizlere
Çoktan yatağımızdan doğrulmuş
Secde etmenin engin huzurunda sarılmıştık kitaba
"Bismillah her hayrın başıdır
Biz dahi onunla başlarız…"

Güneşin insanı kararttığı
Güneşin göründüğü ama havanın dondurduğu
Güneşin batmayıp gecenin beyaz olduğu
Topraklarda şahittir ki melekler
Uzatmıştık ellerimizi lale bahçelerine

Güneş her gün düşerken üstümüze
Yepyeni bir anlamdı başlayan gün
Dualar kavi yürekler azimli
Ve bakirdi Asya Afrika Amerika
Bakirdi insanların gün görmemiş sinesi

Nasıl ki Peygamberimiz'in dostları
Deve sırtında aşıp gittilerse
Maveraünnehr'e Afrika'ya İstanbul'a
Hindistan'a Yemen'e Şam'a

Başlamıştı yepyeni bir hicret
Pekin'e Tokyo'ya Kenya'ya Tanzanya'ya
Kutlu olsun hicretiniz
Kutlu olsun cihadınız

Eviniz aileniz çocuğunuz
Allah'a verilmiş en güzel emanettir
Ağlamayacaktır ardınızdan hiç kimse
Duaları kutlu uğraşınız içindir
Böyle bilesiniz kardeşlerim

Kapısını çaldığınız her insana
Misafir olabilir ortaya koyarsınız kalbinizi
Rabbinizden size gelenleri
Gözyaşıyla edilmiş dualı selamları
Kim durabilir ki bunun karşısında
Taşları eriten gözyaşına
Hangi kalp dayanabilir ki
Yazılacaktır bir gün bunlar
En yüksekteki bengü taşlara kardeşlerim

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ERBİL'DEN BAHÇESARAY'A

ERBİL NE YANA DÜŞER USTA?

Rus sisteminin damgasını bastığı birbirinden pek farkı olmayan Türk Cumhuriyetleri'nde bulundum veya gezdim. Bu ülkelerin dışında, Kuzey Irak'a gitmeye niyetlenmem bile bana ayrı bir heyecan verdi. Öncelikle niyetimiz Gaziantep'ten Suriye'ye geçmekti ama vize engeli ile karşılaşınca, rotayı Erbil'e çevirmek zorunda kaldım. Kışın karlı buzlu yollarının az da olsa çözüldüğü bir günde, Ilgaz dağlarını aşarak Ankara'ya, ardından Gaziantep'e gittim. Takvim şubatın ilk haftalarını gösteriyordu.

Günün ilk ışıkları yeryüzüne düşerken, Güneydoğu'nun Paris'i denen Gaziantep garajında dostum Salih Bey'le kucaklaştık. Özlem, insanları birbirine daha bir yakınlaştırıyordu. O gün şehri turladık. Tanıdıklara uğradık.

Akşam yemeği bol acılı geçti. Çorba dahi acılı... Alışık olmadığımdan, terleye terleye bitirdim yemeği. Ardından tatlı ile damak zevki yaşayıp yemeği tamamladık. Gece 23.00'te otobüsle Silopi'ye gidecektik. Bölgeyi tanımadığımdan, gece yolculuğu beni tedirgin ediyordu ama arkadaşım bana rahatlatıcı bilgiler veriyordu. Gece yarısı Gaziantep'ten bindiğimiz otobüs Cizre'ye varınca gözlerimi açtım. Sabahın alaca karanlığı... Nehre yansıyan yarı aydınlık, sabahın kızıl yakamozları ve şehrin karanlıktan sıyrılan silüeti oldukça çarpıcı. Su, manzarayı nasıl da değiştiriveriyordu. Cizre'den sonraki yer olan Silopi, son durağımız. Günün ilk saatleri... Burada kar, buz ve dahi soğuk yok. Koştura koştura sabah namazını kılmak için bir camiye gittik.

Silopi küçük ve hareketli bir ilçe. Yıllardır yaşanan terör ve boşalan köyler nedeniyle il ve ilçe nüfusları epeyce artmış. Garajın yanındaki küçük bir bürodan Irak dinarı aldık. İlçe merkezinden, Habur sınır kapısına gitmek için bir taksiyle anlaşıp yola çıktık. Sınıra yaklaşınca, kilometrelerce süren tanker kuyruğu ile karşılaştık. Kuzey Irak'tan petrol getirip Türkiye'de satan ve bu yolla para kazanan insanlarımızın oluşturduğu bir kuyruk bu. Sınıra vardık. Düz bir alan. Sabahın acı rüzgârı esmeye başladı. Karnımız da aç. Etrafta alışveriş yapacak bir yer de yok. Bizden ve bir iki tane askerden başka kimse görülmüyor etrafta. Gümrük memurları henüz teşrif etmediği için giriş çıkış da yapılmıyordu. Sınır, bir köprü… Köprünün karşı tarafı Irak, bu tarafı Türkiye. Köprüyü yaya olarak geçmeye izin verilmiyor. Kamyon şoförlerinin yanında geçmek de yasak. Tek çıkar yol, ticari taksilerle geçmek. Hatta her ticari taksinin geçmesine de izin yok. Özel taksiyle geçmek için şoförle soyadı benzerliği şartı var. 300 metrelik yol için 10 milyon, hatta 15 milyon isteyen taksiciler de var. Bir taraftan umutla taksi gelmesini bekledik, diğer taraftan da geçişlerin başlamasını ve hızlanmasını. Hava soğuk. Çantamdaki radyoyu çıkarıp dinlemeye çalıştım ama o da doğru düzgün çekmedi.

Sabah dokuzdan neredeyse on bire kadar bekledik ve sonunda bir taksiciyle anlaştık. Şoförden başka dört yolcu var. Silopi'den bir vatandaşımız, alışveriş yapmak için gidiyordu. Türkiye'den seccade götürüp orada satarak oradan da çay, şeker gibi gıda maddeleri alıp geliyor ve Türkiye'de satıyormuş. Dördüncü yolcu Abdullah, Erbilli bir Irak vatandaşı. Almanya'da çalışıyormuş. Ankara'ya uçakla gelmiş. Yolculuğun kalan kısmını karayolu ile yapıyordu. "Allah her işi asan eder." derler ya, bizim de Abdullah'la karşılaşmamız Allah'ın bir lûtfuydu.

Adım adım ilerleyerek pasaport işlemlerini tamamladık. Neticede işlemler tamamlandı da meşhur köprünün karşı tarafına

vasıl olduk ve Irak toprağına kadem bastık. Kuzey Irak tarafında işlemler çok çabuk tamamlandı. Bulduğumuz küçük bir mescitte öğle namazını eda ettik.

Abdullah, kendisini almaya geleceklerini söylemiş, gelirlerse beraber gideriz, demişti. Gelen olmamış ama Abdullah bir taksiciyle anlaşmıştı. Bize anlaştığı fiyatın yarısını vermemizi teklif etti. Biz bu teklifi kabul ettik ve Erbil'e doğru yola koyulduk. Zaten gideceğimiz yeri bilmiyoruz, bu durumda Abdullah cana minnetti.

Erbil Işık Koleji'ne gidiyorduk. Okula ulaşmamız için yaklaşık 400 km'lik bir yol vardı. Erbil'de hem koleji ziyaret edeceğiz hem de şehri dolaşacağız. Arkadaşım Salih Bey'in bu okulda görev alma durumu var. Kendisine yapılan teklifi görüşmek için gidiyordu oraya. Zaho, sınıra çok yakın bir şehirdi. Oraya uğramadan geçip gittik. Zaho, Amerikan askeri birliği Çekiç Güç'le beraber, ismi sıkça zikredilen bir yerdi. Çevreyi seyrede seyrede devam ediyorduk. Irak, bizim İç Anadolu'nun bazı şehirleri gibi bozkır alanları hayli fazla olan bir yer. Geniş ve kalabalık olan ana yoldan ayrılıp, dağlara doğru yöneldik. Sonradan öğrendiğimize göre ana yol ileride Saddam'ın bölgesinden geçiyormuş ve Saddam bu yollardan Erbil'e geçiş izni vermiyormuş. Zaho'dan sonra Dahok adındaki şehre vardık. Şoförümüz arabayı şehrin girişinde oldukça büyük ve lüks bir süpermarketin önüne çekti. İki katlı markette hemen her şey var. Gıda malzemelerinin büyük çoğunluğu Türk malı. Buradan yiyecek bir şeyler aldık. Aldığımız çıtır çıtır pide oldukça lezzetliydi. Bu güzel marketin, Türkiyeli bir girişimci tarafından açıldığını öğrendik sonradan. Türk yatırımcıların el atmadığı yer yok neredeyse. Dahok küçük görünse de cıvıl cıvıl, hareketli bir şehir. Üniversiteleri, elektronik mağazaları, hareketli çarşısı ile dikkat çekiyor. Bu şehir Kuzey Irak'ta, hatta Irak genelinde ticari bir merkez olma özelliğine sahipmiş. Yol üstünde yemek molası verdik. Yemekler Türk yemeklerine

benziyordu. Bir yemek çeşidi söyledik, yanında üç beş çeşit garnitür geldi. Kuru fasulye, zeytin, salata, pilav vs. Minicik minicik zeytinler var. Genelde yemekler et üzerine. Yolculuk beni sarstığından pek bir şey yiyemedim. Bahçenin bir tarafında abdest alma yeri vardı ve seccade hazır bekliyordu. Bu, insana huzur veren bir durumdu. Uydu anten vasıtasıyla, Türk kanalları seyredilebiliyordu. Bu bölgedeki halkın büyük bir kısmı Türkmen'di ve Türkiye Türkçesine çok yakın bir Türkçe ile konuşuyorlardı. Hatta yazı dilleri İstanbul Türkçesinin aynısıydı.

Yolculuğumuz dağları aşarak devam etti. Bu yol Saddam'ın olağanüstü durumlar için hazırlattığı askerî yolmuş. Hava karardı ama yol bitmedi. İşin bir başka yönü, gideceğimiz yeri bilmiyorduk. Bildiğimiz tek şey, okulun adı. Adresi ve telefonu yok. "Siz dert etmeyin, okulu buluruz. Bulmasak da sizi evimde misafir ederim." diyordu Abdullah. Böyle insanlara can kurban…

Neticede Erbil'e girdik. İlk durak Abdullah'ın evi. Çocukları ve eşi, sevinçle karşıladı Abdullah'ı. Aynı sokakta oturan ve öğretmen olan bir komşusunun yanına gittik Abdullah'la. Türkmen Partisi'nde de görevli olan bu zat, okulun yerini biliyormuş.

Beş dakika sonra Erbil gibi Türkiye'den oldukça uzak bir şehirdeki arkadaşlarımızın kapısını tıklatıp kıymetli vakitlerine misafir olduk. Abdullah okulun kapısına kadar bize eşlik etti ve emaneti yerine teslim etmiş olmanın huzuru içinde evine döndü. Hiç beklemedikleri anda karşılarına çıkan misafirler, doğrusu ev sahiplerini bir hayli memnun etti. Her branştan öğretmen var ve bir iki gün içinde ikinci dönemi açmak için yoğun bir çalışma içindeler.

Biz oraya vardığımızda okulun pansiyonunda toplantı yapılıyormuş. Geceyi orada geçirdik. Uydu anteni sayesinde Türkiye'den haberleri izledik. Sabah uyandığımız zaman, gerçekten kupkuru denebilecek bir şehirle karşılaştık. Genelde tek katlı

bahçeli evlerden oluşan şehirde, pek fazla yeşillik yoktu. Kahvaltıdan sonra okulu dolaştık. Öğretmenler kendi işleriyle meşguldü. Biz, bir taksiye binip kız kolejini görmeye gittik. Kız koleji, başka bir lisesinin içinde eğitim yapıyordu, ayrı bir binası yoktu. Okulun bir kısmı ayrılmıştı onlar için.

Öğleye doğru Mevlüt Bey, bizi alıp şehir turuna çıkardı. Toz duman karışık bir rüzgâr esiyordu Erbil'de. Sık sık yaşanan bir durummuş. Şehrin merkezine doğru giderken, önünde "Sibel Can Otobüsü" yazan bir belediye otobüsü gördüm. Türk sanatçılarının, burada da etkili olduğunu gösteren açık bir delildi bu… Şehrin merkezine varınca taksiden indik. İlk durağımız Türkmen kasetleri satan bir dükkân oldu. Buradan iki türkü kasedi aldım. Kasetlerden birini Abdurrahman Kızılay'a ait. Kasetteki türkülerin birçoğuna aşinayız.

Sonra İstanbul ve Kayseri'dekileri andıran kapalı çarşıyı ve Erbil pazarını dolaştık. Pazarda satılanlar daha çok giyim üzerine. Eski halılar, gelinlikler, kumaşlar, battaniyeler... Ne ararsan var. Türk malları burada da hemen göze çarpıyordu ama henüz yeterli seviyede değildi. Kapalı çarşı, bölge halkının giyim kültürünü yansıtıyordu. Erkeklerin giydiği, Adana şalvarına benzeyen şalvarlar oldukça fazlaydı. Ütü ve kuru temizleme yapan dükkânlarda, şalvar ütülendiğine şahit oldum. Kapalı çarşıdan, o günün sevgilliler günü de olması sebebiyle, Erbil hatırası hediyeler aldım. Küçük bir örme çanta ve kaval da vardı satın aldıklarım arasında. Kapalı çarşı iç içe girmiş, düzenli ve temiz bir çarşı ama diğer yerler için aynı şeyi söylemek mümkün değildi. Çarşıda, özellikle de cadde üzerinde şerbet ve meyve suyu satan bir hayli dükkân vardı. İstediğiniz meyveyi, anında saf meyve suyuna dönüştürüp size servis yapıyorlardı. Bir dinara içilen bu meyve sularından, muz suyu benim çok hoşuma gitti.

Bir antika dükkânına uğradık ama fiyatlar çok pahalı geldi. Çarşıda dolaşırken büyük yazılarla internet yazan bir ofis

görünce, heyecanla oraya girdiysek de internetin esamisinin olmadığını anladık. Sadece şehrin merkezî postanesinde varmış, orada da internetin saati 17 dolarmış.

İnsanların sürekli girip çıktığı camide öğle namazını kıldık. Rüzgâr ve toz nedeniyle çıkmayı düşünmediğimiz kaleye çıkmaya karar verdik. Erbil Kalesi, şehrin ortasındaki konumuyla, tıpkı Konya'daki Alaattin Tepesi'ni andırıyordu. Zaten şehrin yolları kale etrafında genişleyen halkalar şeklindeydi. Erbil Kalesi'nin içinde bir mahalle de mevcut. Daha önceleri Türkmenlerin oturduğu bu mahalle, Talabani'nin bölgedeki hâkimiyetinden sonra Kürtlerin baskısı sebebiyle boşaltılmış.

YÖK eski Başkanı İhsan Doğramacı'nın ailesinin bu kale içinde evinin bulunduğunu ve M. Ali Erbil'in bu şehirden olduğunu öğrendik. Reha Muhtar ise Kerkük'lü imiş. Kaleyi turlayıp çarşıya indikten sonra bir iki kitapçıya Türkmence eser bulma umuduyla uğradık ama bulamadık. Oradan bir taksiye binip oldukça büyük bir lokantaya gittik. Şiş, ciğer ve kavurma siparişi verdik. Yemeğin yanında yine istemediğimiz halde birçok yemek geldi. Karnımızı bir güzel doyurduk.

Misafirin karnı doyunca, gözü yolda olurmuş derler. Salih Bey gerekli görüşmelerini yaptı. Şehri de gezdiğimiz için artık dönmeye karar verdik. Sınırda damga vurulan sarı kâğıtların dönüşte lazım olacağı söylendi ama bizde yoktu. Şoför bize vermemişti. Çıkışta bu durum sıkıntı olacaktı. Okul idaresi bize resmi evraklar hazırlayacaktı ve sınıra o kağıtlarla gidecektik. Bu resmî evrak pazar günü hazırlanamadığı için pazartesiye kaldı ve dönüşümüz bir gün gecikti.

Artık şehri öğrenmiştik. Taksicilere derdimizi anlatabiliyorduk. Öncelikle Türkçe ve İngilizce öğretilen dil merkezine gittik, orada görev yapanlarla tanıştık, oturduk çaylarını içtik. İngilizceye çok büyük rağbet olduğunu söylediler. Sonra şehir merkezinde

dolaştık biraz. Salih Bey, Türkiye'yi aradı. Burada telefon etmek büyük bir sıkıntı… Bağlanmak zor, bağlanınca da konuşmak… Salih Bey, sesin iyi gitmediğini ve derdini bile anlatamadığını söyledi. Durum böyle olunca ben aramadım. Salih Bey, telefonla uğraşırken ben ayakkabımı boyattım. Şehirde araba markaları oldukça sınırlı: Toyota, Passat, Lada Jiguli... Ambargo nedeniyle dış dünyadan yeni model arabalar gelemiyormuş. Lada Jiguliler'i görünce "bineceğim" diye tutturdum. Kazakistan'da o marka arabam vardı. Türkiye ambargoyu kaldırıp Irak'a sadece araba satsa, bir servet kazanır. Arabalar dökülüyor. Bir ticari taksiye binmiştik, biraz sonra bozuldu. Biz taksiden inip başka bir araba beklemeye başladık. Neyse adam çabucak tamir etti de yine aynı taksiyle devam ettik. Kuzey Irak, Türkiye'ye göre oldukça ucuzdu. Bilhassa petrol. Bir iki dolara taksinin deposu doluyordu.

O geceyi de Erbil Işık Koleji'nde geçirdik. Akşamdan bizim için bir taksi ayarladılar. Sabah namaza uyandığımız zaman taksi de gelmişti. Vazifemizi ifa ettikten sonra oradaki arkadaşlara veda edip okuldan ayrıldık. Okulun bekçisinde G–3 piyade silahı vardı. Saddam'ın ordusundan satın almış. Zamanında uzun yıllar, Irak ordusunda vazife yapmış. Şimdi okulu bekliyordu. Kapıda silahlı çektirdiğimiz resimler çıkmadı maalesef.

Alaca karanlıkta başladı yolculuğumuz. Midemden biraz rahatsızlandığım için yol üstünde mola verdik. Dönüşte yol üstündeki Dahok'a uğramadan geçtik. Sınıra yaklaştıkça Türk tankerleri sıklaştı. Doğruca İbrahim Halil Sınır Kapısı'na gittik. Evvela sınırı geçecek bir taksi ayarlamalıydık.

Derdimizi Iraklı polislere anlatmaya çalıştık. Siz işlerinizi tamamlayın, biz sizi bir taksiye bindiririz, dediler. Elimizde sarı kâğıtlardan yok. Bunu halletmemiz için bizi geri gönderdiler. O esnada bizi Erbil'e götüren taksiciye rastladık. Bize yardım etti ve kısa sürede işlemlerimizi tamamladı sağolsun. Az bir ceza ile bu engeli de aştık.

Iraklı polisler bizi, sıradaki taksiye bindirdiler. Adamlar polislerin yanında razı gözükseler de az ilerleyince bizi karşı tarafa geçiremeyeceklerini söylediler. Neticede 300 metre sonra o taksiden inip bir ticari taksiye bindik. Sınırda çok sıra vardı. Uzunca bir vakit beklemek gerekiyordu. Sıra tam bize gelmişti ki öğle paydosu verildi. Bir tarafı Türkiye diğer tarafı Irak olan köprüde sıkışıp kaldık.

Öğle namazı vakti girince mescite gitmek için Türk askerlerinden izin istedim. Bulunduğumuz yolu gösterdi ve "Burada kıl." dedi. 1.5- 2 saat köprüde ya sabır çekerek bekledik. Görevliler, sanki bize çok büyük bir lütufta bulunuyorlarmış gibi bir eda içerisinde yapıyorlardı pasaport işlemlerini. Elle kontrolden sonra çıkışta bir de makineden geçti çantalar. Hepsine sabredip Silopi tarafına geçince üzerimizden ağır bir yük kalkmışçasına rahatladık. Vatana yeniden kavuşmanın sevinciydi bu. Bu kısa gezimizde giriş çıkış sıkıntıları dışında her şey güzeldi. İkindi vakti bindiğimiz otobüs, Ankara istikametine yola çıktı, geride tatlı hatıralar bırakarak...

TAŞIN AĞLADIĞI ÜLKE: AĞLAYAN ÇEŞME'DEN AĞLAYAN KIRIM'A

"Biz Kırım'dan çıkarken
Kar yağmadı kan aktı
Anam babam kız kardeşlerim
Gözleri dolu yaş kaldı."

Akşam ince ince indi Gökgöz yamaçlarına... Her gün olduğu gibi... Telâşsız, sakin ve geniş bir zaman içinde... Önce sıcaklığını kaybetti güneş, ardından ışıltısını… Sararan rengiyle ince ince hüznü dokudu sonra.

Sabah, yağmurun sesiyle uyanmıştım Gökgöz ufuklarına. Bahçesaray yakınlarındaki bu köydeki dinlenme tesislerine, sabaha karşı gelmiştik, Kırım'da sabahı karşılamaya azimli 21 yürek…

İstanbul- Simferepol (Ak Mescit) arası yolculuğumuz 23.06'da başladı, yaklaşık 1 saat gecikmeli olarak. İstanbul'un dağdağasından sonra bizi Akmescit'te karşılayan iki şey vardı. Bir hafta boyunca bize rehberlik edecek, kalbinde ağırlayacak olan Hüseyin Bey ve yaz ortasında serin bir hava. Doğrusunu söylemek gerekirse havaalanı yetkilileri gayet hızlı işlem yapıyordu ve Rus sistemi içinde bu hız iyiydi. Çantalarımızı açıp bakmadılar bile.

Havaalanı ile dinlenme tesisimiz arası 80 km. Yorgun argın mekânımıza rehberimiz eşliğinde vasıl olup yataklara kendimizi bıraktık saat 04.20 civarında. Sabah kahvaltısı, çevre dolaşması derken hemen yakınımızdaki Gökgöz köyüne uzandık. Durağımız,

tarihî bir cami. Kapısı kilitli. Yalnız cuma namazında ve Ramazan ayında açık oluyormuş. Cami görevlisinin evi, hemen caminin karşısında. Evden anahtarı alıp açtık ama abdest alacak yer yok. Bize evlerinin kapılarını açtı, anahtarı verenler. Bahçedeki çeşmeden abdest alıp camide namazımızı kıldık. Caminin içinde Kırım Tatarcasıyla yazılmış Şifalı Dualar ve Mevlid-i Şerif kitabı vardı. Caminin duvarlarında, caminin dört bir tarafını bir kuşak gibi saracak şekilde, Fetih Sûresi'nden âyetler yazılı. Osmanlı döneminden kalma bir cami olduğunu söylediler.

Bu arada bize rehberlik eden arkadaşa, "Buradaki Kırım Tatarlar'ı Cengiz Dağcı'yı biliyor mu?" diye sordum. "Şüphesiz ki…" diye cevap verdi. Türkiye Türkçesiyle yazılı kitaplarını okuduklarını ama çok fazla anlayamadıklarını söyledi. Bu mekânları dolaştıkça yanı başımda, karşımda, kalbimde Cengiz Dağcı vardı sanki... Bu, ayrı bir heyecan veriyordu bana.

Gökgöz'den ayrılınca, dağın doruğuna gitmek istedik. Havanın net olduğu zamanlarda Türkiye görünüyor, dedi rehberimiz. Yol üstünde polisler var. Bir olay olmuş galiba, yukarıya çıkmamıza izin vermediler. Şoför, "Onun derdi 10 grivni." Dedi ama 10 grivni (Ukrayna para birimi) teklif etse de yine geçemedik ve geriye döndük.

Akşamüzeri bir misafirimiz vardı. Buradaki Türk lisesinin müdürü... Kırım Tatarlarından Mehmet Bey, okulun açılışını ve Kırımlıların acı macerasını özetledi bizlere. Kırım'dan Özbekistan'a, Özbekistan'dan Kırım'a savruluşlarının macerasını, Kırım'a, Tatarların yeniden dönüşlerini ve çektikleri çileleri...

Sabah alelacele kalkıp otobüse gittim. Bütün arkadaşlar orada. Gecemizi süsleyen, kalplerimizi doyuran Mehmet Bey, karnımızı doyurmak için okulda bizi bekliyordu. Yola çıktık. Uzaktan ilk önce kilise binası sandığımız yer, meğerse okulun idare binasıymış. Zaten burada kilise olmasına şaşırmıştım. Bina, daha

önceleri bir Rus generalin köşküymüş. Adam, kilise mimarisi tarzında yaptırmış.

Okulda Mehmet Bey'le görüşüp kahvaltı yaptık ve ardından Bahçesaray'a doğru yola çıktık. Bahçesaray, Kırım Hanlığı'nın başkenti olmuş uzun yıllar. Doğruca Hansaray'a gittik. Bizim Topkapı Sarayı gibi, şimdi müzeye dönüştürülmüş turistik bir mekân, Hansaray.

Hanın bahçesinde, hanlık dönemini yansıtan kıyafetler vardı. Bu kıyafetleri, ücret ödeyerek giyip fotoğraf çektirdik. Yerlilerden de çektirenler vardı. Kızlar, hatta küçücük bir kız çocuğu... Arkadaşlardan onlarla beraber fotoğraf çektirenler oldu.

Fotoğraf faslından sonra orada görevli bir rehber eşliğinde sarayı gezdik. Sarayın odaları müzeye dönüştürülmüştü. Silahtan paralara, kitaplardan giyime kadar birçok eşya odalarda sergileniyordu. Ağlayan Çeşme özel bir ilgi uyandırdı bende. Kırım hanlarından birisi, Dilara Bike isminde bir kıza âşık olmuş. Milliyeti bugün bilinmeyen çok güzel bir kızmış. Evlenmişler ama kısa bir süre sonra kız ölmüş. Mimarlardan, çok sevdiği hanımına aşkını ifade edecek özel bir şey istemiş han. Ağlayan bir taş istemiş daha doğrusu. Yaklaşık iki metre yüksekliğinde, mermerden bir çeşme yapmış Mimar Ömer. Lotus çiçeğinin simgesi bir motifin içinden su akmış, damla damla. O gözyaşının simgesiymiş. Suyun damladığı yerin sağından ve solundan da sular damlıyormuş. İkiye ayrılan su daha sonra tekrar tek yere toplanıyor, oradan da ikiye ayrılıyor ve bu üç defa tekrarlanıyormuş. En sonunda düz bir yerde toplanan su, orada iç içe geçmiş çizgilerden oluşan halkalar içinde sonsuzluğa kavuşuyormuş. Aşkın sürekli akan gözyaşını ifade etmesi bakımından, çok güzel bir mimari eser, Ağlayan Çeşme. Çeşme önce mezarın başına yapılmış ama daha sonra bir Rus kraliçesi sarayın içine taşıtmış. Suyun ilk damladığı lotus simgesinin üstünde gül koyacak bir yer vardı. Puşkin oraya iki gül koymuş ve bu alışkanlık hâline gelmiş. İki âşığın simgesi iki gül.

Puşkin buraya gelip bu çeşmeyi görmüş ve bu güzel hikâyeyi şiirlerinde işlemiş. Ayrıca şiirlerinde, Bahçesaray'ın ismi de geçmiş. Bu iki sebepten Ruslar Bahçesaray ismini değiştirmemiş ve Ağlayan Çeşme'ye dokunmamış. Sonraki nesiller, Puşkin'in bu şiirlerinde geçen yerleri anlamakta zorlanmasınlar diye. İşte sanata ve sanatçıya duyulan saygı budur, dedim. Akmescit (Simferepol) Akyar (Sivastopol) gibi şehirlerin ismi değiştirilmiş ama Bahçesaray aynı kalmış.

Sarayı dolaşma faslına devam ederken, bahçede iki tane tavus kuşu gördük. İsimleri Kerim ve Kâzım imiş. Kuşlarla fotoğraf çektirenlerden para aldı sahibi. Arkadaşlarımızdan Kerim Bey, Kerim ile Kâzım'ın arasına oturup fotoğraf çektirdi.

Saray bahçesindeki camiye de uğrayıp, cami bahçesindeki han mezarlığında dua ettik. Daha sonra Ordu-Ünyeli olan imam, camiyi açtı bize. Müze alanı içinde kaldığı için sabah ve yatsı namazlarında kapalıymış cami. Kırım'da bir zamanlar 1710 cami varmış. Ruslar, on cami bırakmışlar, diğerlerini yerle bir etmişler. Henüz öğle namazı vakti girmediği için namaz kılmadan camiden ayrılıp, kısa bir Bahçesaray turundan sonra Simferepol'e (Akmescit) gittik.

Şehir merkezinde gruplara ayrılıp dolaşmaya başladık. İlk önce dolar bozdurup Ukrayna parası (grivni) aldık. Pazarda kısa bir tur yaptık. Tatar müziğinden hatıra kalsın diye bir kaset aldım.

Pazarı turladıktan sonra şehirdeki tek camiye gittik. Caminin hemen yakınlarında iki tane kilise vardı. Görkemli yapılar hem de. Sabah ve akşam, kilisenin bahçesinde ücretsiz çay ikram ediliyormuş. Namazdan sonra kiliseye de gidelim dedik ama unuttuk nedense. Kebir Cami, Türkiye'de her ile bir cami kampanyasında toplanan paralarla inşa edilmiş. Minare normale göre kısa. Çevredeki kiliselerin çan kulesini geçmesin düşüncesiyle böyle yapılmış. İnce bir düşünce örneği. Öğle namazının

ardından camide hem dinlendik, hem de oyalandık. Vakit tamam olunca ikindi ezanı okundu. Cemaatte küçük çocuklar da vardı. İkindi namazının ardından şehir postanesine uğradık. Bizdeki gibi telefon kartları varmış. Onlardan aldık dört arkadaş ama üç tanesi problemli çıktı. Uluslararası aramaya açık değilmiş. Geriye de almıyor satan görevli. Elimizde kaldı. Kabinlerden Türkiye'ye telefon açtık. Sistem de orijinal. Belirli bir miktar para verdik peşin. Söylenilen kabine geçtik. Paramız ne kadara yetiyorsa o kadar konuştuk. Dakika hesabı. Konuşma süreniz hesaplanıyor ve önceden ödediğiniz paranız artarsa size iade ediliyor.

Postane faslından sonra akşam yemeği için bir Tatar lokantasına takıldık. Saat 18.30. Akşam yemeği de sayılmaz pek. Çorba, Özbek pilavı, mantı, salata, çay... Karnımızı doyurduktan sonra, spor var dedi ev sahibi dostlarımız. Bir parka girdik. Yüzme havuzu parkın öbür tarafında dediler. Gittik, gittik, park bitmiyordu. Parkın bir yerinde, özgürlük ateşi yanıyordu. Parkın içinde bir de göl vardı. Park içinde dolaşmak için kiralık eşek, at ve fayton da mevcuttu. At gerçekten attı, boylu poslu, gösterişli...

Anadolu'nun küçük ilçelerinin yerleşim alanı kadar geniş olan parktan, çıkabildik sonunda. Zaten her yer yeşil. Uzun bir yürüyüşten sonra havuza vasıl olduk. Bizden başka kimse yok. Yaklaşık bir saat havuzda yüzdük. Havuzdan çıktığımızda fena halde acıkmıştık ve akşam da olmuştu. Konakladığımız dinlenme tesislerinin yolunu tuttuk.

Yağmurla iç içe bir şehir: Yalta

Bugünkü planımız Yalta'yı gezmekti. Kırım'ın sahil şehirlerinden birisi. Uzun bir yol var önümüzde. Yola çıktık bir müddet sonra arabamız su kaynattı. Şoför arabanın devam edemeyeceğini söyledi. Biz başka araba araştırmaya başladık. Derken bir dolmuş geldi. Grubumuzun yarısını alabildi ve ben ilk grupla yola devam ettim. Dağlar arasında sürüp gidiyordu yolculuk.

Cengiz Dağcı'nın Aluşta'sı, Ayı Dağı, Değirmenköy'ü yolumuzun üstündeydi. Yalta'ya, Antalya diyorlarmış bu civarda. Gerçekten güzel bir yerdi. Yalta'ya girince otogarda indik ve Yalta camisine gittik. Birkaç kişiye sorup camiyi bulduk ama kapalı. Caminin duvarında şunlar yazılıydı: "Bu binada 1904 –1910 yılları arasında Gaspıralı İsmail öğretmenlik yaptı." Bu bina daha önce mektepmiş. Burada diğer grubu bekledik. Onlar gelince Yalta sokaklarını adımlamaya başladık. Yayalar için çok güzel yürüyüş yolları vardı.

Derken bardaktan boşanırcasına bir yağmur başladı. Bu arada rehberimiz küçük bir otobüs kiralamış ve diğer arkadaşlar orada bizi bekliyormuş. Bir köprü altında kısa bir mola verdik. Epey kalabalıktı. Gitar çalıp şarkı söyleyenler bile vardı o hengâmede. Hoş o hengâme şehre alışık olmayan bizim içindi. Köprü altından çıkıp koşarak sağa dönüp otobüse bindik. Hepimiz oradaydık ama bir kişi kayıptı. En son köprü altındaydı. Geri dönüp baktık; orada da yoktu. Köprü altından çıkmış ama sağa dönmediği için ileriye koşmuş. Biz arkadaşı ararken dindi ve güneş açtı. Yağmurda ıslandığımızla kaldık yani.

Yalta'dan, Livadiya Sarayı'na doğru yola çıktık ama şoför yolları bilmiyordu. Yolları deneye deneye, sonunda sarayı bulduk. Bu saray Rus Çarlığı ve Komünist Partisi başkanlarının yazlık sarayı imiş. 1945 yılında ABD, İngiltere ve Rusya'nın dünyayı paylaştıkları Yalta Konferansı burada gerçekleştirilmiş. Saray, bu konferansa göre tasarlanmış neredeyse. Toplantı yapılan masa, yemek yenilen oda, çalışma odaları vs.. Gayet ferah ve geniş bir saraydı. Topkapı Sarayı gibi bir yamaca yapılmıştı. Önünde masmavi sularıyla Karadeniz ve Karadeniz'i selamlayan yemyeşil dağlar vardı.

Livadiya Sarayı'nın ardından, Kırlangıç yuvasını aramaya başladık. Girip çıkmadığımız yer kalmadı. Şoför hep yanlış yollara girdi ama arayan bulurmuş. Biz de bulduk nitekim.

Burasının hikâyesi şöyle kısaca: Ali Baba adında bir Türk, haramilik yapmaktadır. Burada Arzu adında bir kıza âşık olur ve

onunla birlikte Türkiye'ye giderler. Bir zaman sonra Arzu, bebeği ile birlikte geri döner Karadeniz'i yüzerek. Tam kıyıya yaklaşınca denizkızına dönüşür. Karaya çıkar ama denizkızı olduğu için uzun süre yaşamaz. Arzu kızın anısına, kayalıkların üstüne bir kule yapılır. Bizdeki Kız Kulesi'ne benziyor. Kırlangıç yuvası, yola epey uzak, yakınına araba da gitmiyordu. Uzaktan fotoğraf çektirip oradan da ayrılıyoruz.

Artık dönme vakti gelmişti. Kırım'ın güneyini, sahil şeridini baştanbaşa geçip akşam olmadan mekânımıza ulaştık. Akşamın sürprizi, tadı damağımızda kalan ocakbaşı şiş kebabıydı.

Eski Kırım'da ezanlar

Yalta gibi turistik beldelerden sonra gezimizin yönünü, Konya gibi münzevi bir yöne, Eski Kırım'a çevirdik. Eski Kırım denilen bölge dağlarla iç içe ve yemyeşildi. Bölgede bereketli topraklar ve bu topraklara gelip vatanına yerleşmeye çalışan Kırımlılar vardı.

Günlerden cuma. Namaz vaktine az bir süre kala, Eski Kırım'daki camideydik. 1314 yılında Altın Orda Devleti zamanında yapılmış bir cami. 1992 yılında cami yeniden ibadete açılmış. Caminin arka tarafında bir de medrese varmış ama artık harabe durumda.

Namazdan sonra cemaat dağıldı yavaş yavaş. İmam bahçede bize bilgi verdi cami hakkında. Sonra oturup tanıştık. İmamın adı Server'miş. Annesi Kırım Tatarı, babası Rus'muş. Ablası Yahova şahitlerine katılmış. Özbekistan'da, annesinin sürüldüğü yerde doğmuş ve yakın zamanlarda Müslüman olmuş. İslam'a girmesinde köydeki Tatarlardan Nariman'ın telkinleri etkili olmuş. Akmescit'te Diyanetin açtığı kurslara katılarak imamlık yapmaya başlamış. Selime adında bir de kızı varmış. İhlas, tevazu, alçakgönül ve samimiyet kelimeleri iyi bir özetini ortaya koyuyordu imamın kişiliğinin.

Arabalara binip yerleşim yerinin aşağı tarafına gittik. Dere kenarına, sakin bir yere. İmam da bizimle beraberdi. Eski Kırımlı birkaç gönül dostu, bize bir şeyler hazırlamak için harıl harıl çalışıyordu. Özbek pilavı, ayran ve salatadan oluşan ve tadı damağımızda kalan bir öğle yemeği yedirdiler bize. Yemeğin ardından da bir kalp ziyafeti. Gözlerimiz yaşardı, kalbimiz eridi Nariman Köroğlu konuştukça.

Nariman ve ailesi, Türkiye'den Diyanet'in görevli olarak gönderdiği bir imamla tanışmışlar; hatta imamın kalacak yer sıkıntısı olduğu için bir buçuk yıl evlerinde misafir etmişler, emrine arabalarını tahsis etmişler. Bu arada Nariman ve kardeşi Türkiye'de üniversitede okumuşlar. Köylerindeki imam giderken, "Bizler her zaman gelemeyiz. Bu işleri siz devam ettirmelisiniz." demiş ve bayrağı bu gençlere devretmiş. Haftada 12 sohbet yapılıyormuş orada ve civar köylerde. Şimdi sayıca azalma olsa da sohbetlere, Kırımlıları aydınlatmaya devam ediyorlarmış.

Hem mideye hem de gönle hitap eden ziyafet faslından sonra, Nariman evlerine götürdü bizi. Bahçeli şirin bir ev. Burada çay ve Kırım Tatarlarının kendine özgü baklavasından ikram ettiler. Hacca da gitmiş olan babaları evde yokmuş. O gün üç ayrı yere sohbete gitmiş.

Ve ayrılık, yaman ayrılık.

O bir iki saat içinde, kırk yıllık dost gibi kaynaştığımız bu güzel insanlardan ayrılmak ne de zor geldi. Sarmaş dolaş kucaklaşıyor ve öylece vedalaşıyordu Nariman herkesle. Kalbimiz, duamız orada, onlarla kaldı.

Sarısu Pazar

"O sabah ezan sesi gelmedi camimizden
Korktum bütün insanlar bütün insanlık adına"
Cahit Zarifoğlu

Eski Kırım'dan ayrıldıktan sonra Sarısu'ya uğradık. Tamamı Kırım Tatarlarından oluşan yeni bir yerleşim yeri. Köy halkı, nüfusu artırmak için her ailenin en az beş çocuklu olması yönünde karar almış. Sarısu Hz. Ali Camii'nde bizi karşılayan bir avuç gönül eri, bir gönül sofrası kurmuşlar oraya da. İkindi namazını eda ettikten sonraki çaylı, ikramlı sohbet faslında Hasan Abi gözlerimizi yaşarttı, kalbimizi eritti. "Türkiye'ye vardım ki gürül gürül ezanlar okunuyor. O ezanların kıymetini bilin." dedi. Ah ezanlar…

İçkinin haram olduğunu öğrenince, evindeki içki şişelerinin hepsini kırıp sokaklara atan sahabe ruhlu insanlar, Hasan Abi ve diğerleri. Hepsi ayrı bir kahraman ve onlar da Türklerin kendilerine verdiği bayrağı ve vazifeyi taşıma gayretindeydiler. Caminin yanında bir de okul yapma sevdasını yeşertiyorlar gün be gün. Millî okul dedikleri, kendi dilleri ve kültürleri doğrultusunda eğitim yapacak bir okul.

Moldovya'ya sürülen bir Kırım Tatar'ı evlatlarına vasiyet eder: "Ben ölürsem beni Kırım'a gömün." Adam vefat eder ama Kırım'a girme yasağı devam etmektedir. Oğlu bu ağır vasiyetin altında kalmamak için babasının cansız bedenini taksisinin arka koltuğu yerleştirir ve yola çıkar. Kırım'a girecektir ama polis kontrolü vardır ve babasının pasaportunda Kırım Tatarı yazmaktadır. Son noktaya yaklaşırken dua dua yalvarır Allah'a. Aylardan mayıstır. Tam o esnada bir kar yağmaya başlar. Polisler içeri girerler şaşkınlıkla ve arabasını sürer geçer kimseye hesap vermeden. Babasının köyünü sorup öğrenir ve gece yarısı gizlice defnederler cenazeyi…

Ayrılığın zor olanını bir daha yaşayıp Sarısu'dan da ayrıldık. Ah, hep ayrıldık, ne yazık ki… Yolun geri kalan kısmını, ilahiler ve marşlar eşliğinde tamamladık. Coşmuştu kalpler ve daha bir gür söylüyorduk Gazi Osman Paşa marşını. O coşkulu ruh hâli içinde döndük mekânımıza...

Sivastopol Önünden Bakarız Anavatana

"Sivastopol önünde yatar gemiler,
Atar da Nizam topunu, yerle gök inler.
Yardımcıdır bize kırklar yediler,
Sılasına kavuşmaz aslan yiğitler,
Aman da kaptan paşa emir ver bize,
Sılada nişanlımız duacı size"
(Sivastopol marşından)

Kırım'da gezi planımıza aldığımız son şehir Sivastopol'dü. Kırım'ın güneyinde bir liman şehri... Rus donanmasının sıcak denizlerdeki tek limanı... Rus donanması hâlen Sivastopol şehrindeymiş. Şehirde dağ ve deniz iç içe. Bu dağların içindeymiş donanma.

Sivastopol'e varınca rehberimiz bizi panaromaya götürdü. Bizi içeriye hemen alamayacaklarını söyleyip bir zaman verdiler. Epey bir zamanımızın olduğu anlaşılınca, bütün arkadaşlar, hediyelik eşya satanların arasına daldı. Küçük büyük hediyeler alınıyor, tarzanca ile pazarlıklar yapılıyordu. Dar bir alana yerleşen satıcıların hepsini turlayan ve çoğu zaman sorup almayan arkadaşlardan satıcılar memnun değildi pek. "Soruyorlar, soruyorlar, almıyorlar." diyorlardı kendi aralarında. Ben Rusça bildiğim için anlıyordum dediklerini ve arkadaşlara mümkün olduğunca yardımcı oluyordum. Satıcılar bunu fark edip kendime bir şey almaya kalkınca, sana şu fiyata veririz diyerek bana daha düşük fiyat söylüyorlardı. Bir süre sonra kılavuz eşliğinde içeriye girdik. Sanki bir kaleye çıkmış gibiydik. Her taraf Sivastopol savaşını canlandıracak şekilde dekore edilmişti. Duvarın önündeki alanda, o günden kalan eşyalar kullanılmış. Duvarda savaş resmedilmiş. Öyle ustaca çizilmiş ki görüntü ufka kadar devam ediyor sanki. Kapalı bir alanda olduğunuzu unutuyorsunuz. Hiçbir ayrıntı ihmal edilmemiş. Üç ressam ve 20 öğrenci yapmış panoramanın

tasarımını ve resimlerini. Sayısız savaşa girip çıkmış, birçok başarı kazanmış milletimizin, böyle bir panoramasının olmayışına hayıflandık hep birlikte. Bir İstanbul'un fethi, Çanakkale ve Kurtuluş Savaşı gibi savaşlarımız, bu şekilde genç nesillere canlandırılarak anlatılsa, ne kadar güzel olurdu. (Sonradan benzer bir çalışmanın Anıtkabir'de gerçekleştirildiğini haber alıp sevindim.) Bu duygular içinde ayrıldık oradan ve öğle namazı için şehir camisine gittik. Türkiye'nin yaptırdığı bu caminin çivileri bile Türkiye'den getirilmiş ve inşaat tamamlanmış.

Şehir pazarında dolaştık sonra. Kimileri hediye aldı, kimileri karnını doyurdu. Sonra sahile uzandık. Sahil, turistik eşya satanlardan geçilmiyordu

Son gece yataklarımıza yatarken, erkenden uyanıp yola düşmenin derdini taşıyorduk. 03.20'de ayaktaydık hepimiz. Eşyalarımızı alıp odalarımızın anahtarlarını görevlilere teslim ederek dinlenme tesisinden ayrılarak havaalanına doğru yola koyulduk. Havaalanı işlemleri geldiğimiz gün olduğu gibi hızlı tamamlandı arkadaşlar için. Benim için ise küçük bir problem vardı. Girişte adresimizi yazıp verdiğimiz kâğıt bende yoktu. "Problem" deyip bekletiler beş dakika. Daha sonra: "Nerde, otelde mi?" diye sordular. "Evet, otelde çöpe attım." dedim ve pasaportumu verdiler, geçtim. Uçakta Türk gazetelerine daha bir iştahla sarıldık bir hafta aradan sonra. Uçağımız İstanbul'a iniş yaptığı zaman bir alkış koptu. Yurda kavuşmanın mutluluğuydu bu. Zaten yurtdışına çıkışın en güzel tarafı, İstanbul'a dönmektir.

Dua

Bu çağıltı dinmesin Rabbim
Bu birkaç asırlık koşudur
Yorgun ikindilerden
Umut dolu sabahlara
Anadolu'ya kök salmış çınardan
Asya'ya Afrika'ya bir koşudur
Bu çağıltı dinmesin Rabbim
Bizlere güç metanet sabır ver Rabbim
Kalplerimize aşk ve şevk
Önümüze ufuk
Acılara dayanma
Sevinçleri çoğaltabilme
Hicreti kalbe içirebilme gücü ver Rabbim
Geceleri ver bize Rabbim
Gözyaşlarımız dilekçemiz olsun
Ağlayalım tüm insanlığa
Ağlayalım öğrencilerimize
Analarına babalarına
Seccademiz açarı olsun ötelerin
Sonsuz rahmetine yüz sürelim
Talebelerimiz için kıvranıp
Gözyaşı dökmek için
Geceleri ver bize Rabbim.

Hüzün benim içimde zaten. Var olan bir şey, gün yüzüne çıkıyor ve içime yönelmiş oluyorum.

17 Ekim 1992

"Neyleyeyim dünyayı
Bana Allah'ım gerek
Gerekmez mâsivâyı
Bana Sübhan'ım gerek

Ehl-i dünya dünyada
Ehl-i ukba ukbada
Her biri bir sevdada
Bana Allah'ım gerek"

Manevi derinlik bir an oluşan ve kaybolabilen bir durum. Dinlediğim bu ilâhi, bir anda çok hislendirebiliyor beni.

29 Ekim 1992

Buradaki Kazak öğrenciler, 29 Ekim'in bizim için önemli bir gün olduğunu öğrenmiş ve bir program hazırlamışlar. Akşam bu program için öğrenci yurduna gittik. Bu hatırlamaya vesile de buradaki Kazakistan cumhurbaşkanının Cumhuriyet Bayramı için Türkiye'de olmasıydı. Geceye bütün arkadaşlarımız katıldı. Bizim için hazırlanmış masaya oturduk. Dekanımız Cumabay'ın takdim konuşmasından sonra bir arkadaşımız konuştu ve konuşması Kazakçaya aktarıldı. Kazak öğrenciler dombıra[2] çalıp şarkı söylediler. Ben, ısrarlı istek üzerine bir şiirimi okudum. Aşur Bey de benim şiirlerimden birini okudu. Karşılıklı soru cevap şeklinde bir sohbet ortamında devam eden programın son kısmında, Arap müziği eşliğinde dans varmış. Dans başladı, Biz pek rağbet

2 Kazakların iki telli milli çalgı aleti.

mü istemiştim." diye düşünüp kendimi suçladım. Şairin dediği gibi, "Neylersin ölüm herkesin başında." Her gün bir "Yasin" okuyup babam için dua etmek... Artık yapabileceğim vazife bu olmalı. Bir de kısa zamanda hatim yapmak.

Şubat ayında Türkiye'den gelirken vedalaşıp, helalleşerek gelmiştim. Bu durum birazcık rahatlatıyor kalbimi.

Yanık Mektuplar[3]

"Canım Babacığım,

25 yaşındaydım, civandım, delikanlıydım. Bir üveyk olup adına hicret diyerek uçup gitmiştim çok uzaklara. Ata yurduma gelmiştim.

25 yaşıma gelinceye kadar baba olarak bir kimseye zarar verdiğini görmedim hiç. Anadolu'nun yanık insanlarından biriydin. Mü'min, mütevekkil, çalışkan… Yıllar önce öncülük edip köyümüze getirdiğin o gürül gürül karpuz çatlatan su, şimdi her evin içinde akıyor babacığım. Dilerim ki, yüce Yaratan'dan, o sular aktıkça sevabı da senin kabrine akıp kabrini gül-gülistana çevirsin.

Torunların gelip tepene çıkardı da hiç sesin çıkmazdı. Ne çok severdin onları. Şimdi seni sadece resimlerden tanıyan iki tane daha torunun oldu. Birisi de uçup gittiğimiz, seni kaybettiğimi öğrendiğim Kazakistan'da doğdu babacığım. Sen benim mürüvvetimi görememekle ne kadar mahzunsan, ben de çocuklarımı dedelerinin elini öpmeye götüremediğim için o kadar mahzunum. Geçici olarak yattığın kabristanın yanından geçişlerimizde torunların da geliyor ve affın için, cennete girmen için dua dua yalvarıyorlar o masum ve tertemiz kalpleriyle.

92 Eylül'ünde hastanede yatarken ziyaretine gelmiştim, hastalığını duyar duymaz ve ben oradayken gelen bir haberle

---

3 Bu yazı ve şiir Yağmur Dergisi'nde yayınlanmıştır

Fergana'ya giderken yolumuz Tacikistan'dan geçiyor. O sıralarda Tacikistan'da iç savaş var. Geçişimiz epey sıkıntılı olsa da geçiyoruz. Yerine göre küçük hediyelerle işi götürüyoruz. Bir haftalık yolculuğumuz esnasında 45–50 defa polise hesap vermişizdir. Nereden gelip, nereye gittiğimiz sorgulanıyor. Çok sıkı bir polis kontrolü var.

Sabah olurken giriyoruz Fergana'ya. Kuşluk vakti Mergılan kasabasında Muaz Bin Cebel'in (r.a.) kabrini ziyaret ediyoruz. Türbenin yanında, iki metre kadar derinlikte bir hücre var... Bir delikten yiyeceklerini alıp, orada uzlet hayatı yaşıyormuş Muaz Bin Cebel. Fergana, ziyaret edilecek yer bakımından, diğer yerler kadar zengin değil. Burada pazarları dolaşıp alışveriş yapıyoruz. Ardından gittiğimiz Namangan'da da durum aynı. Bir özelliği olmadığı için Andican'a gitmiyoruz. Namangan pazarından hediyelik eşyalar alıyoruz. Özbekistan, Kazakistan'a göre ucuz. Alışveriş cazip geliyor. Akşam yola çıkıyoruz. Artık geriye dönüş başlıyor. Sabah Taşkent'teyiz, öğleye doğru Kazakistan Çimkent'teyiz. Alışveriş yerlerini dolaştıktan sonra uğradığımız camide, Nevruz kutlamalarıyla karşılaşıyoruz. Burada halk Nevruz'a çok ilgi gösteriyor. Caminin imamı halkın bu ilgisinden faydalanıp, camide bir program yaparak halkı topladığını söylüyor. Güzel ve hayırlı bir faaliyet. Altı günlük yorucu bir geziden sonra Medine-i Şeyh-i Türkistan'a[4] (Eski adı Yesi, yeni ismi Türkistan) vasıl oluyoruz. Dertler, yorgunluklar, sıkıntılar bitiyor, bir tatlı hatıra kalıyor zihinlerde.

---

4 Türkistan şeyhinin şehri. Bu ifade Ahmet Yesevi'nin yaşadığı şehir olan Türkistan için kullanılırmış.

NOGAY ELİNDE

3 Şubat 1999 sabahı, Nogay[5] bölgesinin merkezi Terekli Mektep'e gitmek için Derbent otogarında, yol arkadaşım Ahmet ve Yücel Bey'le erkenden buluştuk. Kışın soğuğuna yakalanmamak için bir an önce gitmek istiyorduk; çünkü kar henüz yağmamıştı. Ama o gün hava diğer günlere nazaran daha soğuktu. Bel tutulmasını henüz üzerimden atamamıştım. Bu hâlime rağmen her şeyi göze alıp giyinebileceğim en kalın şekilde giyinip çıktım yola. Derbent'ten bir taksiyle Mohaçkale istikametine doğru yola revan olduk. Gidiş amacımız akademik araştırmalar için kaynak toplamak, kitap temin etmek, bölgeyi yakından tanımaktı. Ben "Nogay Türkçesi ile Türkiye Türkçesinde Zamanlar" konulu tez hazırlığı içindeydim. Diğer arkadaşlar da kendi alanları için materyal peşindeydiler.

Mohaçkale'ye varınca kuzey otogarına gittik doğruca. Havanın soğuğu azalmadı, aksine daha da arttı. Bir taksiciyle anlaşıp başladık 140 kilometrelik Mohaçkale-Kızlar yolculuğuna. Şoförümüz Kumuk. Bazen Rusça bazen Kumukça sohbet ettik

---

5 Nogaylar, genel olarak Kafkasya'da ve özellikle de Dağıstan'ın Nogay bölgesinde yaşamakta olan Kıpçak Türkleri'ne ait bir Türk boyudur. Bugün Dağıstan, Stavropol, Karaçay - Çerkes bölgesi ve Çeçenistan'a dağılmış olarak yaşamaktadırlar. Bu bölgelerde ise şu yerleşim yerlerinde yaşamaktadırlar: Dağıstan: Terekli Mektep (Nogay bölgesi merkezi), Karaçay Çerkez Bölgesi: Adige-Habl reyonu ve bu bölge içinde Adige Halk, İkon Halk, Kuban Halk, Kizil Togay, Erkin Yurt, Erkin Halk, Kızıl Yurt. Ayrıca Erkin Şahar ve Çerkessk şehrinde.